

Malli voimauttavasta ohjausmenetelmästä omaohjaajan työvälineeksi lastensuojelussa

Reis Hannele

Tikkurila

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi

Reis Hannele

Malli voimauttavasta ohjausmenetelmästä omaohjaajan työvälineeksi lastensuojelussa

Vuosi	2010	Sivumäärä	88
-------	------	-----------	----

Opinnäytetyöni käsittelee ”Löytöretki”-kansiotyöskentelymenetelmää, jonka tarkoituksena on vahvistaa lastensuojelun sijaishuollossa olevan lapsen ja omaohjaajan välistä suhdetta sekä auttaa lasta voimautumaan positiivisten elämäkokemusten avulla. Menetelmän pääpaino on positiivisten asioiden ja hetkien löytymisessä lapsen eri ikävaiheista, nykyisyydestä ja tulevaisuudesta.

Tavoitteena on perehdyttää omaohjaajat menetelmän pariin korostaen voimauttavaa työskentelyä, jossa lapsen ääni saa tulla esiin ja aikuinen kuuntelee, mitä hän haluaa kertoa. Omaohjaajan on tiedostettava oma ammatillinen osaamisensa sekä asenteensa menetelmää kohtaan.

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen tutkielma. Teoreettinen viitekehys koostuu lapsilähtöisyydestä lastensuojelussa, omaohjaajamenetelmästä lastensuojelussa, omaohjaajan ja lapsen välisestä vuorovaikutussuhteesta, lapsen minäkuvan ja itsetunnon vahvistamisesta. Omaohjaajalla on oma tärkeä merkityksensä lapsen elämässä ja itsetunnon vahvistamisessa.

Tutkimusmenetelmänä käytin teemahaastattelua. Toteutin viiden omaohjaajan ryhmähaastattelun sekä kahden esimiehen yksilöhaastattelut lastensuojelun pienryhmäkodissa. Haastattelujen avulla kartoitin uuden menetelmän soveltuvuutta lastensuojelun pienryhmäkotiin omaohjaajien käyttöön sekä omaohjaajien suhtautumista, kiinnostusta ja ammatillisia haasteita omaohjaajan roolista katsottuna.

Tutkimusaineistossa ”Löytöretki”-kansiotyöskentelymenetelmä nähtiin uudenaikaisena lähestymistapana menetelmän näkökulman ollessa positiivisissa asioissa ja kokemuksissa. Aineiston mukaan menetelmä välineenä tuo mahdollisuuden ja tilan omaohjaajalle olla lapsen kanssa

kahdestaan, jonka avulla omaohjaajat ajattelivat pääsevänsä tutustumaan kokonaisvaltaisesti lapseen sekä olemaan lapsen elämässä hänen itsetuntoaan tukevin aikuisina ja voimauttajina. Molemmiin puoleista luottamusta ja avoimuutta pidettiin tärkeänä osana vuorovaikutussuhdetta sekä kiintymyssuhteen syntymistä luottamussuhteen seurauksena. Omaohjaajien mukaan uuden menetelmän käyttöönotto nähtiin ammatillisen kehittymisen paikkana, jossa osaaminen ja ammattitaito nousivat keskeiseen osaan.

Asiasanat

lastensuojelu, lapsilähtöisyys, omaohjaaja menetelmä, lapsen minäkuva, lapsen itsetunto, voimautuminen

Laurea Tikkurila

Degree Programme in Social Services

Bachelor of Social Services

Reis Hannele

The model of empowering control method as a tool for a personal instructor in the child protection

Year	2010	Pages	88
------	------	-------	----

My thesis deals with “Discovery” folder as a working method, which aims to strengthen the relationship between the child and personal instructor in a child’s foster care of child protection, and to help empowering a child with positive life experiences. The method focuses on finding the positive things and moments in different ages of child’s life, present and future.

The aim is to familiarize personal instructor with this method, emphasizing the empowering approach to work, which allows child’s voice to be heard. Adult’s duty is to listen, what a child has to tell. Personal instructor must be aware of his/her own professional skills and attitude towards the method.

This thesis is a qualitative study. The theoretical framework build from child-orientation and having personal instructor in child protection, an interacting relationship between personal instructor and child, strengthening child’s self-image and self-esteem. Personal instructor has his/her own important role in child’s life and strengthening the child’s self-esteem.

As a research method I used focused interview. I interviewed five personal trainers as a group and personally two superiors at the small group home of child protection. With the interviews I explored the suitability of the new method as a tool to the small group home in child protection, and the attitude and interest of personal instructor towards this method. Also, I wanted to identify professional challenges from the perspective of a personal trainer.

In the research “Discovery” folder as a working method was seen as a new way to approach, because of the method’s focus on positive things and experiences. The study shows that using this method as a tool gives personal instructor opportunity and space to be alone with a child.

Personal instructor thought they could get to know a child more comprehensively, and help them as supporters of self-esteem and empowerers in child's life. Mutual trust and openness were valued as an important part of interacting relationship. As a consequence of that was attachment.

Instructor introducing new method was seen by the personal instructor as a place of professional development, where the keys are know-how and professionalism.

Keywords

child protection, child-orientation, personal instructor as a method, child's self-image, child's self-esteem, empowering.

Sisällys

1	JOHDANTO.....	7
2	LASTENSUOJELUN AJANKOHTAISET HAASTEET	9
	2.1 Huostaanotto	12
	2.2 Lapsilähtöinen työskentely lastensuojelussa	13
3	OMAOHJAAJAMENETELMÄ LASTENSUOJELUSSA	15
	3.1 Omaohjaajan ja lapsen kohtaaminen	16
	3.2 Omaohjaajan ja lapsen välinen vuorovaikutus	18
	3.3 Omaohjaajan ammatillinen osaaminen	19
4	LAPSEN MINÄKUVAN JA ITSETUNNON VAHVISTAMINEN	21
	4.1 Lapsen minäkäsitys ja minäkuva	21
	4.2 Lapsen itsetunto ja sen vahvistaminen	22
	4.3 Voimaantuminen	24
5	LASTENSUOJELUSSA TOTEUTETTUA HANKKEITA JA MENETELMIÄ	25
	5.1 Voimauttava valokuvaus.....	26
	5.2 Menneisyysmatkailu	27
	5.3 Taide osana lapsilähtöistä työskentelyä.....	28
	5.4 Elämäkertaketju - ilmaisutaidot lastensuojelussa.....	30
	5.5 Maailman ihanin tyttö.....	31
6	LÖYTÖRETIKANSIO TYÖSKENTELY MENETELMÄN KUVAUS	33
7	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	37
	7.1 Tutkimusongelmat.....	37
	7.2 Tutkimusmenetelmät	39
	7.3 Ryhmähaastattelu ja yksilöhaastattelu	41
	7.4 Aineiston analyysi.....	43
8	TUTKIMUKSEN TULOKSET	44
	8.1 Kansiotyöskentely omaohjaajan työmenetelmäksi	44
	8.2 Menetelmän merkitys lapsen ja omaohjaajan vuorovaikutussuhteessa.....	52
	8.3 Voimauttava työskentely omaohjaajan ja lapsen välisessä suhteessa	55
9	YHTEENVETO HAASTATTELUJEN TULOKSISTA	60
	9.1 Eettisyys ja luotettavuus	65
	9.2 Arviointi laadullisessa tutkimuksessa	69
10	POHDINTA	70
	10.1 Löytöretkikansio työskentely lapsen kanssa	70
	10.2 Omaohjaajien työn kehittäminen uuden menetelmä avulla	74

10.3	Ammatillinen oppiminen ja kehittyminen.....	79
Lähteet	82
LIITTEET	87

Nykyään puhutaan paljon lasten ja nuorten pahoinvoinnista, syrjäytymisestä ja tunteettomuudesta, jossa lapsi jää herkästi syrjään aikuisten omien arjen kiireiden keskellä ja perheen sisäiset vaikeudet ovat johtaneet lastensuojeluasiakkuuteen. Känkäsen ja Laaksosen (2006:20) mukaan huoli lapsiperheiden pahoinvoinnista ja lastensuojelun kasvavasta tarpeesta on lisääntynyt viimevuosikymmeninä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastojen mukaan kodin ulkopuolelle oli sijoitettu 16000 lasta ja sijoitetuista lapsista oli yli 11000 huostaanotettuina tai kiireellisesti sijoitettuina vuonna 2008. Erityisesti nuorten huostaanotot olivat lisääntyneet. (Lastensuojelu 2008 & Puustinen-Korhonen ym. 2010:8.)

Huostaanotto on yksilöllisesti merkittävä tapahtuma, joka koskettaa sijoitettua lasta ja koko hänen perhettään sekä vaikuttaa yksilön ja hänen läheistensä elämään. Tietoa on hyvin vähän huostaanottojen kehityskulusta. Kuitenkin on olemassa tutkimuksia, jotka viittaavat, että huostaanotot ovat tukeneet lapsen kehitystä. (Puustinen-Korhonen ym. 2010:8.)

Puustinen-Korhosen ja Pösön (2010:9) mukaan lastensuojelulla sekä sijaishuollolla on mahdollisuus olla vaikuttamassa lasten positiiviseen kehitykseen, jossa huostaanottoa on katsottava ajankohtaisesti yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden ja ihmisoikeuksien näkökulmasta.

Opinnäytetyöni sijoittuu lastensuojelun sijaishuollon pienryhmäkotiin, joka on kodinomainen paikka seitsemälle lapselle tai nuorelle. Tällä hetkellä ikäjakauma on yhdeksästä kuuteentoista ja lapset ovat huostaanotettuja. Pienryhmäkotiin lapsi voi tulla myös avohuollon tukitoimen kautta. Eettisten syiden johdosta en kerro pienryhmäkodin nimeä. Opinnäytetyössäni tulen käyttämään sanaa lapsi, joka voi tarkoittaa myös murrosikäistä.

Löytöretkikansio työskentely menetelmän oli jo aikaisemmin kehitelty avohuollon vastaava johtaja, joka pyysi minua tekemään aiheesta opinnäytetyön ja kehittämään menetelmää pienryhmäkotiin. Aihe vaikutti mielenkiintoiselta ja aloin selvittämään mahdollisuuksiani opinnäytetyön tekemiseen.

Opinnäytetyöni muodostui sisällöltään kaksiosaiseksi koostuen havainnoistani Löytöretkikansio työskentelystä, jota toteutin lasten kanssa sekä omaohjaajille ja kahdelle esimiehelle suoritetuista teemahaastatteluista. Havainnoin lapsia kansiotyöskentelyn aikana, koska sen avulla sain tärkeää ja olennaista tietoa lasten eri ikävaiheista, nykyisyydestä ja tulevaisuudesta. Löytöretkikansio työskentely menetelmän käytön kuvauksessa olen havainnoinut työskentelyäni lasten kanssa. Havainnointiosuus ja lasten kanssa tekemäni kansiotyöskentely eivät liity tutkimusaineistoon. Tutkimusaineisto koostuu teemahaastattelu aineistosta, jonka tein omaohjaajille sekä kahdelle esimiehelle.

Pienryhmäkodin työyhteisölle menetelmä oli uusi, ja tavoitteenani oli tuoda työelämää kehittävä menetelmä.

Menetelmä on hyvä väline omaohjaajan ja lapsen kohtaamiselle. Menetelmän yksi tarkoitus on lapsen äänen kuuleminen ja kuunteleminen, lapsen ja omaohjaajan välisen suhteen vahvistaminen sekä lapsen voimautuminen positiivisten elämäkokemusten kautta. Menetelmän avulla kartoitetaan lapsen elämänkaaren aikana syntyneitä positiivisia tapahtumia, mielikuvia ja kokemuksia käyttämällä valokuvia tai valokuvaamalla. Lisäksi tavoitteena on lapsen minäkuvan ja itsetunnon tukeminen ja vahvistuminen menetelmän avulla.

2 LASTENSUOJELUN AJANKOHTAISET HAASTEET

Lastensuojelun kehittämisohjelman vuosien 2003- 2007 tavoitteena on ollut tehdä pitkäkestoisista lastensuojelun kehittämistä ohjaavaa ohjelmaa lasten ja nuorten aseman ja hyvinvoinnin turvaamiseksi, joka oli Sosiaalialan kehittämishankkeen alahanke (Känkänen & Laaksonen 2006:1). Lapsiperheiden pahoinvointi ja lastensuojelun tarve ovat lisääntyneet viimeisen vuosikymmenen aikana. Yhteiskunnassa on noussut esiin huoli perheiden tilanteesta. Peruspalvelut ovat kaventuneet ja niiden saatavuus on ollut heikkoa. Työmarkkinoilla ja perherakenteissa on tapahtunut muutoksia, jolloin perheiden elinolosuhteet ovat heikentyneet. Lapsiperheiden köyhyys on lisääntynyt Suomessa johtuen sosiaalisesta eriarvoisuudesta ja erilaisista kasvuolosuhteista. Tulevaisuuden haasteena on se, kuinka taata lapsille ja nuorille mahdollisimman turvallinen kasvu ja kehitys. (Känkänen ym.2006:20.)

Hurtig (2003:192) on tuonut esille huolensa lastensuojelussa olevien lasten asemasta, jossa he kokevat olevansa alistettuja ja elävät monenlaisten uhkien alla. Lapsi ei välttämättä osaa tunnistaa olemassa olevia vaikeuksia tai hakea apua. He ovat riippuvaisia vanhemmistaan kaikenlaisista olosuhteista huolimatta.

Lastensuojelun kehittämisohjelmassa nousi viisi keskeistä kehittämisen kohdetta esiin sijaishuollossa, jotka olivat lapsilähtöisyys, siirtymävaiheet (tulo ja lähtö), biologisten vanhempien kanssa tehtävä perhetyö, perhehoidon säilyttäminen sijaishuoltomuotona sekä sijaishuollon arviointi ja valvonta. (Känkänen ym. 2006:23.)

Hiitola Johanna on tehnyt selvitystä vuonna 2006 huostaan otetuista ja sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista. Tutkimus on toteutettu Lastensuojelun sijaishuollon kehittämisen hankkeena Tampereella ja Tampereen seutukunnassa ja Etelä-Pirkanmaalla vuosina 2007- 2008. Tutkimuksen pohjalta nousi esiin, että työ ja lastensuojelun asiakkaat ovat hyvin moniongelmaisia ja perheet sekä lapset ovat vaativia. Hiitolan mukaan vaikeimmat tapaukset päätyvät huostaanottoon ja sijaishuoltoon. Sijaishuoltoon tulevan lapsen ongelmat ovat kasautuneet ja yhdellä perheellä saattaa olla useita erilaisia vaikeuksia. Tutkimuksen mukaan Johanna Hiitola on tullut johtopäätökseen, että lastensuojelun sosiaalityö on vaativa toimintaympäristö työntekijälle. Tutkimuksen mukaan sijoitukset kertovat sijoitusten onnistumisista. Lapset ovat saaneet turvallisen ympäristön, joka on turvannut heille läheiset ihmissuhteet. (Hiitola 2008:48.)

Heino Tarja on kuvannut lastensuojelun kehityskulkua olemassa olevien tutkimusten ja paikallisten asiakaskartoitusten sekä valtakunnallisen lastensuojelun kehittämisohjelman vuosien 2004 - 2007 materiaalin avulla.

Vuosittain lastensuojeluun on tullut enemmän uusia asiakkaita kuin sieltä on poistunut. Asiakkaiden kokonaismäärästä vuonna 2007 oli uusia asiakkaita noin 30 prosenttia. Lastensuojeluun asiakkaaksi tulleet lapsiperheet ovat yleensä myös muiden palvelujen piirissä. (Heino 2009:199.)

Tutkimuksen mukaan lastensuojelun tarpeen taustalla korostuvat eniten lasten ristiriidat vanhempien kanssa. Heino mukaan yllättävin asia huostaanottotilanteessa on ollut sosiaalityöntekijän arvio lapsen psyykkisestä terveydentilasta, joka liittyi 78 prosentin kohdalla huostaanottotilanteeseen. Huonon psyykkisen terveyden arvioitiin erityisesti johtaneen huostaanottoon 45 prosentilla lapsista. Koulunkäyntivaikeudet, väkivaltakokemukset sekä joka kolmannella huostaan otetulla lapsella tai nuorella oli fyysinen sairastelu, vammaisuus tai kehitysviivästymä. (Heino 2009:208.)

Heino (2009:206) on todennut tutkimusten mukaan, että laman syvimpänä aikana vuonna 1993 uusien huostaanottojen ja kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä väheni huomattavasti. Tutkimuksesta ei löydy vahvistusta, että yhtäkkinen vuotta 1993 koskeva vähennys kertoisi ohimenevästä, perheiden ja lasten tilanteesta ja tarpeesta tapahtuneesta muutoksesta. Ei myöskään pystytty osoittamaan, että muut ehkäisevän työn keinot olisivat äkillisesti lisääntyneet ja tehonneet.

Avohuollon toimia käytettiin eniten lamavuosien aikana sekä hetken aikaa laman jälkeen. Vuosina 1994-1999 tehtiin 70 prosenttia uusista sijoituksista muutoin kuin huostaanottona. Avohuollon tukitoimen käytön osuus oli 65 prosenttia vuonna 1992, ja vuonna 2007 se oli 56 prosenttia käytetyistä sijoitusperusteista. Heino mukaan pitkäaikaisen kustannusvastuun kunnalle tuomaa huostaanottopäätöstä haluttiin tietoisesti välttää. Kiireellisten huostaanottojen osuus oli pienimmillään laman jälkeisinä vuosina. 2000-luvulla kiireellisten huostaanottojen käyttö on lisääntynyt huomattavasti 17- 31 prosenttiin vuonna 2007. (Heino 2009:208.)

Heino (2009:206) esittääkin kysymyksen: mikä on lamavuosien osuus peruspalveluihin kohdistetuilla säästötoimilla siihen, että kiireelliset toimet ja pakkotoimet ovat lisääntyneet?

Lastensuojelun asiakkaisiin kohdistuva tutkimus on tuonut esiin hyvät ja huonot puolet lasten hyvinvoinnista ja kasvuoloista. Lastensuojelun tarpeen lisääntyessä on esiintynyt huono-osaisuutta. Sosiaalityöntekijöiden arvioiden mukaan joka kolmas lapsi oli tullut liian myöhään

lastensuojelun tietoon ja asiakkaaksi sekä joka toinen huostaanotto arvioitiin ajoittuneen liian myöhään. (Heino 2009:207.)

Lastensuojelu sisältää lasten suojelemisen, joka koskee kaikkia viranomaisia ja kaikkia kansalaisia. Lastensuojelun tavoitteena on oikeuksien turvaaminen kaikille lapsille hyvinvointia edistämällä, palveluja kehittämällä kasvatuksen tukemiseksi sekä lapsi- ja perhekeskeisen lastensuojelun toteuttamiseksi. (Taskinen 2007:10.)

Lastensuojelulain 1§ mukaan "lain tarkoitus on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun." Lapsen etu tulee ottaa huomioon ja korostaa lapsen oikeutta osallistua asioihin, jotka liittyvät hänen elämäänsä. (Räty 2010:1.)

Lastensuojelun (Lastensuojelulaki 4§) tulee edistää lapsen kehitystä ja hyvinvointia. Vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä on tuettava lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa (Taskinen 2007:15.) Huoltajilla on ensisijainen vastuu lastensa kasvatuksesta ja huolenpidosta. Viranomaistaholla on vastuu tukea perheitä ja vanhempia kasvatustehtävässään tarjoamalla perheelle apua riittävän varhaisessa vaiheessa. (Räty 2010:2,3.)

Kuntien kuuluu ennaltaehkäistä varhaisessa vaiheessa perheiden ongelmia sekä antaa sellaista tukea, josta perhe voisi hyötyä (Taskinen 2007:23). Kunnilla on velvollisuus laatia lastensuojelusuunnitelma (Lastensuojelulaki 12§), joka on tarkistettava vähintään kerran neljässä vuodessa (Taskinen 2007:25).

Lastensuojelun vastaanottaessa lastensuojeluilmoituksen, on sosiaalityöntekijän arvioitava välittömästi lapsen tilanne (Lastensuojelulaki 26§). Jos lapsella on kiireellinen lastensuojelun tarve, on tehtävä kiireellinen sijoitus (38§). (Taskinen 2007:34.)

Lastensuojelun Keskusliitto on tehnyt Lapsen hyvä elämä 2015 -toimintalinjauksen suomalaisen lapsipolitiikkaan ja lastensuojelupolitiikkaan, jossa jokaisella Suomessa asuvalla lapsella on hyvä ja turvallinen lapsuus, joka takaa tasapainoisen kasvun ja kehityksen. Lapsi tulee kuulluksi ja voi osallistua itseään koskeviin päätöksiin. (Känkänen & Laaksonen 2006:22.)

2.1 Huostaanotto

Lastensuojelututkimuksen mukaan kaiken ikäisten lasten huostaanotot ovat lisääntyneet. Kuitenkin eniten ovat lisääntyneet murrosikäisten lasten huostaanotot (Heino 2009:202). Huostaanotoissa 12-17 vuotiaiden huostaanotot ovat lisääntyneet 48 prosentista 55 prosenttiin (Heino:2009:203).

Lapsi on otettava huostaan sosiaalihuollosta (40§) ja järjestettävä sijaishuolto, jos lapsen huolenpidossa on puutteita tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä, tai jos lapsi itse vaarantaa vakavasti omaa terveyttään, kehitystään päihteitä käyttäen tai hän tekee jonkin muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai jollain muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellä. (Räty 2010:295.)

Sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle, jossa hänelle järjestetään hoitoa ja kasvatusta. Sijaishuoltoa voidaan järjestää lapselle perhehoitona ja laitoshuoltona tai väliaikaisesti muun huoltajan hoidettavaksi. (Räty 2010:377.) Sijaishuoltopaikan valinnassa on otettava huomioon lapsen edun toteutuminen ja huostaanoton perusteet ja tarpeet (Räty 2010:378). Sisarukset tulisi sijoittaa samaan paikkaan. Lapsilla on oikeus pitää yhteyttä vanhempiinsa ja läheisiinsä (Räty 2010:382).

Pelastakaa Lapset ry:llä on meneillään kolmivuotinen Silta-projekti, joka on käynnistynyt maaliskuussa 2008. Projektin tavoitteena on huostaanotetun lapsen elämäntarinan eheytyksen tukeminen ja vuorovaikutuksellisen toimintamallin luominen, jonka avulla tuetaan lapsen elämäntarinan eheytymistä, rakennetaan siltaa lapsen, hänen läheistensä ja lastenkodin välille sekä vahvistetaan ammatillista omahoitajuutta.

Silta-projektissa työskennellään lapsen, hänen läheisensä ja omahoitajan kanssa. Työskentelyn avulla luodaan ja ylläpidetään lapsen verkostoja hänen läheistensä ja lastenkodin välillä. Silta-työssä toteutettavaa avoimen dialogisuuden näkökulmaa pyritään vahvistamaan ammatillisen omahoitajuuden vertaisryhmätyöskentelyn avulla. Lastenkotikohtaiset omahoitajien vertaisryhmät kokoontuvat säännöllisesti. Projekti on käytössä Pelastakaa Lapset ry:n lastenkodeissa Vääkissä, Turussa, Kauniaisissa, Jyväskylässä, Harjavallassa ja Vantaalla. (Pelastakaa Lapset ry.)

Vanhemmilla säilyy lapsen huoltajuus, oikeus lapsen taloudellisiin asioihin ja edunvalvonta (Räty 2010:360). Lapsen hoito, kasvatusta, valvonta ja muu huolenpito, koulunkäynti, päivähoi-

to ja terveydenhuolto siirtyvät toimielimen päätettäväksi (Räty 2010:361). Huostaanotto on voimassa toistaiseksi (Räty 2010:368). Lastensuojelulaissa painotetaan lapsen aktiivista huomiointia ja lapsen mukaan ottamista lastensuojeluprosessissa. Lasta tulee tavata (29§), suunnitelmat laadittava yhteistyössä lapsen kanssa (30§) ja lapsen kanssa tulee keskustella (53§). (Bardy 2009:118.)

Laituri-projekti vuosina 2001 - 2004 tuotti kriteereitä sijaishuollon laatuun, jossa laadun arviointi nousi keskeiseksi asiaksi sekä riittävän hyvän hoidon varmistaminen jokaiselle lapselle. Projektin tuloksena syntyivät valtakunnalliset laatukriteerit sijaishuoltoon. Kriteerien avulla voidaan tarkastella sijaishuoltoa lapsen näkökulmasta. Kriteerit osoittavat mihin sijaishuoltopaikan toiminnassa tulisi kiinnittää huomiota, kun arvioidaan sijaishuollon laatua. Kriteerien avulla voidaan kartoittaa ja kehittää toimintaa ja kuvata palvelun käyttäjille laadunvarmistusmenetelmiä. Sosiaalityöntekijät tarvitsevat kriteereitä sijoittaessaan lapsia, jotta lapsi sijoitetaan heti ensimmäisellä kerralla hänelle parhaiten sopivaan paikkaan. Se helpottaa kunnissa sijoitusten seurantaa sekä palveluntuottajien kilpailuttamisen painopisteiden pohtimista ja puitesopimusten tekemistä. Laatukriteerit voivat tukea läänitasolla toimintalupia harkittaessa ja sijaishuoltopaikkojen valvonnassa. (Känkänen ym. 2006:14,15.)

2.2 Lapsilähtöinen työskentely lastensuojelussa

YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989 hyväksyttiin lapsen oikeuksien sopimus. Suomi ratifioi sopimuksen 21.8.1991. Sopimus on Suomea kansainvälisesti sitova, joka antaa suuntaviivat Suomen lapsipolitiikan ja lastensuojelun kehittämiseksi. (Aaltonen, Ojanen, Siven, Vilhunen & Vilen 2002:11.)

Lapsen asemaa sosiaalihuollon asiakkaana korostetaan lastensuojelulaissa. Lapsen iällä ei ole merkitystä kun selvitetään lapsen mielipidettä tai kantaa (Räty 2010:19). Lapselle tulee kertoa, mitkä ovat hänen oikeutensa (Räty 2010:159). Lapsella on oikeus osallisuuteen, jossa hän voi olla mukana määrittämässä, toteuttamassa sekä arvioimassa toimintaa, jota hänen oman etunsa vuoksi tehdään (Bardy 2009:117).

Känkäsen ja Laaksosen (2006:21) mukaan lapset ja lapsilähtöisyys ovat nousseet kiinnostuksen kohteeksi, sillä on haluttu oppia uutta lapsen yksilöllisestä kohtaamisesta sekä on nähty tarvetta lasten erityiseen suojeluun.

1990-luvulla tehdyissä lastensuojeluun liittyvissä tutkimuksissa on ollut havaintoja lasten näkymättömyydestä ja aikuisten varjoon jäämisestä. Lapsilähtöisyyttä ja lapsikeskeisyyttä on alettu korostamaan lastensuojelussa, jossa lapsi nähdään ensisijaisena lastensuojelun asiakkaana. (Känkänen ym. 2006:24,25.)

Lapsilähtöinen työskentely on suoraa työskentelyä lapsen kanssa, jossa huomioidaan hänen motiivinsa, toiveensa ja kehitystasonsa. Lapsi huomioidaan aktiivisena ja osaavana persoonana, jolla on oma ymmärryksensä elämästä ja maailmasta. Hän on aikuisen tuella vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Lapsi on aikuisen kanssa tasa-arvoinen toimija, jolla on myös lupa osallistua ja tehdä päätöksiä.

Lapsi on työskentelyn lähtökohtana, jossa kiinnitetään huomiota hänen omaan halukkuuteen osallistua työskentelyyn, jossa lapsi saa tuoda esiin teemat, joita hän haluaa käsitellä. Lasta ei voi pakottaa yhteistyöhön. Työskentelyn tulee olla eettisesti kestävä. (Mäki Niilo 3/2006:2.)

Kohtaavaa lastensuojelua -hankkeen vuosina 2003 - 2004 kehittämisen suuntana ovat olleet lapsikeskeisyys ja lastensuojelun sosiaalityön tasot, jossa lapsen omaa näkökulmaa sekä suoraa työskentelyä lapsen kanssa on pidetty merkittävänä (Muukkonen & Tulensalo 2004:2). Hankkeessa lapsikeskeisen työskentelyn tavoitteena oli suojella, tukea, vahvistaa sekä eheyttää lasta (Muukkonen ym. 2004:67). Lapsikeskeisyyden toimintaperiaatteena on lapsen konkreettinen arvostaminen, jossa lapsi hyväksytään ja kohdataan sellaisena kuin hän on. Lapsen kokemukset nähdään tärkeinä ja merkittävänä asioina. Lasta suojellaan ja aikuinen on kiinnostunut hänen arjen tilanteesta ja sen turvaamisesta. Lapsikeskeistä työskentelyä ohjaa lapsen eheyttäminen. (Muukkonen ym.2004:68.)

Lasten kanssa -hanke on ollut jatkoa Kohtaavaa lastensuojelua - hankkeelle.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lastensuojelun lapsikeskeisyys on lapsen oikeuksien täytäntöönpanoa, joka sisältää lapsen suojelun, osallisuuden ja voimavaroista huolehtimisen. Lapsikeskeisessä toimintaperiaatteessa lapsi on erityisesti huomioitu, jossa lapsella on rooli, paikka sekä häntä varten oleva aikuinen. (Muukkonen 2008:146,147.)

Lapsen osallisuus voi toteutua ja olla hyödyksi lastensuojelutyössä lapselle, vanhemmille ja työntekijöille silloin kun lapsen osallisuuden erilaiset elementit huomioidaan ja niistä valitaan juuri lapselle sopivat. Muukosen (2008:159) hankkeen mukaan lapsen ja vanhempien osallisuuden hyödyt voidaan jakaa seuraaviin kohtiin: 1. Lapsi tulee kuulluksi ja voi vaikuttaa. 2.

Tieto ja ymmärrys kasvavat. 3. Suojelun toteuttaminen on luontevaa. 4. Voimavarat saadaan esiin ja käyttöön. 5. Yhteinen arviointi on mahdollista.

Hurtigin (2003:10) mukaan lapsen oikeus voimavaroihin, osallisuuteen ja suojeluun ei toteudu kaikkien lasten osalta Suomessa. Materiaalinen hyvinvointi ei jakaudu tasaisesti sukupolvien kesken vaan monien lapsien elämässä on taloudellista turvattomuutta.

Lapset jäävät usein sivustakatsojiksi, kun vanhemmat ja ammattilaiset rakentavat yhteistyötä. Lapsen oikeudet ovat uhattuina, jos auttava taho ei onnistu vastaamaan lapsen osallisuuden ja suojelun tarpeisiin (Hurtig 2003:11).

Hurtigin lapsinäkemyksessä korostuu lasten oikeus suojeluun, lasten haavoittuvuus, tarjottavuus ja riippuvuus aikuisista. Lastensuojelun asiakkaina lapset ovat erityisiä, sillä heidän turvallinen kasvu, kehitys, oikeus leikkiin, lepoon, koulunkäyntiin ja ruumiilliseen koskemattomuuteen saattaa olla uhattuna. Tällaiset lapset ovat haavoittuvia ja tarvitsevia elämänsa ja kokemustensa takia. Lapset ovat joutuneet selviytymään ilman aikuisia ja auttaneet itseään. Lastensuojelun ammattilaisen velvollisuus on tunnistaa avuntarve ja vastata siihen. (Hurtig 2003:36.)

3 OMAOHJAAJAMENETELMÄ LASTENSUOJELUSSA

Elo-Kuru on tutkielmassaan lainannut Gay Grahamin tutkimusta, jossa Graham on tutkinut lastenkodissa työskentelevien ohjaajien työnkuvaa ja rooleja. Hän kuvaa tutkimuksen perusteella, että työ lastenkodissa on ”monimutkainen yhdistelmä arkipäivän elämää ja järjestystä ylläpitäviä tehtäviä, lapsen yksilöllistä hoivaa, kasvatusta sekä pyrkimystä auttaa lasta toipumaan psyykkisistä ja sosiaalisista vaikeuksistaan.” (Elo-Kuru 2003:8,9.)

Omaohjaajamenetelmä on lastensuojelussa yksilöllinen hoito- ja kasvatustapa, jossa nimetty ohjaaja sitoutuu lapsen tai nuoren pitkäjänteiseen ja suunnitelmalliseen hoitamiseen ja kasvattamiseen. Omaohjaajan tärkein tehtävä on vastata lapsen yksilöllisiin tarpeisiin sekä perehtyä hoito- ja kasvatustyöhön (Tervonen-Arnkil1999:14). Omaohjaajan tehtäviin alkuajoista lähtien kuului huolehtia ja hoitaa lapsen asioita, mutta nykyään omaohjaaja on pääasiassa lasta varten (Kyrönseppä, Rautiainen & Airio 1990:7). Koko työryhmä osallistuu lapsen kasvatukseen ja hoitoon, mutta omaohjaajalla on tietyissä sovitussa rajoissa vastuu lapsen ja

nuoren kasvatuksesta ja hoidosta. Omaohjaajasuhde on omaohjaajan ja lapsen välinen suhde. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993:101.)

”Lapsen kasvua ja kehitystä tukeva hoito edellyttää” omaohjaajalta pitkäjänteisyyttä, taitoa estää tuhoava käytös, luotettavuutta, antautumista samaistumisen kohteeksi, taitoa luoda kontakti, läheisyyden kestämistä ja taitoa löytää lapsen positiiviset puolet. Omaohjaajan tulee olla kannustava ja itseänsä kehittävä työntekijä. (Elo-Kuru 2003:10.)

Pelastakaa Lapset ry:llä on meneillään kolmivuotinen Silta-projekti, joka on käynnistynyt maaliskuussa 2008. Projektin tavoitteena on huostaanotetun lapsen elämäntarinan eheytyksen tukeminen ja vuorovaikutuksellisen toimintamallin luominen, jonka avulla tuetaan lapsen elämäntarinan eheytymistä, rakennetaan siltaa lapsen, hänen läheistensä ja lastenkodin välille sekä vahvistetaan ammatillista omahoitajuutta.

Silta-projektissa työskennellään lapsen, hänen läheisensä ja omahoitajan kanssa. Työskentelyn avulla luodaan ja ylläpidetään lapsen verkostoja hänen läheistensä ja lastenkodin välillä. Silta-työssä toteutettavaa avoimen dialogisuuden näkökulmaa pyritään vahvistamaan ammatillisen omahoitajuuden vertaisryhmätyöskentelyn avulla. Lastenkotikohtaiset omahoitajien vertaisryhmät kokoontuvat säännöllisesti. Projekti on käytössä Pelastakaa Lapset ry:n lastenkodeissa Vääksyssä, Turussa, Kauniaisissa, Jyväskylässä, Harjavallassa ja Vantaalla. (Pelastakaa Lapset ry.)

3.1 Omaohjaajan ja lapsen kohtaaminen

Lapsikeskeisessä lapsen kohtaamisessa hänelle tulee puhua ymmärrettävää ja selkeää kieltä, jotta hän ymmärtää mitä aikuinen puhuu. Suoraan puhuminen vaikeistakin asioista voi auttaa lasta puhumaan. Kuitenkin pakottamista tulee välttää. (Muukkonen ym.2004:69.) Lapsella on oikeus päättää mistä asioista hän haluaa puhua sekä on tärkeää, että lapsi tietää, että hänellä on mahdollisuus puhua. Lapsi saattaa haluta puhua asioista, jotka aikuisen mielestä eivät ole edes tärkeitä, mutta aikuisen on viestitettävä, että hän haluaa kuunnella kaiken, mitä lapsi haluaa kertoa. On tärkeää, että lapsi saa kokea, että hänellä on lupa ilmaista omia tunteitaan. Turvallisuuden merkitys korostuu tunteiden ilmaisuissa, sillä lapsen on tiedettävä, että aikuinen pystyy vastaanottamaan kaiken, mitä lapsi kertoo, kauhistumatta tai murtumatta. (Muukkonen ym.2004:70.)

Posan (2009) mukaan useimmilla lastensuojelun lapsilla on heikko luottamus ja huonot kokemukset aikuisista, jonka vuoksi suhteen muodostaminen saattaa olla hyvin haasteellista. Omaohjaajan tulisi osata käsitellä lapsen herättämiä vastatunteita, jotta ne tulisivat ymmärrettäviksi eivätkä muodostuisi esteeksi omaohjaajan ja lapsen suhteelle. Jos omaohjaaja ei pysty kuvittelemaan mitä lapsi tuntee, kokee tai ajatella lapsen asioita, on omaohjaajan ja lapsen suhdetta vaikea lähteä syventämään ennen kuin ohjaaja itse käsittelee omat tarpeensa ja tunteensa. (Posa 2009:14, 15.)

Parhaimmillaan lapsen ja omaohjaajan työskentely voi olla intensiivinen ja tunnepitoinen prosessi, jossa lapsi on tullut näkyväksi ja on keskiössä, jossa hän saa huomiota osakseen. (Posa 2009:15,16,17.) Sietämällä lapsen pahanolon tunteita, työstämällä niitä lapsen kanssa ja ymmärtämällä lasta, hän kykenee jatkossa paremmin kestämään omia tunteitaan (Tervonen- Arnkil1999:18). Lapsi, jolla on vaikeuksia sosiaalisessa kanssakäymisessä, hyötyy (1999:15) tunteenomaisesta suhteesta, joka kuvaa lapsen ja vanhemman välistä suhdetta. On lapsen edunmukaista asettua turvalliseen riippuvuuteen omaohjaajaan kanssa, jos lapsella on varhaisessa vaiheessa jäänyt täyttymättä riippuvuuden tarpeet. (Tervonen- Arnkil1999:16.)

Aito kohtaaminen vaatii rohkeutta olla oma itsensä, jossa aikuinen asettaa rajat ja antaa rakkautta lapselle. Hän voi olla tiukka, mutta lempeä välittäjä, joka pitää huolta lapsesta. (Lämsä 2009:202.) Aikuinen ajattelee lapsen parasta ja on kiinnostunut hänen tekemisistään. Luottamus aikuisen ja lapsen välille syntyy ajan kuluessa. Aluksi lapsi kokeilee testaamalla aikuisen luotettavuutta. Sitä enemmän hän testaa, mitä enemmän hänellä on huonoja kokemuksia aikuisiin luottamisessa. Aikuisen toiminnan on oltava luottamuksen arvoista. Mikäli aikuinen ei pysty täyttämään antamaansa lupausta, on hänen perusteltava muutos niin, että lapsi ymmärtää sen. (Lämsä 2009:205.) Jokainen kasvattaja kykenee aitoon kohtamiseen, jos vain pystyy antamaan oman persoonansa työvälineeksi. Kohtaamisessa on kyse asenteesta. (Lämsä 2009:206.)

Omaohitajasuhteesta syntyy kiintymyssuhde ajan kuluessa, kun lapsi on saanut aikuiselta turvallisuutta, luotettavuutta, hoivaa ja jatkuvuutta. Pysyvä ja turvallinen omaohjaajasuhde lapsen kanssa luo mahdollisuuden huomioida lapsen yksilölliset tarpeet sekä puutteet. Omaohjaaja luo lapselle turvallisen tilan tuoda omia tunteitaan esiin ilman, ettei hänen tarvitse pelätä hylkäämistä. Kun lapsella on tilaa kertoa omaohjaajalle tapahtuneista asioista, se lisää lapsen omaa näkemystä itsestään, tunteistaan ja omasta käytöksestään. Minäkäsitys alkaa hahmottua lapselle. Omaohjaaja ”auttaa lasta hahmottamaan kokemuksiaan ja kehittämään taitojaan ja minä toimintojaan”. Omaohjaajan saavuttaessa hyvän suhteen lapseen, on hänen

tehtävänsä hoitaa lapsen rajoittaminen tilanteessa, jolloin lapsen oma kontrolli pettää. (Tervonen- Arnkil1999:16.)

Tervonen-Arnkilin (1999) mukaan persoonallisuuden kehittymisen kannalta on tärkeää, että lapsi samaistuu aikuisiin, jotka huolehtivat hänestä. Tämän avulla hän oppii arvoja, asenteita ja tapoja. Erityisen tärkeänä pidetään samaistumista lapsen kohdalla, joka tarvitsee häiriöiden korjaamista ja uudelleen oppimista.

Lapsi kiintyy parhaiten aikuiseen, jolla on ymmärtäväinen suhtautuminen lapseen. Tällainen aikuinen on hyväntahtoinen, jämäkkä, tarpeiden tyydyttäjä eikä hän ole altis johdateltavaksi vaan saa lapsen arvostuksen. (Tervonen-Arnkil1999:17.)

3.2 Omaohjaajan ja lapsen välinen vuorovaikutus

Kohtaamisissa lapsen kanssa omaohjaajan on myös itse oltava läsnä ja viestitettävä sanoin ja teoin kiinnostustaan lapsesta ja hänen kokemuksistaan (Muukkonen 2004:72). Monipuoliset vuorovaikutustaidot ovat ohjaajan tärkeä osaamisalue, jossa hän viestittää omia ajatuksiaan, kuuntelee ja ymmärtää (Heikkilä- Laakso & Heikkilä 1997: 31).

Omaohjaajan ja lapsen suhteessa korostuu vuorovaikutus, jossa pidetään tärkeänä omaohjaajan vuorovaikutustaitoja, itsetuntemusta, ihmistuntemusta, erilaisuuden intuitiota sekä taitoa kuunnella. Omaohjaaja tarvitsee osaamista, jotta hän voi saavuttaa hyvät kommunikoinnin ja kohtaamisen taidot. (Elo-Kuru 2003:54.)

Lapsi tarvitsee paljon positiivisten tunteiden kohtaamista, jotta hän voi oppia vuorovaikutustaitoja (Kemppinen 2000:22). Lapsilla esiintyy epämääräistä pahanolon tunnetta jolloin heidän on vaikea puhua ongelmistaan tai eritellä omia tunteitaan. Muiden ihmisten kanssa toimeen tuleminen voi olla vaikeaa, sillä nuoren käyttäytyminen on levotonta ja häiritsevää (Kemppinen 2000:23). Lapsen tilanteeseen on puututtava, mikäli hän ei kykene itse erottamaan oikeaa ja väärää. Aito välittäminen on ainut keino lapsen auttamiseen. (Kemppinen 2000:24,25.)

Ammatillinen, inhimillinen ja aito lähestyminen vuorovaikutuksessa synnyttää turvallisen vuorovaikutuksen lapsen ja omaohjaajan välille. Turvallisessa ilmapiirissä lapsi tai nuori saa kokea, että hänen mielipiteitään arvostetaan ja hän tulee kuulluksi. Kuuntelulla on merkittävä

rooli keskustelussa, koska aikuinen keskittyy vain lapsen kertomaan siihen mitä hän kokee, ajattelee ja tuntee. On hyvin tärkeää, että aikuinen on tietoinen omista tunteistaan, jolloin hän pystyy käyttäytymään ja vastaanottamaan tietoa provosoimatta tai syyttämättä lasta. (Lämsä 2009:204.) Tavoitteena omaohjaajan ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa on dialogisuus, jossa esiintyy vastavuoroisuutta ja keskustelu sujuu molempien ehdoilla (Mönkkönen 2007:87). Suurta vuorovaikutusongelmaa ei pääse syntymään jos ollaan eri mieltä asioista, mutta arvostetaan toisen asemaa ja otetaan mielipide mukaan vuoropuheluun (Seikkula, Arnkil 2009:36). Dialogisen vuorovaikutuksen syntymisen edellytyksenä on luottamussuhteen syntyminen (Mönkkönen 2007:88).

Hyvän ammatillisen vuorovaikutuksen edellytyksenä ovat ”vuorovaikutusvastuu, hyvä tahto-välittäminen, ihmisen kunnioitus, vastuu omista ajatuksista, tunteista ja teoista, oikein kuuleminen ja ymmärtäminen sekä tärkeiden asioiden sanominen ja rehellisyys” (Kiesiläinen 1998:80).

3.3 Omaohjaajan ammatillinen osaaminen

Elo-Kuru Hannele on tehnyt vuonna 2003 sosiaalityön pro gradu - tutkielman Turun yliopistossa, jossa tutkimuskohteena on ollut selvittää lastensuojelulaitoksessa työskentelevän lähikasvattajan ammatillista osaamista erityisesti omahoitajatyössä. Tutkimus oli toteutettu kahdessa lastensuojelulaitoksessa.

Tutkimuksessa oli tarkasteltu työntekijöiden vahvuuksia sekä osaamispuitteita. Tutkimuksessa selvisi, että yhden työntekijän vahvuus voi olla toisen työntekijän heikkous. Toimivassa työyhteisössä kaikkien ei tarvitse olla vahvoja kaikessa vaan tarkoitus olisi, että jokaisen erityisosaaminen huomioitaisiin, ja jokainen voisi tuoda oman osaamisen työryhmän käyttöön, jolloin kaikilta ei odoteta samanlaista osaamista. Työntekijöiden vahvuuksina tutkimuksessa tulivat esiin ihmisten kohtaamistaidot, jotka sisältävät taidon kuunnella ja myötäelää, herkkyttä välittää lapsesta ymmärtäen häntä sekä havainnoida ja huomioida lapsen tarpeita. Työntekijät pitivät vuorovaikutustaitoa, keskustelu- ja kuuntelutaitoa vahvuuksina, mutta myös vaikeimpana alueena työssään. Hiljaisen tiedon omahoitajat olivat vahvimmillaan kodin ilmapiirin ja tunnelman luojina sekä eettisten asioiden esille tuojia. Persoonallisuuden vahvuuksia olivat vahva itsetuntemus, avoimuus, rehellisyys ja huumorintaju. (Elo-Kuru 2003:107.) Työntekijöiden vahvuuksina esiin nousivat heidän positiivinen asenteensa työtä ja lapsia kohtaan. Omahoitajat olivat koulutus- ja kehittämismyönteisiä. (Elo-Kuru 2003:108.)

Lastensuojelutyö on kasvatus-, hoito- ja vuorovaikutussuhteiden sekä kodin antamista sijoite-
tuille lapsille. Suurelta osin työ turvaa arjen jatkuvuutta, jossa lapsen hoito on normaalia ja
arkista elämistä lapsen kanssa. Kuitenkin työ vaatii ammatillista osaamista ja kykyä vastata
lapsen erityistarpeisiin. (Elo-Kuru H.2003:16.) Ohjaaja joutuu kohtaamaan lapsen hankalat
elämäntilanteet, psyykkiset, emotionaaliset ja sosiaaliset vaikeudet. Ammatillisena haasteena
onkin se miten yhdistää lapsen käyttäytymisen arvioinnin seuranta. Lasten lisääntynyt pahasta
olosta johtuva oireilu vaatii työntekijältä monenlaisia taitoja. Kehittyäkseen tällainen lapsi
tarvitsee aikuisen yksilöllistä läsnäoloa ja huomiointia. (Elo-Kuru H.2003:17.)

Hiljaisella tiedolla on keskeinen merkitys ammattitaidon hallinnassa. Tieto muodostuu työn-
tekijän tiedosta, taidosta ja kokemuksesta, jota hän on hankkinut ammatillisen kehityksen
aikana. Hiljaiseen tietoon sisältyy yksilölliset käsitykset, intuitiiviset käsitykset ja vaistonva-
raiset tuntemukset, jotka ovat kiinnittyneet yksilön toimintaan, kokemuksiin, arvoihin ja tun-
teisiin. (Elo-Kuru H.2003:17.)

Elo-Kuru Hannele on pro gradu -tutkielmassaan vuonna 2006 tuonut esiin Metsämuurosen
vuonna 2002 tekemää tutkimusta sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden osaamisesta haastat-
telututkimuksen avulla, ja näiden perusteella erottanut osaamistarpeita. Osaamisen hän on
jaotellut perusosaamiseen, aitoon tulevaisuusosaamiseen sekä potentiaaliseen tulevaisuus-
osaamiseen. (Elo-Kuru H.2003:19.) Perusosaamisen hän on jaotellut ihmisen kohtaamisen
osaamiseen, asiakaspalveluosaamiseen, sosiaaliseen osaamiseen (2003:19), arvo- ja eettiseen
osaamiseen, emotionaaliseen osaamiseen, oman persoonan käytön osaamiseen, työhön ja
työssä vaikuttamisen osaamiseen sekä muuttumisen osaamiseen. (Elo-Kuru H.2003:20.)

Laakso selvitti työntekijöiden menetelmien käyttöä lastensuojelutyön arjessa väitöskirjas-
saan. Tutkimuksessa ilmeni, että työntekijät eivät käyttäneet menetelmiä vaikka useilla oli
koulutusta menetelmien ja menetelmällisten lähestymistapojen käyttöön. Menetelmien sys-
temaattinen käyttö koettiin hankalaksi ja niiden ajateltiin toimivan vain jos ne sopivat työn-
tekijän persoonaan. (Laakso 2009:167.) Tärkeäksi lastenkodintyön määrittäjäksi nousi lasten
ja työntekijöiden kohtaamiset arjen rutiinien keskellä. Työntekijän ammatillisuus joutui pun-
nittavaksi näissä arjen kohtaamisen tilanteissa (Laakso 2009:253.)

Osaamisen kehittämiseksi ja ylläpitämiseksi tarvitaan työntekijältä omaa kehittymismotivaa-
tiota. Omaa osaamista tulisi päivittää ja monipuolistaa kouluttautumalla, mentoroinnilla ja
työnohjauksella. Mentorointia on käytetty jo pitkään kehittymisen ja kehittämisen alueella,

jossa tiedot, taidot ja asenteet siirtyvät sosiaalisessa kanssakäymisessä kokeneemmalta työntekijältä kokemattomalle työntekijälle. (Elo-Kuru.2003:21.)

Ammattilainen tarvitsee osaamista, jotta hän selviytyy työstään. Osaaminen voi olla tietoa, taitoa, kykyä ja ominaisuutta tehdä työtä. Ammatillinen osaaminen tulee esiin sujuvana käytännön työskentelynä ja kykynä käyttää tietoa hyödyksi työssään, johon sisältyy teoreettinen sekä käsitteellinen perusta. (Lohi & Niiranen 2005:23.) Kriittinen suhtautuminen tietoon, oman osaamisen arviointiin sekä kyky uuden oppimiseen liittyvät myös tärkeänä osana osamiseen (Elo- Kuru 2003:26; Lohi & Niiranen 2005:23).

Hoikkalan Pro gradu -tutkielman (2005:42) mukaan lastensuojelun ammatilliset käytännöt ja toimintamallit ovat organisaatiosidonnaisia, osittain muuttuvia tai pysyviä. Tutkimuksen mukaan käytäntöjen osittaista pysyvyyttä tukee lastensuojelussa tehtävän työn luonne, jossa pysyvät käytännöt saattavat vaikuttaa rutiininomaisilta. Työskentelyssä kuitenkin tavoitellaan ennakoitavuutta, säännöllisyyttä ja johdonmukaisuutta. Hoikkalan (2005:42) mukaan tarvitaan reflektiivistä suuntautumista, jotta voidaan arvioida käytäntöjen tarkoituksenmukaisuutta ja kartoittaa vaihtoehtoisia toimintatapoja.

Työntekijöiltä lastensuojelussa vaaditaan monia ammatillisia valmiuksia ja osaamista tarkoituksenmukaiseen työskentelyyn (Hoikkala 2005:43). Osaaminen ei ole pelkästään tietoa, vaan on sidoksissa työtilanteeseen, joka kehittyy sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tiimin jäsenten kanssa, jotka ovat olleet vastaavassa tilanteessa (Lohi & Niiranen2005:35,36).

4 LAPSEN MINÄKUVAN JA ITSETUNNON VAHVISTAMINEN

4.1 Lapsen minäkäsitys ja minäkuva

Minäkuva voidaan luonnehtia kysymyksen avulla: millainen minä olen? (Ojanen 1996:31). Minäkäsityksellä eli minäkuvalle tarkoitetaan yksilön kokonaisnäkemystä itsestään. Millaisena hän pitää itseään katsoen hänen taustaansa, omaa asennettaan, ulkonäköään, arvomaailmaansa, ominaisuuksiaan ja tunteitaan. Puhutaan itseensä asennoitumisesta, johon kuuluvat kognitiivinen eli tiedollinen puoli, affektiivinen eli tunteellinen puoli ja arvioiva suhtautuminen, joka kertoo, onko hän tyytyväinen itseensä ja arvostaako hän itseään. Ahon mukaan teoreetikkojen Coopersmithin ja Borban mukaan ihmisen minäkäsitys on vahva, kun hän kuvaa

itseään positiivisilla ominaisuuksilla ja on tulevaisuuteen suuntautunut. (Aho 1996:9.) Minäkäsitys syntyy yksilön ja ympäristön vuorovaikutustapahtumassa, joka koostuu mielikuvista ja itseensä kohdistuvista asenteista ja arvostuksesta. (Jaari 2004:30.)

Minäkäsitys määrää ihmisen käyttäytymistä ja toiminta on sen mukaista, mikä käsitys hänellä on itsestään. Hän ei käyttäydy sen mukaan, millaiset hänen todelliset ominaisuutensa tai kykynsä ovat. Aho on lainannut kirjassaan Rogersin ajatusta, jonka mukaan ainoastaan vahvan itsetunnon omaava tai itsensä hyväksyvä henkilö kykenee ratkaisemaan ongelmia ja ottamaan vastuuta. (Aho 1996:11.)

Minäkäsitys määrää ihmisen odotuksia tai sitä, mitä hän odottaa tulevaisuudelta. Ihminen haluaa toimia odotustensa mukaisesti, joten käyttäytymisestä voidaan jossain määrin ennustaa hänen minäkäsityksensä. (Aho 1996:12.) Yleinen minäkäsitys jaetaan kolmeen ulottuvuuteen: a. Todellinen eli reaalinäkäsitys, joka kuvaa millaisena yksilö pitää itseään. b. Ihanneminäkäsitys, joka kuvaa sitä, millainen ihminen haluaisi olla. c. Normatiivinen minäkäsitys, joka kuvaa sitä millaisena yksilön mielestä muut häntä pitävät ja mitä he häneltä odottavat. (Aho 1996:17.)

4.2 Lapsen itsetunto ja sen vahvistaminen

Itsetuntoa voidaan luonnehtia kysymyksen avulla: Mikä on minun arvoni ja merkitykseni? (Ojanen 1996:31). Hyvä itsetunto liitetään elämäntyytyväisyyteen ja onnellisuuteen. ”Vahva itsetunto kertoo tunteesta, että on tarpeeksi hyvä.” (Jaari 2004:34.) Lapsi, jolla on hyvä itsetunto, hyväksyy itsensä sellaisenaan. Hän tietää mitä tekee ja saavuttaa tavoitteensa. Hän on itsevarma, avoin, tulee toimeen muiden kanssa, luottaa omiin kykyihinsä ja ominaisuuksiinsa ja osaa kohdata myös heikkoutensa. Hän näkee itsensä myönteisesti ja hän uskaltaa olla erilainen eikä ole muiden johdateltavissa. ”Itsetunto on kykyä kuunnella ja noudattaa omantunnon ääntä.” (Cacciatore, Korteniemi-Poikela & Huovinen 2008:11.)

Ihmisellä on hyvä itsetunto silloin kun hänen minäkuvansa on totuudenmukainen (Keltikangas - Järvinen 2003:17). Itsetunto on itseensä luottamista ja itsensä arvostamista, oman elämänsä näkemistä arvokkaana ja ainutkertaisena sekä kykyä arvostaa toisia ihmisiä. (2003:18-19.)

Hyvä itsetunto on itsenäisyyttä ja riippumattomuutta toisten mielipiteistä sekä epäonnistumisten ja pettymysten kestämistä. (Keltikangas-Järvinen 2003:20,22.)

Lapsen kotitaustalla on merkitystä lapsen minäkuvassa. Lapset, jotka saavat vanhemmiltaan rohkaisua ja kannustusta ovat useimmiten itsetunoltaan vahvoja. Heidän käyttäytymiselle on asetettu tiukkoja rajoja ja vaatimuksia ikätaso huomioon ottaen (Aho 1996:38.) Perhe tekee yhdessä asioita ja elävät virikkeellistä elämää. Lapsi tarvitsee ohjausta, rajoja, vastuuta ja lämpöä (Aho 1996:39).

Heikko itsetunto tulee esiin käyttäytymisessä. Ahon (1996:21) mukaan useat tutkijat pitävät varoittavina esimerkkeinä negatiivisessa minäkäsityksessä seuraavia käyttäytymismalleja: ihminen on arka ja pelokas, jolloin hänen käytöksensä on epävarmaa, hän ei uskalla ottaa riskejä ja pelkää sosiaalisia tilanteita. Hän ei halua olla muiden huomion kohteena vaan jäljittelee mielellään toisten käyttäytymistä. Hän peittää pelkonsa ja heikkoutensa tyrannisoivaan, rehentelevään ja häiritsevään käytökseen. Häiriköillä ja kiusaajilla on usein heikko itsetunto. Henkilö, joka on kykenemätön tekemään päätöksiä, on useimmiten myös itsetunoltaan heikko. Käyttäytymismalli saattaa juontaa varhaislapsuudesta, jossa häntä on moitittu tai pilkattu tekemisistä ja ratkaisuista, joten hän suojelee itseään välttääkseen moitteen tai pilkanteon. (Aho 1996:21.)

Kasvattajan tärkeä työväline on hänen persoonansa. Jotta aikuinen voi tukea lasta hänen itsetunnon vahvistamisessa, on aikuisen oltava todella kiinnostunut lapsesta. Hänen tulee nähdä lapsen itsetunto tärkeänä, uskoa lapsen muuttumiseen, halua antaa aikaansa, oman toiminnan reflektointikykyä ja tahtoa muuttaa omaa käyttäytymistään. (Aho 1996:48.)

Kasvatuksen edellytyksenä on lapsen tunteminen. Hänen tulisi tietää missä kehitysvaiheessa lapsi on ja millaista vuorovaikutuksen ja palautteen olisi hyvä olla. Lapsen tulee saada olla oma itsensä, ilman pelkoa nöyryytyksestä, aliarvioinnista, hylkäämisestä tai pilkasta. Vallankäyttöä tulee välttää lapsen kasvatuksessa. Lapsen persoona ja hänen käyttäytymisensä tulisi erottaa kasvatustilanteissa. Rangaistustilanteissa lapselle tulee tehdä selväksi, että toimenpide kohdistuu hänen tiettyyn käyttäytymismalliinsa eikä hänen persoonaansa. (Aho 1996:48.)

Aikuisen oma vahva itsetunto heijastuu lapseen, jolloin hän hyväksyy erilaisuuden (Aho 1996:49). Aikuisen hyvä epävarmuudensietokyky, osaa käyttää luovia ja joustavia kasvatusratkaisuja. Silloin hänen ei tarvitse turvautua rankaiseviin kasvatusten menetelmiin. Hän jaksoo kuunnella lasta ja on kärsivällinen ongelmatilanteissa. (Aho 1996:50.)

Lapselle tulee opettaa itsearviointia. Kun lapsi oppii arvioimaan itseään, tulee hänelle tunne, että hän pystyy kontrolloimaan ja hallitsemaan omaa toimintaansa ja elämäänsä. Näin hän ei ole enää riippuvainen muiden palautteesta suoritustilanteissa. (Aho 1996:50.)

Vastuun antaminen sekä rajojen asettaminen on lapsen kehitykselle tärkeää (Aho 1996:50). Itsenäiset tehtävät tukevat lapsen pätevyyttä ja hän saa kokea olevansa vahva ja hyvä. Palautteen antamisen tulisi olla riittävän konkreettista ja ajoituksen tulisi olla oikea eli mahdollisimman nopeasti lapsen suorituksen jälkeen. (Aho1996:51.) Korjaava palaute karsii virheitä ja ei-toivottua käytöstä. Rohkaiseva palaute vahvistaa toivottuja käyttäytymismalleja. Palautetta antaessa lapsen itsearviointia tulisi kuunnella ensin ja sen jälkeen vasta aikuinen voi antaa omansa. Positiivinen palaute tulisi antaa aina ensin ja sen jälkeen vasta käsitellä virheet ja lopuksi taas palata positiivisiin asioihin. Palautteen tulee olla vakuuttavaa. (Aho1996:52.) Lapselle, joka oma-aloitteisesti tarttuu tehtäviin, olisi tärkeää antaa positiivista huomiota ja palautetta yrittämisestä, vaikka tehtävä onnistuisikin vain osittain (Aho1996:54).

Yhteinen suunnittelu ja yhteinen toiminnallisuus sekä lapsen kiinnostuksen kohteiden huomiointi auttavat kehittämään lapsen itsetuntoa. On tärkeää, että lapselle tulee tunne, että hän pystyy suoritukseen ja että hän on arvokas. Aikuisen odotusten tulisi olla tiedossa lapselle sekä niin yksinkertaiset, että hän ymmärtää ne. Aikuisen ja lapsen suhde vaikuttaa ohjaustilanteessa ratkaisevasti itsetuntoon. (Aho1996:54.)

4.3 Voimaantuminen

Valtaistuminen, voimaantuminen on käänös sanasta empowerment, jonka kantasana on power eli valta, voima ja valtuus. Se ”viittaa ihmisen sisäiseen prosessiin, joka ilmenee voiman tunteena, itseluottamuksen ja elämänhallinnan kasvuna”. (Juujärvi, Myyry & Pessa 2007:194.) ”Voimaa ei voi antaa toiselle: voimaantuminen on henkilökohtainen ja sosiaalinen prosessi” (Siitonen J.1999:117), joka korostaa yksilön subjektiivutta ja valtaa omaan elämäänsä (Halkola, Mannermaa, Koffert & Koulu 2009:212).

Voimaantumiseen vaikuttaa muut ihmiset, olosuhteet ja sosiaaliset rakenteet. Toinen ihminen ei voi antaa voimaa toiselle eikä päättää toisen voimaantumisesta (Siitonen J.1999: 118). Voimaantumisessa ihmisellä on mahdollisuus unelmoida omasta tulevaisuudestaan (Siitonen 1999:119). Voimaantumisen käsite on levinnyt auttamis- ja ohjaustyöhön, sosiaalityöhön, kuntoutukseen ja aikuiskasvatukseen (Juujärvi ym. 2007:194).

Siitonen on kuvannut Maslowin teorian, jossa ”Maslow luottaa ihmisen kykyyn ja haluun tehdä omaa kasvua tukevia valintoja, jos ihminen saa valita vapaasti turvallisessa, hyväksyvässä ja

kunnioittavassa ilmapiirissä.” Ihminen pitää myönteisenä turvallisessa ilmapiirissä koettuja kokemuksia tai itsenäisiä valintoja. (Siitonen 1999:124.)

Turvallisessa ilmapiirissä saaduilla kokemuksilla on minää tukeva vaikutus, joka lisää varmuutta, kyvykkyyttä, itseluottamusta ja itsearvostusta. Lapselle on tärkeää, että hän saa valita myönteisten ja kielteisten kokemustensa pohjalta. Minäkäsitys heikkenee, mikäli valinnat tehdään muiden ihmisten toiveiden mukaisesti. (Siitonen 1999:125.)

Siitosen mukaan minäkäsityksellä on oma merkityksensä voimaantumisen, sillä ihmisen käsitys itsestään on yhteydessä siihen, millaisia odotuksia hänellä on tulevaisuudesta sekä miten hän arvioi voimavaransa verrattuna odotuksiin. Voimaantumisen kannalta on merkityksellistä, että ihminen arvioi ympäristöä minäkäsityksen pohjalta, koska hän ottaa mieluiten sellaista tietoa, joka tukee omaa käsitystä itsestä, mutta torjuu minän kanssa ristiriidassa olevan tiedon. (Siitonen 1999:130.)

Voimaantumisen näkökulmasta on merkityksellistä millaisena toiset ihmiset näkevät minut tai haluaisivat minun olevan. Millainen haluaisin olla tai millaiseksi todellinen minäkuva muodostuu kuvitellun toisten ihmisten suhtautumisen ja oman ihanne minäkuvan suhteessa. (Siitonen 1999:132.) Onnistumisen kokemukset voimauttavat (Siitonen 1999:144). Positiivinen lataus voimauttaa ja saa innostumaan lisäten toiveikkuutta sekä halua kehittyä ilman palkkioita tai rangaistuksen uhkaa. Tämä tulee esiin parhaiten hyväksyvässä, turvallisessa, luottamuksellisessa, arvostavassa ja kunnioittavassa ilmapiirissä. (Siitonen 1999:153.)

5 LASTENSUOJELUSSA TOTEUTETTUJA HANKKEITA JA MENETELMIÄ

Voimauttavassa valokuvauksessa sekä menneisyysmatkailussa on samoja piirteitä, kuin Löytöretkikansio-työskentelyssä. Tulen tarkemmin käsittelemään molempia menetelmiä. Kaikissa on yhteistä menneisyys ja elämänkaaren sisään liittyvät tapahtumat sekä nykyisyys. Eroavaisuutena kumpaankin menetelmään on, että Löytöretkikansio-työskentelyssä keskitytään positiivisiin kokemuksiin hyvien hetkien ja muistojen avulla, jossa lapsi saa kokea voimaantumista välittömästi sekä lapsen ajatuksia ja mielipiteitä kuunnellen otetaan lapsi kokonaisvaltaisesti huomioon. Hetkinä, joina lapsi ei näe itsessään mitään hyvää, omaohjaaja on lapsen rohkaisija ja peili sanoittaen lapselle hänen positiivisia puoliaan. Hän tukee lasta nykyisyydessä.

Aikaisempia tutkimuksia tai hankkeita ei ole suoranaisesti tehty siitä kuinka sijaishuollossa oleva lapsi voi löytää itsensä ja kokea voimaantumista positiivisten elämäkokemusten, hyvien hetkien tai positiivisten mielikuvien avulla. Seuraavaksi olen referoinut hankkeita tai projekteja, joissa on samoja elementtejä kuin Löytöretkikansio-työskentelyssä. Omaohjaajan rooli on merkittävä yhteinen tekijä kaikissa näissä hankkeissa ja projekteissa.

5.1 Voimauttava valokuvaus

Voimauttava valokuva on Miina Savolaisen kehittämä sosiaalipedagoginen menetelmä, jota on sovellettu 2000-luvulla kasvatus-, hoito- ja terapeuttisen työn aloilla.

Valokuvat ja valokuvaaminen ovat välineitä vuorovaikutussuhteiden parantamiseen, hajanaisien, tunnepitoisten ja abstraktien asioiden selkeyttämiseen; voimavarojen vahvistamiseen sekä oman minän tai yhteisön toiminnan reflektointiin ja kehittämiseen. (Halkola ym. 2009:211.)

Valokuvattavan ihmisen ja valokuvaajan väliltä on purettava vallankäyttö ennekuin voimaantumista voi tapahtua. Voimaantuminen voi lähteä ainoastaan ihmisestä itsestään. Silloin kun muut ihmiset, olosuhteet ja sosiaaliset rakenteet eivät uhkaa ihmisen tasavertaisuutta ja itsemäärittelyoikeutta, voimaantuminen on mahdollista. (Halkola ym.2009:212.)

Valokuvauksessa tehdään tilaa kuvattavalle, jotta kuvattava voi tuntea tulevansa nähdyksi kokonaisena ihmisenä ja sellaisena kuin hän on. Kuvattava kertoo, mitkä kuvat kelpaavat määrittelemään hänen elämäntarinaa ja identiteettiä. Hänellä on oikea tulkinta valokuvan merkityksestä. (Halkola ym.2009:212.) Voimauttavan valokuvauksen -menetelmässä hyödynnetään albumikuvia, valokuvaustilanteen vuorovaikututusta, omakuvia sekä arkielämän teemojen kuvaamisen lähestymistapoja. Elämän varrelta kerätään kuvia, joiden avulla voidaan tarkastella yksilön ajankohtaisiksi kokemia teemoja jäsentämällä niitä kokonaisuuksiksi. (Halkola ym.2009:216.) Kuvat nostavat esiin todellisuuden merkityksiä ja voimavaroja. Valokuva-työskentelyssä tuotetaan tulkintoja itsestä, ihmissuhteista, elämäalueista ja tapahtumista, joiden avulla ihminen vahvistaa itseään sekä ihmissuhteitaan. (Halkola ym.2009:218.)

Valokuvaustilanne on tärkeä vuorovaikutustilanne, jossa syntyy dialogista vuorovaikutusta. Valokuvaustilanteessa kuvaajan oma valta tulee rajata niin, että kuvan päähenkilö saa vallan määrittellä itseään. Voimauttavassa kuvauksessa kuvaajan on suostuttava siihen, ettei hän voi tuntea kuvattavan tarpeita, vaan hänen tulee keskittyä kuuntelemaan miten kuvattava itse

haluaa tulla nähdyksi. Kuvattava voi kokea kameran edessä epävarmuutta ja ahdistusta, koska hän ei tiedä miten kuvaaja rakentaa kuvan. Nähdynsi tulemisen tarve on merkittävä kuvattavalle. (Halkola ym.2009:218.) Ihminen, jonka luottamus on vaurioitunut toisia ihmisiä kohtaan voi kyetä vastaanottamaan kuvaustilanteessa eheyttävyyttä. Halkola (2009) kertoo valokuvaustilanteen merkityksestä, jossa kuvattava on kuvaajalle niin arvokas ja haluaa ikuistaa tunteen, joka sisältyy tähän hetkeen. Valokuva voi sisältää myös muiston, jonka kuvaaja haluaa tallentaa valokuvana. Kuvaustilanne auttaa kuvaajaa näkemään kuvaamansa ihmisen hyvänä ja erityisenä. (Halkola ym. 2009:219.) Valokuvaaja vahvistaa kuvattavan arvokkuuden tunnetta (Halkola 2009:220).

Omakuvien avulla tarkastellaan omia erilaisia puolia, rooleja, tunteita sekä harjoitellaan itsensä katsomista myönteisemmin. Omakuvat näyttävät sen, miten ihminen kokee itsensä sekä ne herättävät monenlaisia tunteita. Omakuviin totuttelu auttaa hyväksymään kuvan kautta tulevat tunteet, persoonallisuuden piirteet ja elämäkokemuksen. Oma vajavaisuuden sietokyky kasvaa, kun kuvista tulee väline minäkuvan eri puolien tutkimiseen ja rakentamiseen. (Halkola 2009:221.) Omakuvien hyväksymisen kautta ihminen kokee voimautumista (Halkola ym.2009:222). Valokuvausprosessissa asiakas on pääosassa, jossa työntekijä on kanssakulkija, peili ja rohkaisija. Prosessin ajan työntekijän innostus saa asiakkaan uskaltautumaan mukaan omaan prosessiinsa kokemaan iloa ja onnistumisia. (Halkola ym. 2009:223.)

5.2 Menneisyysmatkailu

Menneisyysmatkailu eli Solveig-terapia on menetelmä, joka auttaa kodin ulkopuolelle sijoitettuja nuoria. Menetelmän on kehittänyt Vuorovaikutusprosessien tutkimuskeskuksen työryhmä. Nimi Solveig-terapia viittaa Peer Gyntin Solveigiin, jossa Solveig auttaa rakastettuaan Peeriä. Menneisyysmatkailussa nuoren omaohjaajalla on sama tehtävä olla nuorelle Solveig. (Muistot eheyttävät, menneisyysmatkailussa omahoitajalla tärkeä rooli 2002:12.) Olennaista menneisyysmatkailussa on muistojen, ajan, paikan ja tunteen yhdistäminen nykyisyydessä omaohjaajasuhteen avulla (Varilo, Lounavaara-Rintala, Varilo, Vuornos, ym. 2004:40).

Menneisyysmatkailuun tarvitaan nuoren ja omaohjaajan yhteinen päätös prosessin aloittamiseen. Matka alkaa tikapuiden rakentamisella, jolloin tehdään aikataulu ja lähdetään selvittämään mitä kunakin kuukautena ja vuotena on tapahtunut lapsen ja perheenjäsenten elämässä sekä muita asioita, joilla on suoranainen vaikutus lapsen elämään. Laitokseen sijoitetuilla

nuorilla on tutkimusten mukaan todettu olevan paljon asioita, joista hän ei muista mitään. Nuoren kanssa tehdään "musta tuntuu" -elämänkaari, jossa hän pisteyttää kunkin elämänsä osan positiivisilla ja negatiivisilla arvoilla. Tämän avulla luodaan tunneyhteys menneeseen ja huomio saadaan kääntymään nuoren sisäiseen kokemukseen. Heti alkuvaiheessa nuoren kanssa kannattaa tehdä sukupuu. (Ingi Mika 2003:78.)

Nuori lähtee yhdessä omaohjaajan kanssa selvittämään elämänkaartaan ottamalla yhteyttä henkilöihin, joilla voisi olla tietoa nuoren elämästä. He haastattelevat yhdessä tai käyvät puhelinkeskustelua. Omaohjaaja ja nuori matkustavat paikkoihin ja ottavat valokuvia, tekevät nuorelle kirjaa ja keräävät valokuvia. Erittäin tärkeää on, että nuoren elämään ei tule uusia muutoksia prosessin aikana. Menetelmän tavoitteena on, että nuori saisi kokonaisen kuvan elämästään, aktiivisen suhteen elämäänsä ja ihmissuhteisiin. (Varilo ym. 2004:41.)

Ingi Mika on tehnyt teoreettista tutkimusta menneisyyden paikkoihin konkreettisesta matkumisesta ja menneisyyden käsittelystä turvallisen aikuisen seurassa (Ingi 2003:72). Ingin mukaan huostaanotettu nuori rakentaa menneisyysmatkalla elämäntarinaansa, jossa hän kohtaa menneisyyden muistot yhdessä turvallisen aikuisen kanssa. Nuori on ylittänyt häpeän ja on huomannut olevansa joku, joka antaa hänelle itsevarmuutta suunnata kohden tulevaisuutta. Aikuinen on rakastamassa auttamalla ja ohjaamalla nuorta huomioiden hänen ihmisarvonsa. Auttava rakkaus liittyy menneisyysmatkaan. (Ingi M. 2/2003:81.)

Pirjo Vuornos kertoo artikkelissaan kuinka hän oli hoitanut lastensuojeluperheitä ja huomannut nuorten yksinäisyyden sekä heidän puuttuvat muistikuvansa menneisyydestä. Nuorilla oli katkenneita ihmissuhteita takanapäin eikä heillä ollut tietoa suvustaan. Hänelle oli syntynyt ajatus, että häiriökäytös voisikin johtua osittain muistamattomuudesta ja häpeästä, joka johtuu lapsuuden varhaisista häpeän tunteista. Tutkimusten myötä häpeä on noussut vahvasti esiin, jonka vuoksi nuoreen ei ole voitu ottaa yhteyttä. Keskeistä on, että nuori hyväksyy menneisyyden ja vapautuu syyllisyydestä, koska menneet tapahtumat eivät ole olleet lapsen syytä. (Lapsen maailma 9/ 2002:12.)

5.3 Taide osana lapsilähtöistä työskentelyä

Viime vuosien aikana on kehitetty lapsilähtöisen työskentelyn malleja lastensuojelussa. Tulensalo ja Muukkonen ovat toteuttaneet hankkeen ”Kohtaavaa lastensuojelua” vuosina 2003-

2004 sekä lisäksi on toteutettu useampia erilaisia kehittämistöitä ja hankkeita lapsilähtöisyyden teemasta. (Känkänen & Laaksonen 2006:27.)

Diakonia-ammattikorkeakoulun Helsingin yksikössä toteutettiin hanke vuonna 2004, jossa tarkasteltiin lastensuojelulaitoksessa tehtävän työn toimintatapoja, työssä käytettäviä menetelmiä, työvälineitä sekä paikannettiin koulutus- ja kehittämistarpeita. Hankkeen aineisto tehtiin haastatteluilla ja kyselyillä pääkaupunkiseudun lastensuojelulaitosten työntekijöiltä. Haastatteluun tai kyselyyn osallistui yhteensä 65 lastensuojelulaitoksen työntekijää. Haastatteluissa ilmeni, että lastensuojelulaitosten työntekijät käyttivät monipuolisia menetelmiä, jotka toteutuivat omahoitajuudessa. Omahoitajuus nähtiin yksilöllisen hoidon tärkeimpänä menetelmänä ja välineenä. (Känkänen & Laaksonen 2006:27.)

Lasten ja nuorten vaikeat ongelmat ja oireilu (karkailu, päihteet ja psyykkiset ongelmat) nähtiin hankalimpina esteinä. Ongelmien seurauksena tulleet yllättävät ja suunnittelemattomat muutokset kokonaistilanteessa ja lapsen käyttäytymisessä johtivat yhteistyön sujumattomuuteen vanhempien kanssa. (Känkänen & Laaksonen 2006:27.)

Hankkeen myötä esiin nousi tarve erilaisten lasten osallisuutta tukeviin työskentelytapoihin ja vuorovaikutuskäytäntöihin sijais- ja jälkihuollossa. Lastensuojelussa ja sijaishuollossa todettiin olevan tarvetta lapsilähtöiseen työskentelyyn. (Känkänen & Laaksonen 2006:27.)

Varsinkin haavoittavissa ja vaikeissa kasvuoloissa varttuneet lapset tarvitsisivat kuulluksi ja nähdyksi tulemista, jotta he pääsisivät kosketuksiin tunteidensa kanssa. Taide nähtiin yhtenä hyvänä työskentelyvälineenä lapsen elämässä, jonka kautta lapsi sai kokea merkityksellisyyttä sekä etsiä uusia merkityksen alueita elämäänsä. (Känkänen & Laaksonen 2006:28.)

Känkänen & Laaksonen (2006: 29) mukaan taidelähtöisillä menetelmillä saadaan vuorovaikutuksessa kokonaisvaltaisempi kuva erilaisista vaihtoehtoista ja uusista työskentelytavoista. Kulttuuri- ja taidepohjaiset työmenetelmät perustuvat kokemuksellisuuteen ja voimavarojen edistämiseen yksilöä vahvistavalla tavalla. Nämä lisäävät sosiaalisia vuorovaikutustaitoja ja ryhmässä toimimista. Kun taide kohtaa tunteet, sen avulla voidaan löytää uusia tulkintoja ja kokemuksia.

Sijaishuollossa on alettu käyttämään toiminnallisia menetelmiä ja erilaisia terapiamuotoja, kuten musiikki- ja kuvataideterapiaa, psykodraamaa, valokuva- tai tanssiterapiaa. ”Taiteen avulla voi tutkia omaa sisintään; eritellä, purkaa ja liittää yhteen niitä aistihavaintoja ja kokemuksia, joita ympäristöstämme saamme”. (Känkänen & Laaksonen 2006:28.)

5.4 Elämäkertaketju - ilmaisutaidot lastensuojelussa

”Elämäkertaketju - ilmaisutaidot lastensuojelussa syrjäytymisen ehkäisemiseksi” -hankkeessa vuonna 1999- 2003 kehitettiin ja tutkittiin sitä, miten lastensuojelun piirissä olevien ihmisten ulottuville saadaan uusia mahdollisuuksia ja välineitä itseilmaisun kehittämiseen, jotta ihmiset pääsevät kuulemaan ja arvioimaan oman elämänsä kulkua ja sen näköaloja.” (Bardy & Barkman 2001:199). Hankkeen tavoitteena oli ”tarinallisuus, oman elämän juonen etsiminen ja taideilmaisut”(Bardy & Barkman 2001:200). Elämäkertaketju -hanke toteutettiin pilottikoulutuksena yhdessä Helsingin kaupungin kanssa vuonna 2000. Koulutuksessa oli 23 lastenkodin lähikasvattajaa sekä perhehoidon sijoituksista vastaavaa sosiaalityöntekijää 11 eri yksiköstä. Koulutus koostui kuudesta koulutuspäivästä noin kahden kuukauden välein. (Bardy & Barkman 2001:201.)

Elämäkertaketjuhankkeen nimi viittaa ”kerronnallisuuden vaiheittaisiin kehityskulkuihin,” jossa työntekijät ja lapset prosessoivat omaa elämäntarinaansa ja ihmisten elämäntarinoista muodostuu ketju. Kun työntekijä on kohdannut oman elämän kokemukset emotionaalisella tasolla, hän kykenee paremmin auttamaan lasta hänen elämäntarinassa. Yhteisen elämäntarinyöskentelyn avulla omahoitajatyöskentely voi saada syvemmän merkityksen (Bardy & Barkman 2001:202).

Toiminnalliset ja osallistavat menetelmät ovat löytämässä paikkaansa sosiaalityössä ja lastensuojelussa. Niiden avulla kehitetään ammatillisuuden joustavuutta, uusien työmenetelmien omaksumista sekä luovutaan vanhoista käytännöistä. (Forsberg ym. 2006:133.) Elämäkertaketju-menetelmässä etsittiin kosketusta tunteisiin. Siinä ilmeni, että ihmisen jäädessä etäälle tunteistaan, hänellä oli suurempi riski syrjäytyä. Aikuisen oman menneisyyden kohtaaminen todettiin tärkeäksi, jotta hän voi auttaa lasta hänen kokemuksissaan. (Forsberg ym.2006:143.) Työntekijät saivat mahdollisuuden laajentaa ilmaisutaitojaan sekä syventää elämänkerrallisia taitoja, jotta työntekijät tiedostivat kuka hän on, mihin kuuluu ja miten hän elää? (Bardy & Barkman 2001:200).

Aistien merkitys nousi esiin ihmisen toiminnan ja tunteiden elävöittämisessä. Työskentelyn yksi tarkoitus oli lisätä lapsen itsetuntemusta kohtaamiensa omien tunteiden ja muistojen avulla. Vaikeissa oloissa eläneet lapset saattavat tietoisesti tai tiedostamatta torjua muistoja, jotka ovat olleet ahdistavia. (Forsberg ym.2006:143.) Elämänkerronnallisuuden nähdään ole-

van selviytymiskeino kun lapsen elämäntarina on pirstaleinen ja tulevaisuudenkuva näyttäyty pelottavana. ”Lähtökohta-oletukset sallivat tai pakottavat sellaiseen aikakäsitykseen, jossa mennyt, nykyhetki ja tuleva ovat syklisessä suhteessa toisiinsa; mennyt on sulautunut nykyhetkeen, jossa on jo tuleva.” Taidelähtöinen, elämänkerronnallinen menetelmä tuo kykyä ja rohkeutta tarinalliseen ilmaisuun. (Bardy & Barkman 2001:201.)

Lapsella saattaa olla jaksoja elämästä, joista hän ei muista mitään tai hänellä ei ole niistä mielikuvia. Muistikuvat saattavat olla pelon ja häpeän peittämiä. Ne voivat tukahduttaa myös hyvät muistot. Työskentelyn avulla voidaan vahvistaa lapsen juurtumista, kuulumisen tunteita ja oman elämänsä hahmottamista. (Forsberg ym. 2006:144.)

Barkmanin (2009) mukaan hankkeessa olleiden työntekijöiden kokemuksen mukaan keskustelun aiheet lasten kanssa muuttuivat ja syvenivät aiempaa läheisimmiksi lasten omia kokemuksia. Työntekijöiden rohkeus, ilo ja kriittisyys lisääntyivät ja jaksaminen työssä parani. Tarinatyöskentelyn kehittämistä ja kouluttamista on jatkettu esim. Pesäpuu ry:n hankkeissa. Nykyään narratiivista työtettä hyödynnetään lasten ja nuorten kanssa tehtävässä työssä lastensuojelussa. (Barkman 2009:62.)

5.5 Maailman ihanin tyttö

Maailman ihanin tyttö -projekti on ollut vuodesta 2003 lähtien Suomessa valokuvanäyttelyin, joka on levinnyt myös ulkomaille. Miina Savolainen teki kymmenen vuotta valokuvaustyötä lastenkodissa asuvien kymmenen tytön kanssa. Hän mietti, kuinka hän osaisi kohdata lasten haavoittuneisuutta, kipeitä tunteita ja pelkoja. Lasten ongelmat olivat niin suuria, että niiden käsitteleminen puhumalla oli vaikeaa. Hän päätti ottaa käyttöön valokuvauksen, jonka avulla hän ”halusi vahvistaa tyttöjen minuutta sekä auttaa heitä löytämään oma erityisyytensä”. (Romppainen 2008:40.)

Valokuvausprojektin aloitus oli haasteellista, koska tytöt kokivat kameran edessä olemisen epämiellyttävänä ja nähdyksi tuleminen tuntui heistä pelottavalta. Haasteena Savolaisella oli heidän luottamuksensa saavuttaminen, jotta tytöt voisivat voittaa epävarmuutensa ja pelkonsa ollessaan valokuvattavana. (Romppainen 2008:40.)

Kuvaajan tehtävänä oli saavuttaa luottamusta herättävä ilmapiiri ja olla peilinä tytöille. Nuo-ret saivat itse päättää miten halusivat tulla kuvatuksi. He kiertelivät lastenkodin ympäristössä ja miettivät kuvauspaikkoja. Savolainen antoi kaikki valokuvat tytöille itselleen ja he saivat

itse valita, mitkä kuvat olivat tärkeitä. Tytöt eivät halunneet tulla nähdyiksi vaikeuksien värittäminä, vaan hyvinä, ehjinä ja kauniina tyttöinä. (Romppainen 2008:40.) Tytöt kokivat tärkeänä julkisen hyväksynnän ja iloitsivat kun he saivat kuvien välityksellä tuoda ihmisille mielihyvää. Projektin avulla tyttöjen suhtautuminen itseensä on muuttunut positiivisemmaksi ja he ovat sen myötä saaneet kokea arvokkuutta ja eheytymistä. (Romppainen 2008:42.)

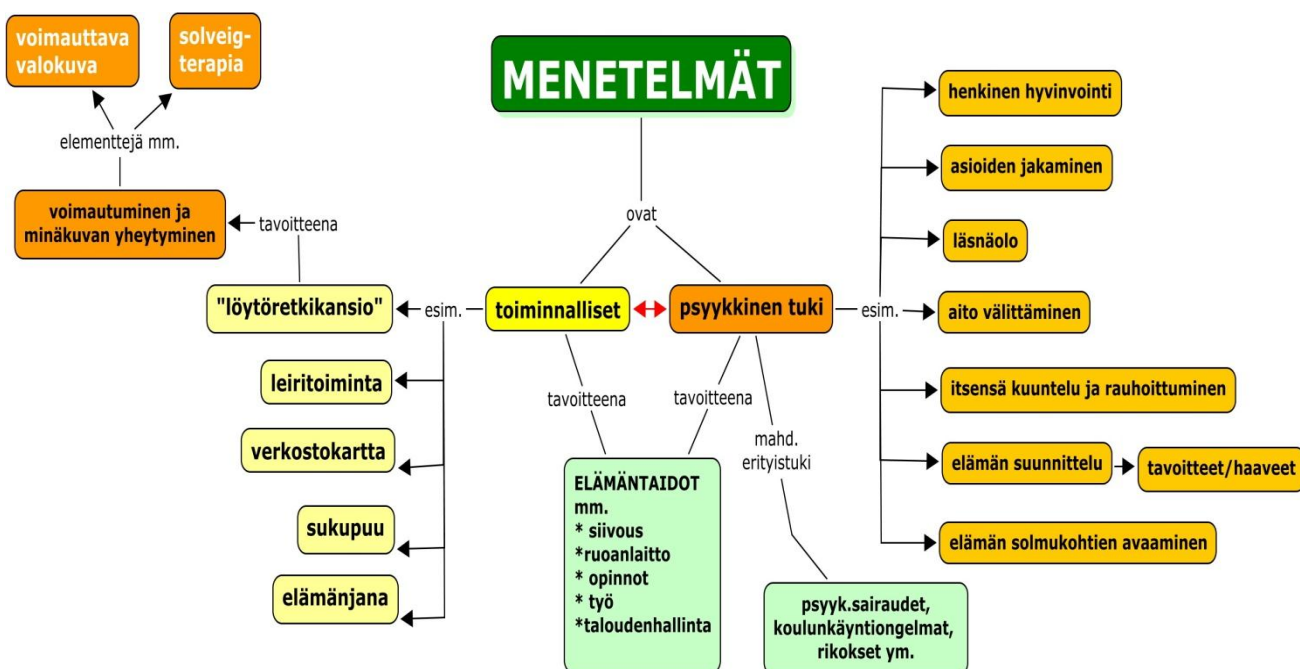
Savolaisen mukaan valokuva on arvokas väline, jonka avulla voidaan antaa lapselle syvälinen tunnekokemus hänen hyvydestään, ainutlaatuisuudestaan ja mahdollisuudesta vaikuttaa elämäänsä. Omakuvat voivat koskettaa tunnetasolla lasta ja muuttaa hänen käsitystään itsestään sekä kuvien avulla hän voi nähdä itsensä hyvänä, erityisenä ja kauniina. Omakuvien avulla saattoi ensimmäistä kertaa elämässä tulla näkyväksi minä, joka ei ollut aiemmin päässyt esiin lastenkotityön arkirooleissa. (Savolainen Miina)

Savolainen kuvaa sitä, kuinka "Maailman ihanimpien tyttöjen kanssa kuvaaminen oli kään- teentekevän vahva elämys." Kuvaustilanne oli keskittynyttä katseiden ja yhdessäolon vuoro- vaikutusta, jossa sekä kuvaaja että kuvan nuori olivat uudella maaperällä." (Savolainen Miina)

Voimauttava valokuva on terapeutin taidekasvatusmenetelmä, jota on käytetty tavallisten perheiden kanssa sekä Stakesin YTY-projektissa työn ja perheen yhteen soveltamisen näkö- kulmasta, työyhteisön hyvinvoinnin kehittämisessä, ammatillisena välineenä hoito- sekä kas- vatusaloilla ja ammattiopinnoissa sekä isyyttä tutkivassa yhteisötaideprojektissa. (Lapsen Maailma 1/2008:43.)

6 LÖYTÖRETKIKANSIO TYÖSKENTELY MENETELMÄN KUVAUS

Seuraavassa kuviossa menetelmät on jaettu toiminnallisiin menetelmiin ja psyykkiseen tukeen, jota omaohjaajat toteuttavat työssään pienryhmäkodissa. Löytöretkikansio työskentely on yksi osa toiminnallisia menetelmiä, jonka lisänä voidaan käyttää myös muuta kuvassa olevia menetelmiä. Menetelmien käytössä on aluksi kiinnitettävä huomiota lapsen etuun ja tarpeeseen, jossa on hyvä pohtia miten kannattaa edetä, jotta lapsi saa tarvitsevuksensa hyödyn ja avun.

Kuvio 1: Pienryhmäkodin työmenetelmät, Eronen Turo

Avaan aluksi Löytöretkikansio-työskentelyä, koska tämä on tärkeä osa opinnäytetyötäni. Kansiotyöskentely on uusi menetelmä, jonka olen tuonut työyhteisöön omaohjaajien uudeksi työvälineeksi. Menetelmä on yksi väline, joka voi helpottaa omaohjaajan ja lapsen kohtaamista, syventää heidän suhdettaan sekä auttaa lasta löytämään itsensä ja omat voimavaransa voimauttavan työskentelyn avulla. Tässä omaohjaajalla on erityisen tärkeä rooli. Lastensuojelussa sijoitetut lapset ovat kokeneet suuren muutoksen elämässään joutuessaan muuttamaan pois kotoa vieraaseen ympäristöön sekä lapsen elämän taustalla on useita syitä, jotka ovat

johtaneet sijoitukseen. Tällainen lapsi on hyvin turvaton ja haavoittunut elämässään kokemista asioista ja tullessaan pienryhmäkotiin hän tarvitsee turvallisuutta sekä aikuisen, joka on valmis sitoutumaan ja auttamaan lasta löytämään itsensä. Seuraavassa kuvailen kansiotyöskentelyä, jota harjoittelin kahden lapsen kanssa pienryhmäkodissa.

Aloitin kansiotyöskentelyn maaliskuussa 2010 yhden lapsen kanssa ja toukokuussa toisen lapsen kanssa. Selvitin lasten omaa halukkuutta lähteä kansiotyöskentelyyn mukaan. Kerroin lapsille, että haluan auttaa heitä löytämään itsensä positiivisten elämäkokemusten avulla. Kerroin heille uuden menetelmän idean.

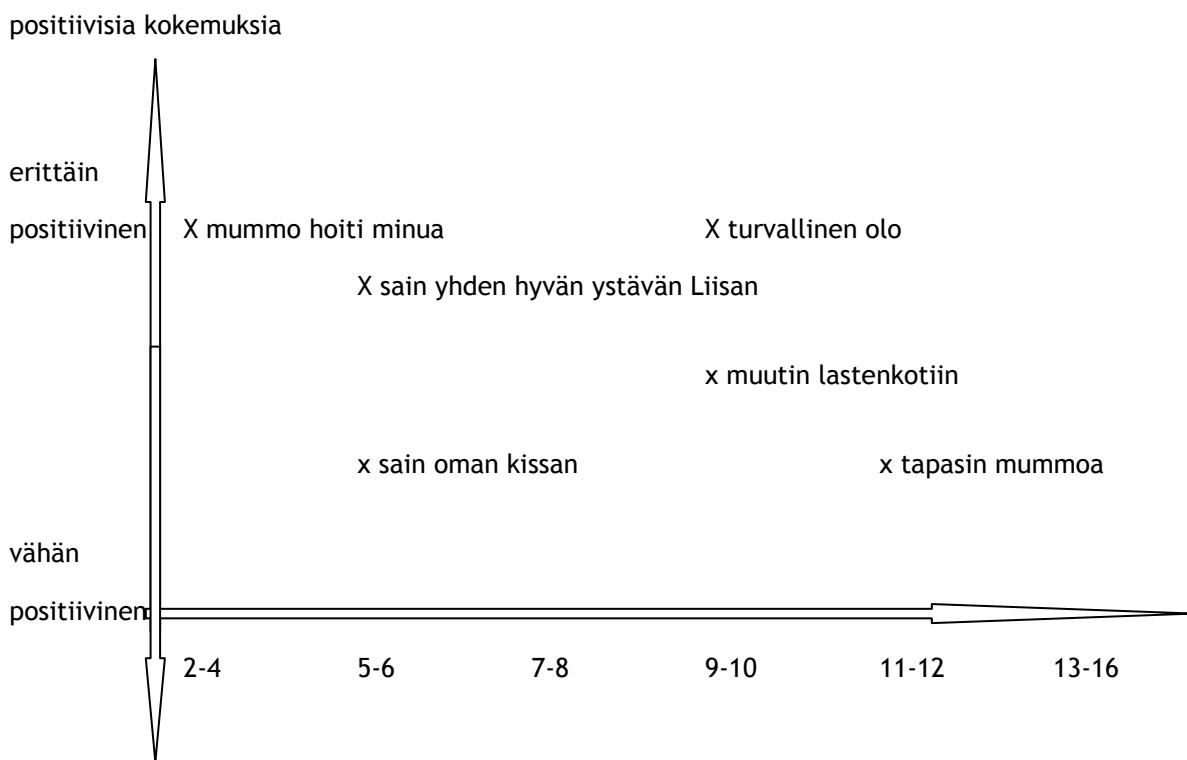
Aloitin menetelmän käymällä lapsen elämänkaarta lävitse aina syntymästä tähän päivään asti. Kerroin, ettei tavoitteena ollut puhua ikävistä tapahtumista vaan hyvistä hetkistä. Hyvien hetkien ja positiivisten mielikuvien avulla lapsi voi kokea voimautumista.

Positiivinen lataus voimauttaa ja saa ihmisen innostumaan lisäten toiveikkuutta sekä halua kehittyä ilman palkkioita tai rangaistuksen uhkaa. ”Tämä ilmenee parhaiten hyväksyvässä, turvallisessa, luottamuksellisessa, arvostavassa ja kunnioittavassa ilmapiirissä.” (Siitonen 1999:153).

Aloittaessani työskentelyä pyysin ensin lasta piirtämään kuvan itsestään paperille. Seuraavaksi esitin hänelle kaksi kysymystä: Mitä ajattelet itsestäsi? Kerro missä olet hyvä. Kirjasin paperille lapsen kuvauksen itsestään. Lapsen omakuva piirustus ja minän kuvaus laitettiin Löytöretkikansioon.

Piirsin paperille elämänkaarijan, jossa alhaalla on lapsen ikävaihe ja pystyviiva ylöspäin kuvaa positiivista kokemusta. Pystysuorassa ollut kokemus jaoteltiin siten, että alhaalla olisi vähiten positiivinen kokemus ja mitä ylemmäs mentäisiin, sitä positiivisempi olisi lapsen kokemus.

Lapsi sai miettiä, kuinka merkittävä kyseinen hetki, tapahtuma, paikka tai ihminen on hänelle ollut kussakin ikävaiheessa. Lapsi kertoi mihin kohtaan hän haluaa merkinnän laitettavan kokemuksestaan. Lapsen kokemus kirjattiin merkinnän viereen.

Kuvio 2: Elämänkaarijana

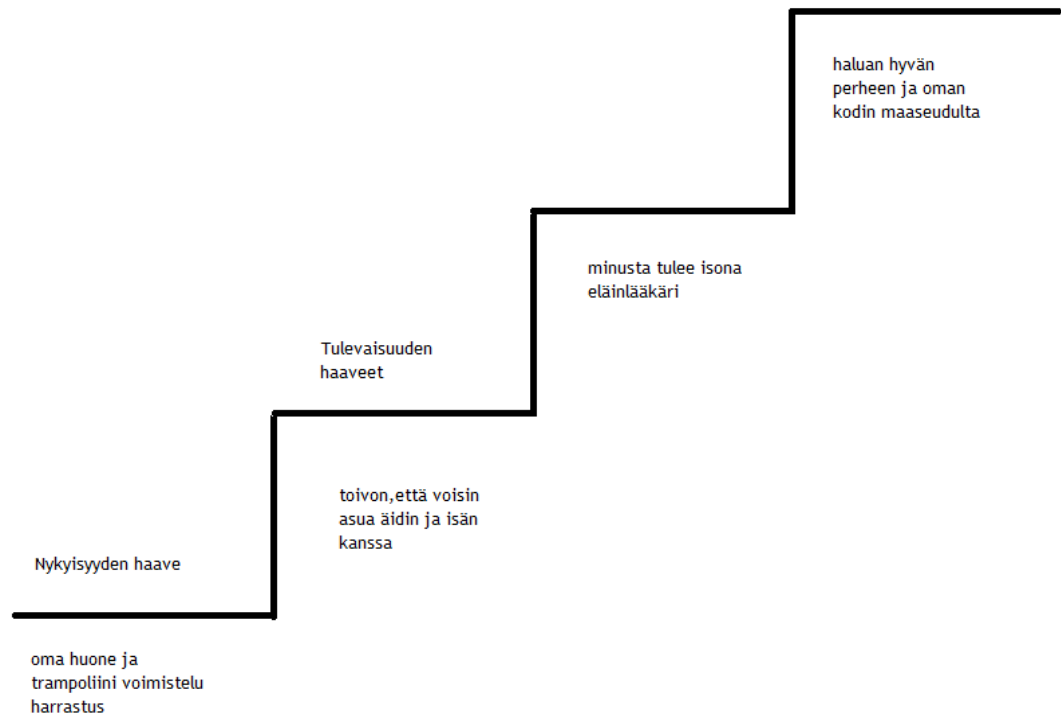
Kartoitin lapsen elämänkaarta kysymysten avulla: ”Muistatko kun olit pieni jotain kokemusta, paikkaa tai ihmistä, jossa tunsit onnellisuutta ja hyvää oloa?” Muistamisen apuna ja keskustelun välineenä käytin jo olemassa olevia valokuvia sekä otimme uusia kuvia. Työskentelyssä etenin ikävaiheittain kahden tai kolmen vuoden iästä nykyiseen ikävaiheeseen asti.

Kun lapsen kanssa oli käyty lävitse elämänkaaren positiiviset asiat, keräsimme yhdessä valokuvia aiheista, jotka lapsi toi esille ja otimme myös uusia valokuvia. Yhdessä lapsen kanssa laitoimme valokuvat tapahtumajärjestyksessä kansioon ja kirjasimme lapsen kuvaaman kokemuksen kuvan viereen.

Mikäli lapsella ei ollut valokuvaa kertomastaan paikasta tai henkilöstä, niin mahdollisuuksien mukaan pyrimme ottamaan uuden valokuvan tai olin yhteydessä lapsen huoltajaan ja selvitin löytyisikö kuvia aiheesta, josta lapsi kertonut. Huoltaja toimitti puuttuvia kuvia.

Viimeinen kansiotyöskentelyyn liittyvä vaihe oli tulevaisuuden haaveiden portaat, jossa lasta pyydettiin haaveilemaan nykyisyydestä ja tulevaisuudesta aina aikuisuuteen saakka. Piirsin paperille portaat, johon kirjasin lapsen tulevaisuuden haaveita. Tulevaisuuden haaveissa kä-

vimme keskustelua siitä, mitä kaikkea haaveiden toteutuminen vaatii, varsinkin opiskelun suhteen.

Kuvio 3: Nykyisyyden ja tulevaisuuden haaveiden portaat

Pyysin lasta etsimään erilaisista lehdistä kuvia, joissa oli hänen haaveilemiaan asioita. Lapsi sai liimata kuvia paperille ja hän itse kirjoitti kuvan viereen kuvan tarkoituksen. Haaveiden kuvat laitettiin myös kansioon. Työskentelyn yksi tärkeimmistä tavoitteista oli lapsen voimaantuminen positiivisten elämäkokemusten kautta sekä hyvien asioiden muistelu ja mieleen palauttaminen. Siitosen (1999:120) mukaan voimaantumisen kannalta on merkittävää, että ihmisellä on vapaus tulevaisuuden unelmille.

Kansiota on tarkoitus säilyttää lapsen huoneessa, jotta lapsi voi katsella sitä halutessaan. Omaohjaajan rooli on merkittävä kansiotyöskentelyn onnistumiseksi. Kansiotyöskentelyn kohde on lapsi, jossa omaohjaaja on lapsen tukijana ja rohkaisijana auttaen nostamaan lapsen elämässä olleita positiivisia asioita esille. Ilman omaohjaajan sitoutumista lapsi ei omin kei-

noin pääse vahvistumaan. Lapsen minäkäsityksen ja itsetuntoteorioiden kautta voidaan nähdä, kuinka suuri aikuisen merkitys on lapsen elämässä turvallisuuden tuojana. Itsetuntoteoria tukee ajatusta, että lapsen kotitaustalla on merkitystä lapsen minäkuvaan. Jos lapsi ei ole saanut turvaa vaan hän on elänyt pelossa ja epävarmuudessa, niin tuloksena on minäkuvan vääristymää ja itsetunto-ongelmia. Kansiotyöskentelyn avulla aikuinen saa olla rohkaisemassa ja kannustamassa lapsia vahvistaen heidän minäkäsitystään. Itsetunnon heikko lapsi tarvitsee aikuisen asettamaan rajoja sekä elämään lapsen rinnalla rakastaen ja antaen lämpöä.

Sijaishuoltoon sijoitetut lapset ovat tarvitsevia. Aikuinen ihminen on se henkilö, joka voi auttaa lasta selviytymään elämässä. Sijaishuollossa tämä tarkoittaa sitä, että omaohjaaja on se henkilö, joka on keskittynyt lapsen asioihin, menneisyyteen, ongelmiin ja kokonaisvaltaisesti lapsen elämään. Onkin luontevaa ”jalkauttaa” Löytöretkikansio-työskentelymenetelmä omaohjaajan yhdeksi työskentelymenetelmäksi lapsen kanssa. Kyseisessä työskentelyssä ohjaaja menee syvälle lapsen kokemusmaailmaan ja sitä kautta syntyy paljon arvokasta tietoa, jota omaohjaaja voi hyödyntää lapsen tukemisessa ja kasvatuksessa. Kuitenkin tämän työskentelyn päätavoitteena on, että ohjaaja voi palauttaa lapsen muistista hyviä kokemuksia ja hetkiä tähän päivään mielikuvien tai valokuvien välityksellä ja lapsi saa voimaantumaa näiden kautta. Työskentelyssä tulee olemaan suuri merkitys lapselle siinä, että ohjaaja on vain häntä varten tietyn ajan sekä kiinnostunut hänen elämästään.

Kansiotyöskentelyssä omaohjaajan merkitys on tärkeä, koska sen kautta omaohjaaja voi työskennellä sen suuntaisesti, että lapsi alkaa kiintymään häneen. Lapsen kehityksen kannalta on merkittävää, että lapsi kiintyy johonkin aikuiseen. Vuorovaikutuksella on oma tärkeä merkityksensä lapsen ja ohjaajan suhteessa. Omaohjaajat, joita haastattelin, saivat menetelmästä oppaan etukäteen sekä kerroin menetelmän idean käyttäen apuna kansioita, joita olin tehnyt lasten kanssa.

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

7.1 Tutkimusongelmat

Tutkimuksen edetessä on keskeistä löytää johtavat ideat, joiden avulla tehdään tutkimuksellisia ratkaisuja (Aaltola & Valli 2001:71). Tutkimusta rajatessa joudutaan miettimään, mikä on

aineiston ydinsanoma, jonka tutkija haluaa erityisesti nostaa tarkastelun aiheeksi (Aaltola & Valli 2001:72).

Tutkimusongelmat ovat muotoutuneet pikkuhiljaa projektin edetessä. Niiden avulla olen lähtenyt kartoittamaan uuden menetelmän soveltuvuutta lastensuojelun pienryhmäkotiin omaohjaajien käyttöön. Tutkimusongelmien avulla kartoitan omaohjaajien suhtautumista, kiinnostusta ja ammatillisia haasteita omaohjaajan roolista katsottuna.

Olen laatinut kolme tutkimusongelmaa, jotka ovat pääkysymyksiä teemahaastattelurungolle ja koko opinnäytetyöprojektille. Tutkimusongelmilla etsitään vastauksia ja omaohjaajan käsitä uuden menetelmän soveltuvuudesta lastensuojelulaitokseen omaohjaajan työvälineeksi.

Tutkimusongelmat ovat:

Miten Löytöretkikansio -työskentely sopii lastensuojelulaitokseen omaohjaajan työmenetelmäksi omaohjattavan kanssa?

Tutkimusongelman ensimmäinen vaihe on perehdyttää omaohjaajat menetelmän pariin korostaen voimauttavaa työskentelyä, jossa lapsen ääni tulee esiin ja aikuinen on häntä varten. Omaohjaaja joutuu pohtimaan omaa motivaatiota, ammatillista osaamista, omia vahvuuksiaan tai heikkouksiaan sekä mahdollista tuen tarvetta menetelmää käyttöönottaessaan.

Mitä uutta menetelmä tuo omaohjaajan ja lapsen vuorovaikutussuhteeseen?

Vuorovaikutuksella on merkittävä osuus. Sen avulla luodaan pohjaa luottamukselle ja suhteen syntymiselle omaohjaajan ja lapsen välille. Menetelmässä omaohjaajan ja lapsen vuorovaikutussuhdetta vahvistetaan lapsen positiivisten mielikuvien ja kokemusten avulla käyttäen valokuvaa keskustelun välineenä.

Miten voimauttavan työskentelyn periaatteet näkyvät kansiotyöskentelyssä omaohjaajan ja lapsen suhteessa?

Kolmas tutkimusongelma on hyvin tärkeä osa kehittämistyötäni. Haluan korostaa siinä lapsen positiivisia ja myönteisiä kokemuksia hänen elämänsä elämältä aina tähän päivään eli nykyiseen asti. Nämä kokemukset voimauttavat lapsen elämää. Omaohjaaja on lapsen rinnalla

kulkija, kuuntelija ja rohkaisija. Positiivisten kokemusten ja tietoisuuden avulla lapsen minäkuva ja itsetunto alkavat myös eheytyä, jolloin kuva itsestään alkaa muuttua.

7.2 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkielma, jossa kuvataan todellista elämää sekä teeman kohdetta tutkitaan kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2001:152).

Laadullinen aineisto on ilmaisultaan tekstiä, joka on syntynyt tutkijasta riippumatta tai riippuen (Eskola & Suoranta 2003:15). Laadullisessa tutkimuksessa pyritään selvittämään tutkittavien näkökulma, jossa osallistuvuus on keskeisessä osassa tutkimusta ja usein keskitytään varsin pieneen määrään tapauksia, jotta voidaan tehdä analyysiä mahdollisimman perusteellisesti. Aineiston laatua pidetään tärkeämpänä kuin määrää. (Eskola ym. 2003:16, 18.)

Valitsin laadullisen tutkimusmenetelmän, koska sen avulla saan parhaiten vastaukset tutkimusongelmiini. Tutkimustieto on tutkittavien omakohtaista tietoa ja heidän näkökulmansa tulevat hyvin esille. Tutkimukseni tarkoituksena on tuoda uusi menetelmä omaohjaajien käyttöön. Haluan selvittää omaohjaajien näkemyksiä menetelmän soveltuvuudesta lastensuojeluun omaohjaajan yhdeksi työskentelymenetelmäksi. Tutkimusmenetelmänä olen käyttänyt haastattelua. Havainnointia olen käyttänyt kansiotyöskentelyssä, jota toteutin lasten kanssa. Oma havainnointiani tuon myös esiin pohdinnassani.

Havainnoimalla saadaan tietoa ihmisten toiminnasta ja sen avulla voidaan saada välitöntä, suoraa tietoa yksilöiden, ryhmien tai organisaatioiden toiminnasta ja käyttäytymisestä. Se on todellisen elämän ja maailman tutkimista. Havainnointi on hyvä vuorovaikutuksen tutkimuksessa sekä vaikeasti ennakoitavissa tai muuttuvissa tilanteissa. (Hirsjärvi 2001: 199,200.)

Yleisempiä laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmiä ovat haastattelu, kysely, havainnointi sekä erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto, joita voi käyttää eri tavoin yhdistettynä tutkimusongelman mukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2009:71; Hirsjärvi ym.2001:192.)

Tutkimukseni kohderyhmänä olivat pienryhmäkodissa työskentelevät omaohjaajat, joiden käyttöön suunnattiin uusi Löytöretkikansio-työskentelymenetelmä. Tutkimuksessani lähdin kartoittamaan omaohjaajien mielipiteitä uuden menetelmän sopivuudesta omaohjaajien työmenetelmäksi omaohjattavien lasten kanssa.

Olin aloittanut kansiotyöskentelyn huhtikuussa vuonna 2010 yhden lapsen kanssa ja touku-
kuussa toisen lapsen kanssa. Työskentelyn edetessä havaitsin, että menetelmä kannattaa
tuoda omaohjaajien työvälineeksi ja muutin tutkimukseni suuntaa. Tein tutkimussuunnitel-
man, jolloin myös suunnittelin tutkimusongelmat ja teemahaastattelukysymykset omaohjaa-
jille sekä kahdelle esimiehelle. Teemahaastattelukysymykset tein tutkimusongelmien pohjalta
ja valitsin teema-alueet, jotka olivat kuin punainen lanka tutkimukseni keskiössä.

Olin valinnut haastateltavat tarkoituksenmukaisesti. Halusin haastatella yhden pienryhmäko-
din henkilökuntaa ja kahta esimiestä, jolloin tutkittavan aineiston määrä ei tule liian suurek-
si. Näin myös hyvänä, että haastateltavat olivat samasta työyhteisöstä. Toinen haastateltavis-
ta esimiehistä ei työskennellyt pienryhmäkodin sisällä vaan työskenteli avohuollon puolella,
mutta hän oli ainoa, joka oli käyttänyt kyseistä menetelmää parin vuoden ajan.

Tein esihaastattelun esimiehelle, joka käyttänyt myös menetelmää aiemmin, sillä halusin
kokeilla tekemiäni kysymyksiä, niiden selkeyttä ja toimivuutta sekä samalla testasin äänitys-
laitteen toimivuutta. Esihaastattelun avulla tarkensin ja muokkasin kysymysten sisältöä ym-
märrettävämmäksi ja selkeämmäksi. Kysymyksen muoto saattoi muuttua sisällön pysyessä
kuitenkin samana.

Esihaastattelun tekeminen etukäteen on paikallaan, jotta haastatteliija voi muokata vielä
kysymysmateriaalia (Eskola, Suoranta 2003:89). Eskola, Suorannan (2003:85) mukaan haastat-
telu on vuorovaikutusta, johon vaikuttavat fyysiset, sosiaaliset ja kommunikaatioon liittyvät
asiat. Tyypillistä haastattelulle on sen etukäteissuunnittelu, jonka haastatteliija on laittanut
alulle sekä ohjaa itse haastattelutilanteen.

Haastattelu valitaan usein siksi, että 1. halutaan korostaa ihmistä subjektina, jossa hän saa
vapaasti tuoda itseään koskevia asioita esiin. 2. Vastausten suuntaa on vaikea määritellä
etukäteen. 3. Puhe sijoitetaan laajempaan kontekstiin, jossa näkee myös haastateltavan
ilmeet ja eleet. 4. Vastaukset saattavat olla monitahoisia. 5. Vastauksia halutaan selventää
tai syventää esittämällä lisäkysymyksiä. (Hirsjärvi ym. 2001:192.) 6. Siinä tutkitaan arkaluon-
toisia tai vaikeita asioita. (Hirsjärvi ym.2001:193).

Haastattelu oli paras vaihtoehto opinnäytetyöhöni, jonka avulla sain selvitettyä omaohjaajien
ajatuksia, mielipiteitä ja asenteita uudesta työmenetelmästä. Haastattelin yhteensä seitse-
mää henkilöä. Esihaastatteluun meni aikaa tunti ja toiseen yksilöhaastatteluun puolituntia
sekä ryhmähaastatteluun kului aikaa neljäkymmentä minuuttia. Haastattelut etenivät hyvässä
järjestyksessä.

Teemahaastattelussa eli puolistrukturoidussa haastattelussa edetään etukäteen suunniteltujen teemojen ja tarkentavien kysymyksiin mukaan (Tuomi ym. 2009:75). Tutkimusaineisto koostui pääasiassa teemahaastatteluista, joita tein viidelle omaohjaajalle ryhmähaastatteluna sekä kahdelle vastaavalle ohjaajalle yksilöhaastatteluna. Annoin teemahaastattelukysymykset viikkoa ennen ryhmähaastattelua sekä pienen oppaan, joka sisälsi konkreettisen tiedon uudesta menetelmästä.

Haastattelussa oli tärkeää saada mahdollisimman paljon tietoa omaohjaajien suhtautumisesta menetelmän sopimisesta lastensuojelulaitokseen omaohjaajan työvälineeksi. Sen vuoksi oli hyvä antaa kysymykset etukäteen haastateltaville sekä oli eettisesti perusteltua kertoa haastattelun aihealue (Tuomi & Sarajärvi A.2009:73).

Teemahaastattelun kohteena oli aina jokin tietty teema, jossa tutkittavien ajatukset tulivat kuuluviin. Ihmisten tulkinnat asioista otettiin huomioon ja heidän kertoma mielipide oli keskeisessä asemassa. Haastateltaville esitetyt kysymykset olivat aina samoja, jossa haastateltavalla oli mahdollisuus vastata omin sanoin. Kysymysten muoto ja järjestys eivät olleet välttämättä kaikille haastateltaville samoja. (Hirsjärvi & Hurme 2008:48.) Haastattelukysymykset olivat jaoteltu tiettyihin teemoihin tutkimusongelmien mukaisesti. Teemahaastatteluilla sain kerättyä hyvän aineiston omaohjaajien sekä vastaavien ohjaajien omakohtaisista kokemuksista ja ajatuksista. Tarvittaessa pystyin tekemään tarkentavia lisäkysymyksiä. Äänitin kaikki haastattelut ja litteroin.

7.3 Ryhmähaastattelu ja yksilöhaastattelu

Ryhmähaastattelu on haastattelu, jossa on useampia haastateltavia paikalla samanaikaisesti. Haastateltava ryhmä keskustelee tutkijan antamien aiheiden tai teemojen mukaisesti. Ryhmähaastattelussa voidaan saada enemmän tietoa, kun ryhmä pohtii, muistelee ja herättelee mielikuvia. Haastateltavan saattaa olla helpompi puhua ryhmässä kuin yksin. (Eskola ym. 2003:94.) Ryhmähaastattelussa haastateltavat voivat innostaa toisiaan puhumaan aiheesta (Eskola ym. 2003:95).

Haastateltavat kontrolloivat toisiaan ryhmähaastattelussa, kun haastattelussa haetaan mielipiteitä (Eskola ym. 2003:96; Hirsjärvi ym. 2001:198). Lisäksi ryhmähaastattelun on todettu olevan tehokas menetelmä, koska yhdellä kerralla saadaan haastateltua useampaa ihmistä. Sopivana haastateltavien määränä pidetään neljästä kahdeksaan henkilöä. (Eskola & Suoranta

2003:96.) Ryhmähaastattelun ajankohdan sopiminen kaikille haastateltaville on haaste (Eskola ym. 2003:97).

Toteutin ryhmähaastattelun pienryhmäkodin keittiön pöydän ympärillä. Haastattelin viittä henkilöä. Ryhmän koko oli sopiva. Pidin tärkeänä, että saman työryhmän omaohjaajat olivat haastateltavina, koska olin aloittanut kansiotyöskentelymenetelmän kyseisessä yksikössä kahden lapsen kanssa. Haastattelun avulla sekä antamani etukäteistiedon ja kysymysten avulla omaohjaajat saivat tutustua menetelmän sisältöön ja miettiä omaa kantaansa ja suhtautumistaan menetelmän aloittamiseksi oman ohjattavansa kanssa. Haastattelukysymysten avulla omaohjaajat joutuivat miettimään omaa suhtautumistaan menetelmään, tarkastelemaan menetelmän vaikutuksia omaohjattavaan lapseen ja pohtimaan omaa ammatillista osaamista.

Olin sopinut vastaavan ohjaajan kanssa, että pidän ryhmähaastattelun työntekijäpalaverin jälkeen, johon olimme alustavasti sopineet aikaa tunnin verran. Työntekijäpalaveri venyi, jonka vuoksi ryhmähaastatteluani lyheni. Tämä toi minulle haastattelijana haasteen, kuinka ehdin kysyä kaikki kysymykset, kun kyseessä kuitenkin oli ryhmähaastattelu. Olin ajatellut, että minimiaika ryhmähaastatteluun olisi tunti, koska kaikille piti antaa mahdollisuus vastata kysymyksiin. Aikaa ryhmähaastatteluun jäi neljäkymmentä minuuttia ja tiesin, että joillakin haastateltavilla oli kiire lähteä haastattelun jälkeen. Ryhmähaastattelu sujui hyvässä ilmapiirissä, kaikilla haastateltavilla oli mahdollisuus sekä tilaa tuoda omat mielipiteensä esille. Siirryin kysymyksestä seuraavaan nähdessäni, ettei kenelläkään ollut enää vastattavaa kysymykseen. Kaikki haastateltavat eivät vastanneet aina kaikkiin kysymyksiin ja toisaalta ryhmähaastatteluhan antaa tilaa ja vapauden olla vastaamatta. Ryhmähaastattelussa nousi esiin myös kysymyksiä minulle kansion omistajuudesta. Lapsi saa kansion omaan huoneeseensa ja voi katsella sitä halutessaan. Haastattelussa tuli uusia ideoita, jotka olivat erittäin hyviä ja niiden huomioiminen menetelmän käytössä on olennaista.

Alustavasti suunnitellut avustavat kysymykset helpottivat haastattelun etenemistä ja oli tärkeää huomata, että riittävän selkeät ja tarkat kysymykset helpottivat haastateltavia vastaamaan kysymyksiin. Haastateltavat olivat itselleni entuudestaan tuttuja ja välillä oli jo luottamus, joka myös helpotti haastattelua. Haastattelu-aika riitti haastattelun tekemiseen. Yksilöhaastattelu on tavallisin tapa tehdä haastatteluja ja aloittelevalle tutkijalle helpoin tapa toteuttaa (Hirsjärvi.2008:61). Yksilöhaastattelutilanteet voivat olla myös vapaita ja ilmapiiri luontevaa (Hirsjärvi ym.2001:197).

Tein kaksi yksilöhaastattelua kahdelle vastaavalle esimiehelle. Ensimmäinen yksilöhaastattelu oli esihaastattelu, jossa esitin samat kysymykset kuin muillekin haastateltaville, mutta haastattelun jälkeen muokkasin kysymysten muotoja selkeämmiksi ja helpommin ymmärrettävimmiksi. Molemmat yksilöhaastattelut sujuivat hyvin, tila oli rauhallinen ja haastatteluaikaa hyvin. Esimiesten haastatteluista nousi hyvin esiin heidän ammatillinen osaamisensa ja tietonsa. Uuden menetelmän kannalta oli myös tärkeää tietää millainen suhtautuminen esimiehillä oli menetelmään.

7.4 Aineiston analyysi

Laadullisissa tutkimuksissa käytetään perusanalyysimenetelmää, jota kutsutaan sisällönanalyysiksi. Sisällönanalyysiä voidaan käyttää yksittäisenä metodina tai teoreettisena kehyksenä liittämällä se analyysikonaisuuksiin. Useimmat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät perustuvat sisällönanalyysiin (Tuomi, Sarajärvi 2009:91.) Laadullisen tutkimuksen analyysin etenemisen kuvaus: 1. päättää, mikä aineistossa kiinnostaa 2. aineiston litterointi, koodaus 3. luokittelu, teemoita, tyypittele 4. yhteenvedon kirjoittaminen. (Tuomi & Sarajärvi 2009:92,93.)

Teemahaastattelulla kerätty aineisto on hyvä apuväline aineiston koodaukseen. Teemahaastattelurungon rakentamisessa on jo käytetty teoreettisia näkemyksiä sekä omaa kokemusta (Eskola & Suoranta 2003:152).

Litteroin teemahaastattelut nauhurilta niin kuin se oli puhuttu. Litterointi oli hidasta ja aikaa vievää. Litteroitua tekstiä syntyi noin 20 sivua. Halusin kuitenkin saada kaiken puhutun kirjoitettuun muotoon, josta aloin jaotellaan tekstiä teema-alueiksi. Olin tehnyt teemahaastattelun teemahaastattelurungon mukaisesti, joten jaoin teemat kolmeen pääkohtaan tutkimusongelmien mukaisesti, jotta pystyin saamaan vastauksia tutkimusongelmiin.

Eskola, Suorannan (2003:174) mukaan aineistoon lähestyminen alkaa teemoittelun kautta, jolloin voidaan nostaa esiin tutkimusongelmia avaavia teemoja. Teemojen esiintymistä ja ilmenemistä voidaan vertailla aineistossa sekä aineistosta voidaan ottaa keskeiset aiheet ja esittää ne. Tekstistä erotellaan tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet.

Keskeisiltä osiltaan laadullinen aineisto on analyysia että synteesiä. Analyysissä eritellään ja luokitellaan aineistoa, kun taas synteessissä luodaan kokonaiskuvaa ja tavoitteena on esittää uusi tutkittava asia uudessa näkökulmassa. (Hirsjärvi & Hurme 2009:143.)

Analyysin teemoiksi valitsin kansiotyöskentelyn omaohjaajan työmenetelmänä, omaohjaajan ja lapsen välisen vuorovaikutuksen sekä voimauttavan työskentelyn omaohjaaja-lapsi suhteessa. Teemat nousivat aivan kuin tutkimusongelmien pääkohtina esiin tekstistä.

Laadullisen aineiston analysointi tehdään usein sitaattikokoelmaksi, jossa vastauksista irrotetut sitaatit on järjestetty teemoittain. Ne eivät välttämättä osoita kovin pitkälle menevää analyysia ja johtopäätöksiä. Jotta teemoittelu voi onnistua, se vaatii teorian ja empirian vuorovaikutusta, joka näkyy lomittumisena toisiinsa tekstissä. Tekstikatkelmaa käytetään perusteelliseen tulkintaan, jonka tutkija tehnyt. Sitaatti voi olla aineistoa kuvaavana esimerkkinä. Lainaus voi elävöittää tekstiä sekä aineistosta voidaan pelkistää tiivistettyjä kertomuksia. (Eskola ym.2003:175.)

Jaottelin tekstiä käyttämällä eri värejä eri teemoissa ja näin pystyin löytämään tutkimukseni kannalta olennaiset ja tärkeät kohdat litteroidusta aineistosta.

Lainaukset aineistosta tukevat analyysiä ja tuovat esiin haastateltavien mielipiteitä ja tärkeää informaatiota. Haastateltavien lainauksissa olen huomionut, ettei niissä esiinny tunnistamisen kannalta olennaisia tietoja. Tuloksissa olen käyttänyt haastateltavien suoria lainauksia.

8 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimustuloksissa kerron teemoittain tutkimustuloksista. Analyysissä tulee esille omaohjaajien suhtautuminen kansiotyöskentelyyn, menetelmän merkitys omaohjaajan ja lapsen vuorovaikutussuhteelle sekä menetelmän voimauttavasta vaikutuksesta lapsi omaohjaaja suhteelle.

8.1 Kansiotyöskentely omaohjaajan työmenetelmäksi

Omaohjaajien sekä esimiesten teemahaastattelujen mukaan kansiotyöskentelymenetelmä soveltuu hyvin lastensuojelulaitokseen. Menetelmä tuo mukanaan uutta näkökulmaa perustuen positiivisiin asioihin ja kokemuksiin. Sijoitetut lapset ovat hyvin sulkeutuneita ja heidän ajatuksiaan ei ole helppo tavoittaa. Menetelmän avulla voidaan avata keskusteluyhteyttä, joka parhaimmillaan voi saada lapsen innostumaan oman taustan ja voimavarojen löytämisessä ja vahvistaa lapsen minäkuvaa.

Menetelmän lähestymistapa nähtiin myös hyvin erilaiseksi, koska usein lähdetään puhumaan kielteisten ja negatiivisten asioiden kautta. Tässä menetelmässä lähestymistapa on positiivisissa asioissa ja menetelmä on omaohjaa helpottavaa työskentelyä, joka ei tule kuormittamaan niin paljoa kuin negatiivisten asioiden käsittely sekä lapsen ajatuksia suunnataan kohden tulevaisuutta.

”Tällainen menetelmä sopii hyvin lastensuojeluun, koska tämä on toisia näkökulmia antava.”

”Tällaiset lapset ovat hyvin sulkeutuneita ja heitä ei tavoita helposti ja avaa keskusteluyhteyttä varmaan tosi paljon, saa lapsen innostumaan oman taustansa ja omien voimavarojen löytämisestä.”

”Menetelmä on vahva, jossa mennään syvälle lapsen maailmaan kuvaa käyttäen, eheytetään nuorta voimavarojen ja positiivisten asioiden kautta ja suunnataan tulevaan.”

”Siinä dokumentoidaan lapsen olemista Lastensuojelulaitoksessa ja sen tekemistä ja kun näkökulma niissä positiivisissa asioissa, niin mä näkisin, että se vahvistaa lapsen minäkuvaa.”

”Menetelmässä on hyvin erilainen lähestymistapa, jossa lähestytään lasta positiivisten asioiden kautta, koska usein lähdetään kielteisten ja negatiivisten asioiden kautta ja helpottaa lapsen ja omaohjaajan työskentelyä ettei kuormita niin omaohjaajaa.”

”mielenkiintoista”

”Ensimmäisenä ajattelin, kun tätä luin, että toi pitää varmaan tehdä ensin itselle, syventyä ensin itseensä ja sen jälkeen työstää lapsen kanssa.”

”Haaste lapselle, mutta myös työntekijälle.”

”Hyvä välineenä tutustua lapseen.”

”Toivoisin, että se antaisi uusia keinoja arjen työskentelyyn.”

Menetelmä vaatii hyvää ammattitaitoa ja osaamista omaohjaajilta sekä omaa motivaatiota menetelmän toteuttamiseen. Psykiatrinen osaaminen on vahvuus menetelmän käytössä, koska keskustelun kautta lapsen traumaattiset kokemukset saattavat nousta pintaan ja tällöin ulkopuolinen apu esim. terapia voi olla tarpeen.

Omaohjaajan on oltava tarkkana omista vastatunteista, jotta hän pystyy ammatillisesti käsittelemään, mitkä tunteista ovat omia ja mitkä lapsen tunteita. Omaohjaajan oman tuen ja keskusteluavun saaminen nousi esiin haastattelussa.

”vaatii osaamista, että ensinnäkin pystyy luomaan luottamuksellisen suhteen omaan ohjattavaan”

”Saattaa olla hyvinkin kuormittavaa jos ei ole terapeutista osaamista.”

”Omaohjaajan on oltava tarkkana omista vastatunteista.”

”ammatillisuus”

”mitkä ovat lapsen tunteita ja mitkä omia tunteita”

”tuen ja keskusteluavun saaminen”

”Vaatii aika paljon, osaa nähdä ja suunnitella pidemmälle aikavälille”

”omaohjaajan pitää antaa tilaa lapselle ja nuorelle, siedettävä epävarmuutta, koska ei voi aina tietää mihin se johtaa”

Haastateltavat korostivat hyvän vuorovaikutuksen osaamista ja luottamussuhteen rakentamista, jossa kansiotyöskentely ja valokuvat ovat hyvä väline vuorovaikutukseen pääsemiseksi. Kokemattomuus menetelmän käytöstä saattaa olla haaste, joka vaatii rohkeutta sekä työyhteisön keskinäisellä asenteella on suuri merkitys siinä, miten menetelmää lähdetään käyttämään.

”Omaohjaajalta se kyllä vaatii osaamista, että ensinnäkin pystyy luomaan luottamuksellisen suhteen omaan ohjattavaan.”

”Päästä ainakin sellaseen hyvään vuorovaikutukseen sen lapsen kans.”

”Toisaalta tuo kansio voi helpottaa sitä työskentelyä ja vuorovaikutusta siinä, kun on joku väline tai juttu, mitä yhdessä tehdään sen lapsen kanssa, niin ei tarvi olla sillai kasvokkain.”

”Sekin on, että osaa nostaa ne hyvät asiat sieltä lapsen puheesta esille.”

”Yksi haaste koko työyhteisössä voi olla, ettei ihmisillä ole kokemusta menetelmän käytöstä, mutta rohkeus menetelmän käyttöönottoon ja työyhteisöllä on vahva vaikutus miten lähde-tään käyttämään.”

”Kun saa varmuutta ja näkemystä menetelmien käytöstä, niin voi muokata niitä ottamalla jotain uusia elementtejä myös mukaan.”

Omaohjaajan ammatillinen osaaminen nousi esiin myös lapsen minäkuvan ja itsetunnon tukemisessa. Omaohjaajalta vaaditaan henkistä vahvuutta lapsen ilmaistessa pahaa oloaan. Oman itsensä tuntemista ja omien tunteiden käsittelyä pidettiin tärkeänä, jotta omaohjaaja pystyisi ammatillisesti tukemaan lasta.

”vaatii ammattitaitoa ja kykyä erottaa omat tunteet lapsen tunteista”

”sallii lapsen purkaa tunteita ja tuoda pahaa oloa”

”Omaohjaaja joutuu kestämään paljon henkisesti”

”Vahvaa itsetuntemusta ja omien tunteiden käsittelyä.”

Aineistosta nousi esiin, että menetelmän käyttöönotto tuo mukanaan uudenlaisia mahdollisuuksia ja haasteita omaohjaajille, jonka seurauksena he joutuvat pohtimaan omaa osaamistaan ja halukkuuttaan ammatilliseen kehittymiseen.

Omaohjaajat suhtautuivat myönteisesti menetelmän käyttöönottoon. Osa heistä toivoi haasteellisuutta työhönsä, siksi, että työ voisi olla mielekkäämpää. Omaohjaajien aikaisemman osaamisen merkitys nähtiin tärkeänä voimavarana omaohjaajan työssä.

”Omaohjaajalle ammatillisen kehittymisen paikka, jossa joutuu miettimään omia kykyjä omaa ammattitaitoa, tapaa kuinka kohdata lapsi.”

”Mä näkisin, että se tuo paljon mahdollisuuksia, se lähentää sitä omaohjaajan ja lapsen vuorovaikutusta ja tekee yhdessäolosta merkityksellisempää.”

”Haasteita siinä mielessä, että monella nuorilla on heikko minäkuva ja miten pystyy luomaan vuorovaikutus suhteen sille tasolle, että voidaan ottaa kamera siihen mukaan ja pystyy perustelevaan nuorelle, että mitä siinä haetaan.”

”Näen, että haasteita pitää olla ja ne tekevät siitä mielenkiintoisen.”

”Jokainen joka on lasten ja nuorten parissa Lastensuojelussa, pystyy ottamaan tämän menetelmän käyttöön.”

”Kyllä siinäkin ammattitaitoa tarvitaan jos niitä hyviä asioita ei alakaan löytymään”

”pysy omaohjaajana, älä terapeutina”

Haastateltavat miettivät omia vahvuuksiaan omaohjaajana. Vahvimpina asioina he näkivät oman empatiakykynsä, kuuntelemisen taitonsa, yksilöllisten tarpeittensa ja tapojensa löytämisen vuorovaikutuksessa, rauhallisuutensa, kiinnostuksensa lapsesta ja hänen asioistaan sekä halukkuuttaan oman tilan ja ajan antamiseen lapselle, silloin kun hän omaehtoisesti lähtee vuorovaikutukseen.

”empatiakyky, kuuntelemisen taito, löytää jokaisen lapsen yksilöllisen tarpeen ja tavan, jolla lähestyä sitä lasta ja saada se lapsi puhumaan ja avautumaan”

”tilan antaminen lapselle lähteä omaehtoisesti vuorovaikuttamaan kanssani, niin etten liikaa tuputa lapselle, vaan tiedän milloin mun pitää tarttua tai lähteä viemään keskustelua tai toimintaa eteenpäin ja mä osaan olla silloin taustalla tarpeeksi”

”kuuntelutaitoa ja olla kiinnostunut sen lapsen asioista”

”Olla hetkessä kiinni, niin että sulla on se aika siinä”

”rauhallinen ”

Haastateltavien näkemykset erosivat menetelmän terapeuttisuuden luonteesta. Osa heistä piti menetelmää jokseenkin terapeuttisena tai siihen johtavana, koska keskusteluissa voi nousta kipeitä asioita esiin. Omaohjaajat pohtivat miten heidän ammattitaitonsa riittäisi keskustelun ohjaamiseen. Osa haastateltavista näki tärkeänä lapsen kanssa keskustelun ohjaamisen suoraan positiivisiin kokemuksiin siirtymättä syvällisemmin ikäviin asioihin.

Lisäksi omaohjaajat kokivat ammatillisena haasteena kuinka osata löytää lapsen elämästä positiivisia asioita tai johdattaa keskustelua positiivisten asioiden suuntaan. Positiivisen palautteen antamista lapselle pidettiin myös tärkeänä osana ammattitaitoa.

Eräs haastateltavista korosti, että ammattitaidon mittari on se, miten omaohjaaja osaa ottaa käyttöön eri menetelmiä, arvioida tilanteita, ohjata vuorovaikutusta eteenpäin tarkoituksenmukaisella tavalla.

”Ammattitaidon mittari on esim. se, että omassa työssä voi käyttöönottaa menetelmiä, osaa arvioida tilannetta, osaa ohjata vuorovaikutusta eteenpäin omaohjattavan kanssa tarkoituksenmukaisella tavalla, että pystyy itselleen perustelevaan mitä se tekee nyt, mitä tulevaisuudessa.”

”Itse pohdin, miten terapeutin menetelmä on, koska emme ole kuitenkaan terapeuttikoulutusta saaneet, mutta kuitenkin olemme positiivisten kokemusten ääressä, kun taas terapiassa enemmän avataan kipeitä asioita, joiden ohjaamisessa on oltava hyvin tarkkana.”

”Mitä omaohjaajaan tulee, niin vaatii ehkä psykiatristakin osaamista ja tästä voi lähteä liikkeelle myös traumaattiset kokemukset, jotka nousevat esiin ja voi olla, että tarvitaan myös ulkopuolistakin apua.”

”Osaa löytää ne lapsen positiiviset puolet, ettei ruveta kaivamaan niitä negatiivisia asioita sieltä.”

”se realistinen näkemys oikeesti”

”positiivisen palautteen antaminen lapselle”

Omaohjaajat kokivat työnohjauksen tärkeäksi osaksi työhyvinvointia. Työnohjaukseen omaohjaaja voi tuoda käsiteltäväksi kaikki tunteensa sekä vuorovaikutuksessa tulleet haastavat tilanteet.

”sä oot siinä ammattilaisena, et osaa pitää omat tunteet erillään, mut pitää olla valmis kuuntelemaan ja tuoda ne sitten työnohjauksessa esiin”

Omaohjaajat kokivat tuen ja ohjauksen tarpeen tärkeäksi menetelmän käyttöönotossa ja eri prosessin vaiheissa sekä toivoivat mahdollista työparia tai mentoria työskentelyyn.

Menetelmän idea avautui paremmin esitellessäni omaohjaajille lasten kanssa tekemiäni kansioita. Työntekijät toivoivat, että työntekijäpalavereissa voisi puhua menetelmän käytöstä ja sen vaikutuksista lapsiin.

”työyhteisön kesken puhua asioista työntekijäpalavereissa”

”työpari, joka enemmän sisällä ajatuksessa, mentorina”

”oli hyvä nähdä malli siitä, miten sä olet lähtenyt tota työtä tekemään”

”kuitenkin on hyvä, että siinä on joku, jonka kanssa voi keskustella, ettei sitä nyt ihan itekseen lähe rakentaa kumminkaan ”

”tavallaan tukea siihen onko edes oikeilla jäljillä tai mennäänkö oikeeseen suuntaan koko työskentelyssä”

”ehkä ei ihan kylmiltään voikaan lähteä ja vaatii perehdyttämistä ja tukea menetelmän käyttämiseen”

Reflektoinnin tärkeys ja merkitys nostettiin myös haastattelussa merkittäväksi osaksi kansiotyöskentelyä.

”Reflektoinnin taito on tärkeää, työyhteisön käyttäminen peilinä.”

Haastattelussa omaohjaajat pohtivat kansiotyöskentelyn mahdollista aloittamisajankohtaa omaohjattavan lapsen kanssa. Omaohjaajien oli huomioitava milloin lapsi oli tullut laitokseen ja mikä olisi hyvä ajankohta aloittaa työskentely sekä millaisella aikavälillä menetelmää olisi hyvä toteuttaa.

Lähes suurin osa omaohjaajista oli sitä mieltä, että menetelmää voisi käyttää 1 - 2 kertaa kuukaudessa. Eräs haastateltavista oli sitä mieltä, että uuden lapsen kanssa menetelmää toteutettaisiin kerran viikossa kiintymysjakson ajan. Sen jälkeen työskentelyä jatkettaisiin joka toinen viikko ja jossain vaiheessa sitä harvennettaisiin kerran kuukauteen. Kaikki haastateltavat eivät osanneet sanoa mielipidettään. Aiheesta syntyi hyvää keskustelua ja pohdintaa.

”Kun uusi lapsi tulee, niin olisi kuukauden ajan kiintymysjakso, jossa olisi kerran viikossa omahoitajahetki, siinä kerätään tietoa ja sitten joka toinen viikko ja sitten harvennisi vähintään kerran kuukaudessa.””Riippuu siitä minkälaisen suhteen omaohjaaja on jo luonut nuo-

ren kanssa, mutta mun mielestä ei ole tarkoituksenmukaista, että se kansio on kokoajan siinä esillä, vaan on tärkeitä, että asiat jotka tehdää, tehdään kunnolla.”

”On myös hyvä jättää sille nuoren omalle ajattelulle ja pohdinnalle tilaa, jotta nuori saa käydä prosessiaan itsensä kanssa.”

”Kerran kuussa tai jos sitä käyttää kauhean taajaan, niin se syö pohjaa siltä koko jutulta.

”Mut, kun sitä tekee harvoin, mutta säännöllisesti, niin nuori pystyy hyvin valokuvista katsomaan ja näkemään, mitä hänen elämässään on muuttunut.”

”Ainakin niin, että se on sen lapsen mielestä hauskaa ja kivaa, ettei sitä lähdetä tekemään liian tiivistä, että laps kokee sen liian rankaks.”

”yks, kaks kertaa kuukaudessa, muttei viikottainkaa”

”Aika varhaisessa vaiheessa, koska se rakentaa pikkuhiljaa tietä siihen luottamussuhteeseen.

”ei varmaankaan mitään pahaa ole jos vaikka ensimmäisestä päivästä lähtien otetaan kuvia nuoresta ja vuoden päästä katsotaan niitä”

Aiheesta nousi esiin lisäkysymyksiä, jossa omaohjaaja mietti: ”kuka saa kansion”?

Mitä, jos lapsi haluaakin tehdä kansiota useammin? Haastattelussa ehdotettiin, että lapselle annettaisiin mahdollisuus kirjoittaa omaan vihkoon ajatuksia, joita noussut mieleen aikoina, jolloin hänellä ei ole ollut hetkiä omaohjaajan kanssa. Seuraavassa omaohjaajatapaamisessa lapsi voisi kertoa asioista, joita hän on kirjannut vihkoonsa. Haastattelussa pohdittiin myös sitä, kuinka paljon menetelmä nostaa lapselle asioita, muistoja sekä haaveita mieleen.

”Mitä jos lapsi tykkää ja hän haluaa useimmin?”

”Ei liian usein lähetä kaivelee, että voihan sitä muuten tehdä niinku, kun tekee harvemmin, niin oikeesti sen tekee ajatuksella.”

”Kuka saa tämän kansion?”

”Jos nämä asiat lapset päässä, niin hän voi katsella niitä ja ehkä saa uusia ideoita, mitä hän voi puhua ensikerralla.”

”Voisko sillä lapsella olla vaikka joku sellainen sivu johon vois laittaa ajatuksia ja sitten aikuisen kanssa käydä niitä? ”Jos on vaikka mahdollisuus vain muutaman kerran kuukaudessa käydä niitä läpi, kun tuleehan niitä ideoita ja ajatuksia päivittäin. Lapsen tarvii kuitenkin työstää niitä asioita aikuisen kanssa eteenpäin. Jos ei laita mitään ylös, niin ei muista sitten kahen viikon päästä. Riippuu tietysti ihan lapsesta. Lapsi voi aatella, että onneks mie laitoin sen ylös siihen, niin mie voin nyt jutella siitä.”

Haastattelussa nousi esiin kansion vaikutuksesta lapsen ja vanhemman välillä.

”Oma vanhempi saattaa olla myös katselemassa niitä kuvia ja nuori saa tukea myös ympäristöstään, jotka eivät osaa aina tuoda esiin nuoren voimavaroja.”

Dokumentoinnin merkitys ja menetelmän näkyväksi tekeminen todettiin tärkeäksi osaksi menetelmän toteuttamista. Kansioon kirjatut asiat ja valokuvat pysyvät tallessa. Omaohjaaja ja lapsi voivat myöhemmässä vaiheessa katsoa, minkälaista edistymistä lapsen elämässä on tapahtunut.

”Menetelmän näkyväksi tekeminen on aina tärkeää, jotta voidaan myös lapselle näyttää edistymistä.”

”Jos ei dokumentoida toimintaa, niin sitä ei ole olemassakaan.”

8.2 Menetelmän merkitys lapsen ja omaohjaajan vuorovaikutussuhteessa

Yksi haastateltavista oli käyttänyt jo menetelmää aiemmin ja hänellä oli vahva käsitys menetelmän käytöstä. Hän totesi sen lähentävän ja syventävän vuorovaikutussuhdetta aikuisen ja lapsen välillä. Syntyneen vuorovaikutussuhteen avulla lapsi oli alkanut näkemään oman itsensä eri puolia.

”Mulla on hyvin vahva käsitys menetelmän käytöstä ja tulokset ovat olleet hyviä.”

”Se on lähentänyt, syventänyt vuorovaikutussuhdetta, nuori alkanut näkemään itseään eri valossa.”

Omaohjaajien mielestä menetelmän avulla pääsee tutustumaan lapsen ihan eri tavalla. Omaohjaaja kuuntelee lapsen kertomaa tarinaa elämästään. Suhde lapseen muuttuu ajan myötä kun omaohjaaja ja lapsi oppivat tuntemaan toisiaan. Lapsi alkaa luottamaan aikuiseen ja pikku hiljaa lapselle voi syntyä kiintymyssuhde omaohjaajaan.

Kuunteleminen miellettiin ammattitaidoksi, jossa aikuinen on hiljaa kuuntelijan roolissa silloin kun lapsi puhuu.

”Pääseehän siinä sitten tutustumaan hyvin ja syväälle siihen lapsen menneisyyteen.”

”kuunnella, sehän on ammattitaitoa”

”saa luotua sitä parempaa suhdetta siihen lapseen ja kiintymyssuhde sitä kautta, kun oppii tuntemaan”

”pystyy luomaan luottamuksellisen suhteen omaan ohjattavaan”

Yksi haastateltavista on käyttänyt menetelmää aikaisemmin ja hän on todennut, että uusien valokuvien ottamisella on tärkeä merkitys vuorovaikutuksessa. Jos lapsi on huonolla tuulella omaohjaajahetken alkuvaiheessa, voi omaohjaaja valokuvata lapsella olevan tunteen ja ilmeen. Vuorovaikutushetken jälkeen omaohjaaja voi ottaa uuden valokuvan lapsesta. Lopuksi he voivat katsoa yhdessä, onko kuvissa joitakin eroavaisuuksia. Omaohjaaja voi auttaa lasta sanoittamaan hänen tunnettaan valokuvien avulla.

”Voimavara on, että voidaan näyttää kuvien kautta mitä muutoksia tapahtunut ihan ilmeissä ja eleissä. Tai jos nuorella on huono hetki vuorovaikutustilanteessa, niin olen kysynyt luvan valokuvan ottoon ja kun asia on purettu, niin otan taas valokuvan keskustelun jälkeen jolloin yhdessä tarkastelemme, mitä eroavaisuuksia ennen ja jälkeen keskustelua otetuissa kuvissa on.”

Yksi haastateltavista pohti vuorovaikutussuhteen syntymistä tilanteessa, jossa jo olemassa olevat valokuvat toimivat ensikontaktina lapsen kanssa hyvänä alkuna keskusteluun, jos lapsi ei löydä sanoja. Valokuvien avulla luodaan vuorovaikutustilanteita, jossa omaohjaaja ohjaa keskustelua ja vuorovaikutuksesta tulee luonnollisempaa ja läheisempää lapsen kanssa. Valo-

kuvan avulla lapsi muistaa paremmin asioita ja tapahtumia. Luottamus ja avoimuus lisääntyvät ajan kuluessa lapsen ja omaohjaajan välisessä vuorovaikutussuhteessa.

Kun luottamus on päässyt syntymään molempien osapuolten välillä, lapsi hakeutuu tämän luotettavan aikuisen luo hakemaan turvaa ja läheisyyttä omiin huolenaiheisiinsa.

Omaohjaajat toivat esiin rehellisyyden merkityksen. Osa lapsista ei kerro totuutta. Oikean ja väärän ero heillä saattaa olla epäselvä. Menneisyyden muisteleminen voi olla vaikeaa, koska hyviä muistoja voi olla työlästä palauttaa mieleen monien raskaiden ja ikävien muistojen joukosta.

Haastateltavat näkivät omaohjaajan ja lapsen vuorovaikutussuhteen merkitykselliseksi osaksi lapsen kasvua ja kehitystä.

”Luonnollisesti se tuo mukanaan keskustelun ja vuorovaikutuksen.”

”Lastensuojelun lapsilla on yleensä ottaen heikko minäkuva ja itsetunto kaipaa sitä eheyttämistä, mutta aika monesti omaohjaajasuhteen alkuvaiheessa lapsilla ei ole kauheesti sanoja ja ne kuvat toimii siinä työvälinaena, kun yhdessä katselemme niitä kuvia ja luonnostaan se luo vuorovaikutustilanteita omaohjaajan kanssa, jossa kuvat kertoo paljon ja omaohjaaja voi luoda keskustelua.”

”Se luo läheisempää ja luonnollisempaa vuorovaikutusta ja helpottaa vuorovaikutuksen syntymistä.”

”Konkreettisten asioiden ja valokuvien kautta lapsi paremmin muistaa asioita ja tapahtumia.”

”Molemmiin puoleista luottamusta ja avoimuutta”

”Kun luottamus tulee, niin silloin lapsi hakeekin sen aikuisen turvaa ja läheisyyttä omiin huolenaiheisiin.”

”läheisyyttä, luottamusta, kaikkea tulee kongreettista lapsille ja myös omaohjaajille”

”rehellisyyttä, lapsikin joutuu kohtaamaan menneisyytensä”

”Menee herkästi siihen, että lähetään liian rankkoja ja syviä asioita. Ensin realistisesti näkee sitä omaa elämäänsä siinä.”

”Läheisyyttä tulee, kun viettää enemmän aikaa yhdessä ja luottamusta.”

”Avoimuutta ja luottamussuhteen syntymistä lapsen ja aikuisen välillä.

”Hirveen tärkeää on, että lapsi kokee, että aikuinen on läsnä.”

8.3 Voimauttava työskentely omaohjaajan ja lapsen välisessä suhteessa

Voimauttavan työskentelyn teeman sisälle olen ottanut eri osia teemahaastatteluista, joissa tarkastellaan sijoitettujen lasten minäkäsitystä ja itsetuntoa sekä sitä, miten omaohjaaja voisi tukea lasta niin, että hän saisi voimautua.

Useiden haastateltavien näkemykset sijoitettujen lasten minäkuvasta ja itsetunnosta olivat melko negatiivisia. Omaohjaajien kokemusten mukaan sijoitetut lapset näkevät itsensä yleensä ottaen huonoina, osaamattomina ja toivottomina tapauksina. Asenne minään saattaa olla hyvinkin kielteinen ja itseensä negatiivisesti suhtautuva lapsi ei välitä itsestään.

Tytöt ovat mediapaineen alla enemmän kuin pojat ja tarkastelevat itseänsä ulkoisten ominaisuuksien mukaisesti miettien, mitä toiset ajattelevat heistä.

Sijoitetut lapset nähtiin hyvin erilaisina. Erään haastateltavan mielestä pienemmät lapset ovat sulkeutuneempia kuin isommat. Osa lapsista suojelee omaa taustaansa ja vanhempiaan, jolloin lapsi pitää kaiken sisällään eikä uskalla avautua aikuiselle.

”Murrosikäisten tai nuorempienkin tyttöjen puheessa tulee esiin, että sanoo, miksi musta otetaan kuva, kun mä olen niin ruma? ”

”Ehkä kulttuurissa on kuva tietynlaisesta kuvasta millainen pitää olla ja toisaalta heikko itsetunto vaikuttaa siihen.”

”Pojat eivät tuo sanallisesti esille mitä ne ajattelee itsestään, eikä näy juuri käytöksessään.”

”Media luo painetta enemmän tytöille”

”kielteinen ja negatiivinen lapsi ei välitä itsestään”

”Minä nähdään huonona ja merkityksettömänä, eikä ole mitään arvoa, lapsella ei ole toivoa, usko huonoa, syyttävät itseään, että ovat huostassa, itsetuntoa ei ole ollenkaan.”

”usein sieltä nousee esille negatiiviset asiat, enemmän kuin positiivista”

”puhuvia ja sulkeutuneita lapsia”

”toiset suojelee omaa taustaansa tai vanhempia”

”mitä nuorempi on, niin sitä enemmän on sulkeutuneempi”

”teini-ikäinen avautuu helpommin”

Lapsen elämänkaaren aikana koetut kokemukset vaikuttavat siihen, miten lapsi ajattelee itsestään ja näkee itsensä. Haastateltavat pohtivat minkälaiset kokemukset ovat vaikuttaneet lasten minäkäsitykseen. Haastattelussa nousi esiin, että lapsen oman perheen sisäinen ilma-
piiri on vaikuttanut lapsen minäkäsitykseen. Haastateltavilta nousi kysymyksiä: ”Onko kotona ollut turvallista”? ”Onko lasta arvostettu”? ”Oliko kotona oleva aikuinen turvallinen”? Kun lapsen tarpeet eivät ole täyttyneet, vaan häntä oli kohdeltu kaltoin, hän kantaa syllisyttä luullen kaiken olleen hänen syytensä. Kaikkalainen väkivalta, alkoholismi, hyväksikäyttö ja vallankäyttö ovat osasyitä lasten itsetunto-ongelmiin.

”Miten perheessä lasta arvostettu, onko ollut turvallista, mikä se aikuisen arvostus on?”

”Onko ollut ketään turvallista aikuista?”

”kaltoin kohdeltu ja luulee, että kaikki johtuu hänestä ja on hänen omaa syytään”

*”perheväkivalta, alkoholismi, seksuaalinen hyväksikäyttö, huonot vuorovaikutussuhteet var-
sinkin jos äiti on dominoiva”*

Haastateltavat miettivät sitä, miten lapsien heikko minäkäsitys ja itsetunto näkyvät tai ilme-
nevät arjessa omaohjaajien mielestä lapsen toiminnassa ja käyttäytymisessä.

Valokuvausprosessin alkuvaiheessa lapsi on ilmeettömämpi, jossa ilo ei tule esiin. Lapsi ei ole huoleton lapsi, vaan hän pyrkii hallitsemaan pitäen ohjaksia käsissään. Hän ei pysty luotta-

maan siihen, että aikuinen hoitaa asiat ja tekee päätökset. Toisaalta lapsi saattaa useaan kertaan varmistella ja selventää asioita tai muistutella aikuista. Lapsi väheksyy itseään ja omaa osaamistaan. Hän on epävarma, vetäytyvä tai paha olo tulee esiin uhmakkuutena ja väkivaltana. Fyysisen kehon huolehtimisessa on puutteita.

”Varsinkin työskentelyn alkuvaiheessa, kuvassakin lapsi on ilmeettömämpiä, hymyä ei näy.”

”ei osata olla lapsia, vaan otetaan ohjokset käsiin ja hallitaan tekemisiä, puututaan aikuisten asioihin”

”ei luoteta siihen, että aikuinen hoitaa asiat”

”varmistellaan asioita moneen kertaan”

”Haetaan hyväksyntää, jota ei osata hakea hyvällä vaan pahan kautta”

”väheksymistä”

”omiin taitoihin ei luoteta”

”vetäytymisenä, arkuutena, epävarmuutena, uhmakkuutena ja väkivaltaisuuutena”

”fyysisessä olemisessa itsestä huolehtiminen, ulkoiset ominaisuudet; puhtaat vaatteet, suihkussa käynti”

Kun lapsella on heikko minäkuva sekä itsetunto, niin silloin omaohjaajalla on suuri merkitys lapsen elämässä hänen itsetuntoaan tukevana aikuisena. Omaohjaajan tulisi voimauttaa lasta käyttäytymisessä, tunteidenhallinnassa ja niiden ilmaisussa sanoittaen nuorelle asioita, joita hän näkee valokuvissa tai lapsen elämässä. Haastattelussa nousi esiin turvallisen ja luotettavan aikuisen merkitys, joka antaa rakkautta ja rajoja lapselle. Aikuinen on henkilö, joka saa lapsen kokemaan itsensä merkitykselliseksi kuunnellen ja kiinnostusta osoittaen.

”Sanoittaa nuorelle, mitä asioita näkee kuvassa ja pilkkoo nuoren kanssa.”

”turvallinen, luotettava aikuinen”

”lapsella on mahdollisuus olla lapsi ja kokea, että häntä rakastetaan”

” rajat ja rakkaus”

”Aikuinen saa lapsen tuntemaan, että hän on merkityksellinen”

”lapsi saa tuottaa sitä omaa tarinaansa semmoisena kuin se on, ettei kukaan tule sanomaan: älä nyt viitti, vaan se kiinnostaa”

Positiivisten näkökulmien kautta näkymättömissä olleet tai tiedostamattomat voimavarat voivat tulla esiin, jotka voimauttavat lasta. Lapsi saa alkaa nähdä, että hänen elämässään onkin jotain hyvää ja se luo toivoa elämään.

”Kun näkökulma on positiivisissa asioissa, niin silloin nuorikin on hyvin arvokas ja nuoressa löytyy paljon voimavaroja, joita nuori ei välttämättä edes huomaa, niin silloin me teemme hyviä juttuja nuorelle.”

”Kun elämä ollut kovaa ja traumaattista ja paljon kysymyksiä lapsen maailmassa, joihin ei saa vastauksia, se antaa toivoa ja auttaa näkemään hyviä asioita huonojen keskellä, on voimaannuttava ja auttaa näkemään sen hyvän”

Yksi kansiotyöskentelyn pääajatuksista oli voimauttavien kokemusten tuleminen osaksi lapsien nykyisyyttä ja tulevaisuutta. Kaikkien haastateltavien mielestä menetelmän avulla omaohjaaja on yksi tärkeä henkilö lapsen tukijana, rohkaisijana ja voimauttajana.

Pyysin haastateltavia pohtimaan voimauttavan kansiotyöskentelyn hyviä puolia, jossa nousi esiin kuinka lasta voimauttaa se, että hänen elämästään löydetään niitä positiivisia asioita ja hän näkee ja voi muistaa, että on jotain hyvää. Lapsi saa kokea hyväksyntää sellaisensa kuin hän on ja hänellä on ainakin yksi aikuinen lähellä, johon hänellä on lupa kiintyä ja on aidosti kiinnostunut siitä mitä lapselle kuuluu.

”Kielteisestä ajattelusta päästään positiiviseen ajatteluun.”

”positiivisten asioiden löytäminen”

”Aika monen tahon kanssa aika monissa vuorovaikutustilanteissa lastensuojelun asiakkaana oleva lapsi saa jollakin tavalla negatiivista palautetta oli se sitten koulu tai muu taho, niin vuorovaikutusmallin kääntäminen positiiviseen suuntaan näen hyvänä.”

”Kun lapsi saa jakaa niitä asioita, niin tulee sallinen tunne, että ne hyväksytään sellaisina kun ne on ja käydään yhteisiä kokemuksia läpi.”

”Lapsi näkee, että aikuinen osaa arvostaa niitä lapsen kokemuksia.”

”Yksi aikuinen lähelle, johon hyvä ja lämmin suhde varsinkin lapsilla, joilla ei ole ollut sitä aikuista tai vanhempaa, joka auttaa lasta näkemään maailmaa toisella tavalla.”

”joku on aidosti kiinnostunut”

”lapsi luottaa aikuiseen ja aikuisella on aikaa”

”hyväksytään sellaisena kuin on”

”lapsi on työn keskiössä aivan konkreettisesti”

Yksi haastateltavista totesi hienosti, kuinka kansio voi olla väline positiivisten muistojen tuojana lapsen elämän vaikeissa hetkissä. Lapsi voi ottaa kansion esiin yksin ollessaan ja katsella kuvia ja tekstejä, joita yhdessä omaohjaajan kanssa kirjattu.

”Omassa huoneessa voidaan ottaa se kansio esiin ja katsella kuvia ja suunnitella tulevaa. Se jos mikä syventää omaohjaajan ja lapsen vuorovaikutus suhdetta.”

”Tämä on konkreettinen käsillä oleva plussa kansio, joka sisältää jotain hyvää”

”Lapsilla kaikki huonosti, niin otetaankin kansio esiin ja miten paljon hyvää löytyykään ja muistellaan niitä iloisia ja hyviä asioita”

Omaohjaajat kokivat haasteellisena sen, kuinka auttaa lasta löytämään positiivisia asioita elämästä, jossa on ollut paljon raskaita kokemuksia. Kuitenkin haastateltavat näkivät hyvänä asiana sen, että lapsi joutuu pysähtymään ja miettimään omaa elämäänsä. Toisaalta pysähtyminen ja asioiden muistelu nähtiin mahdollisuutena lapsille.

”lapsi joutuu pysähtymään, miettimään elämäänsä”

”jos nousee ikäviäkin asioita, niitä joutuu sitten työstämään”

9 YHTEENVETO HAASTATTELUJEN TULOKSISTA

Analyysin pohjalta olen jakanut aineiston kolmeen pääteemaan ja tiivistänyt taulukkomuotoon tärkeimpiä tutkimuksen tuloksia. Olen jakanut taulukkoon omaohjaajien positiiviset kokemukset sekä omaohjaajien kokemat haasteet kansiotyöskentelystä, joita voidaan tarkastella myös kehittämiskohteina.

	Omaohjaajien positiiviset kokemukset kansiotyöskentelyssä	Omaohjaajien kokemat haasteet kansiotyöskentelyssä
Kansiotyöskentely omaohjaajan työmenetelmänä	<ul style="list-style-type: none"> • näkökulma positiivisissa asioissa ja kokemuksissa • menetelmän avulla tutustuu syvemmin lapsen elämään • reflektoinnin tärkeys ja merkitys • aikaisempi osaaminen ja ammattitaito • tuki, ohjaus, työnohjaus 	<ul style="list-style-type: none"> • ammatillisen kehittymisen paikka, osaaminen • ammattitaito, asenteet • omaohjaajahetken löytäminen • oma motivaatio menetelmän käyttöönottoon • omaohjaaja ei ala terapeutiksi • omaohjaajan mentorointi menetelmän käyttöön • menetelmän aloittamisajankohta • kansion omistajuus lapsella

<p>Omaohjaajan ja lapsen vuorovaikutussuhde</p>	<ul style="list-style-type: none"> • valokuvien avulla luodaan vuorovaikutustilanteita, jossa omaohjaaja ohjaa keskustelua → vuorovaikutuksesta tulee luonnollisempaa ja läheisempää lapsen kanssa • valokuvan avulla lapsi muistaa paremmin asioita ja tapahtumia • luottamus ja avoimuus lisääntyvät ajan kuluessa lapsen ja omaohjaajan välisessä vuorovaikutussuhteessa • vuorovaikutussuhde on merkityksellinen osa lapsen kasvua ja kehitystä • molemmin puoleinen luottamus ja avoimuus • kiintymyssuhteen syntyminen luottamussuhteen seurauksena • omaohjaajalle ja lapselle yhteinen aika, jossa lapsi saa puhua ja aikuinen kuuntelee • väline, jonka avulla omaohjaaja voi lähteä rakentamaan luottamus suhdetta lapsen kanssa 	<ul style="list-style-type: none"> • omaohjaajalle oma tuki ja keskusteluapu • keskustelun rajaaminen • sijoitetut lapset sulkeutuneita ja heidän ajatuksiaan ei ole helppo tavoittaa • positiivisten asioiden löytäminen lapsen elämäнкаarealta
---	---	--

<p>Voimauttava työskentely omaohjaaja lapsi suhteessa</p>	<ul style="list-style-type: none"> • omaohjaajalla suuri merkitys lapsen elämässä hänen itsetuntoaan tukevana aikuisena, voimauttajana • voimauttavien kokemusten tuleminen osaksi lapsen nykyisyyttä ja tulevaisuutta • turvallinen ja luotettava aikuinen, joka antaa rakkautta ja rajoja lapselle • aikuinen kiinnostunut, tukee lasta, lapsi saa olla oma itsensä • positiivinen palaute 	<ul style="list-style-type: none"> • sijoitettujen lasten minäkuva ja itsetunto heikko • omaohjaajan omien vastatunteiden ammatillinen huomioiminen • kielteisestä ajattelusta positiiviseen ajatteluun • positiivisten asioiden löytäminen elämästä, jossa ollut paljon raskaita kokemuksia
---	---	--

Taulukko 4. Yhteenvetotaulukko tuloksista

Teoreettisena viitekehyksenä tutkimusta on ohjannut lapsen identiteetin löytäminen, tietoisuus siitä kuka hän on ja mitä tulevaisuudessa. Turvattomuutta ja ilman suojelua jäänyt lapsi tarvitsee turvallisen ihmisen lähelleen, joka on lastensuojelulaitoksessa omaohjaaja. Lapsen tullessa lastensuojelulaitokseen omaohjaajan rooli sijoitetun lapsen elämässä on todettu merkittävänä osana lapsen turvallista kehittymistä.

Tervonen - Arnkillin (1999:16) mukaan pysyvä ja turvallinen omaohjaajasuhde lapsen kanssa luo mahdollisuuden huomioida lapsen yksilölliset tarpeet sekä puutteet. Kun lapsella on tilaa kertoa omaohjaajalle tapahtuneista asioista, se lisää lapsen omaa näkemystä itsestään, tunteistaan ja omasta käytöksestään. Minäkäsitys alkaa hahmottua lapselle. Omaohjaajan tehtävä on auttaa lasta hänen omien kokemuksensa hahmottamisessa ja lapsen omien taitojen kehittämisessä.

Lapsen elämässä tapahtuneita asioita on hyvä tarkastella monipuolisesti, jotta lapsi voisi itse ymmärtää taustojaan ja hänen identiteettinsä pääsisi myös vahvistumaan. Lapsi tarvitsee paljon tukea läheisiltään sekä verkostosta. (Lahtinen & Takala 2008:14,15.) Lapsen elämässä tapahtuneilla asioilla on iso vaikutus hänen kasvuunsa ja kehitykseensä.

Opinnäytetyössäni olen tuonut esille teoriaa lapsilähtöisyyden tärkeydestä lastensuojelussa, omaohjaajan merkityksestä sijoitetun lapsen elämässä ja lapsen minäkäsityksen ja itsetunnon vahvistamisesta ja voimautumisen käsitteestä. Lapsilähtöisessä lastensuojeluorientaatiossa on tavoitteena tavoittaa lasten yksilölliset tarpeet (Hurtig 2003:20). Löytöretkikansio työskentelyn periaate pohjautuu edellä mainitsemini teorioihin. Menetelmän tarkoituksena on, että omaohjaaja auttaa lasta tiedostamaan kuka hän on sanoittaen lapsen positiivisia puolia ja ominaisuuksia. Tärkeä osa menetelmää on lapsen kuuleminen, jossa omaohjaaja antaa tilaa lapselle kertoa, mitä hän itse haluaa.

Lastensuojelun lapselle tulee tarjota mahdollisuus osallistua ja kannustaa lasta omien mielipiteidensä ja käsityksiensä ilmaisuun. ”Osallisuus omaan elämään korostaa identiteettityötä.” Aikuinen ja lapsi yhdessä jäsentävät todellisuutta sellaisena, kuin lapsi sen näkee. ”Työntekijä on tutkija, vaihtoehtojen jäsentäjä, mutta ei käytä koskaan asiantuntijavaltaansa lapsen ylitse.” Auttaminen on lapsen tarinan jatkamista ja kasassa pitämistä. Lapsi alkaa miettiä, kuka hän oikeasti on. (Tanskanen & Timonen-Kallio 2010:7.)

Tutkimuksessa lähdin selvittämään vastauksia omaohjaajilta sekä heidän käsityksiään Löytöretkikansio työskentelymenetelmän käyttöönotosta omaohjaajan työvälineenä lastensuojelun pienryhmäkodissa.

Aineiston mukaan haastateltavat näkivät kansiotyöskentelyn omaohjaajan työmenetelmästä katsottuna hyvänä asiana. Se, että menetelmän näkökulma on positiivisissa asioissa ja kokemuksissa, koska yleensä asioita lähdetään purkamaan ongelmien kautta. Siitosen (1999:153) mukaan positiivinen lataus voimauttaa ja lisää toiveikkautta.

Menetelmän avulla omaohjaaja pääsee tutustumaan paremmin ja kokonaisvaltaisemmin lapsen elämään. Menetelmä välineenä tuo mahdollisuuden ja tilan ottaa omasta työajastaan aikaa lapsen kanssa kahdestaan olemiselle, jossa lapsella mahdollisuus kertoa elämästään, mitä hän haluaa. Muukkosen (2004:7) mukaan lapselle tulee antaa tilaa ilmaista itseään hänelle ominaisella ja sopivalla tavallaan.

Ammattitaito ja osaaminen olivat keskeisessä roolissa haastattelussa. Uuden menetelmän käyttöönotto nähtiin ammatillisen kehittymisen paikkana, jossa osaaminen ja ammattitaito ovat keskeisessä osassa tarkastelua. Lohi ja Niiranen (2005:23) ovat käyttäneet Jalavan määrittelyä, jossa osaaminen on tietoa, jota voidaan soveltaa käytännössä. Osaaminen on enemmän yhteisöllinen kuin yksilöllinen ilmiö, jonka kehittyminen lähtee uuden tiedon luomisesta.

Myös omalla asennoitumisella ja motivaatiolla nähtiin oleva merkittävä vaikutus osaamisen kehittämisessä.

Psykiatrinen osaaminen nähtiin yhtenä tärkeänä osaamisen alueena sekä ammatillisuuden huomioiminen työskentelyssä. Haastateltavien kesken syntyi keskustelua menetelmän terapeuttisuudesta. Haastateltavat pitivät tärkeänä rajaamista, jossa omaohjaajan ei tule alkaa terapeutiksi. Myös rajaaminen todettiin haasteeksi, sillä omaohjaajan tulisi osata arvioida etukäteen mihin keskustelu voi johtaa.

Omaohjaajien vahvuuksina nousivat esille empatiakyky, kuuntelemisen taito, yksilöllisten tarpeiden ja tapojen löytäminen vuorovaikutuksessa, rauhallisuus, kiinnostus lapsesta ja hänen tarpeistaan.

Omaohjaajat kokivat tuen ja ohjauksen tarpeen tärkeäksi osaksi menetelmän käyttöönottoa sekä työnohjauksen. Sairasen (2004:11) mukaan mentorointi eli ohjaus on yksilöiden kehitysmenetelmä, jonka ajatellaan vahvistavan ammatillista kasvua.

Työnohjauksessa ”työntekijä yksilöityy työnohjauksellisessa vuorovaikutussuhteessa ja vahvistaa samalla ammatillista minäkäsitystään.” Työnohjauksessa kehitetään, syvennetään ja parannetaan taitoja, toimivuutta sekä työilmapiiriä. (Sairanen 2004:11.)

Valokuvaustilanne on tärkeä vuorovaikutustilanne, jossa syntyy dialogista vuorovaikutusta (Halkola ym. 2009:218). Aineiston mukaan valokuvien käyttö helpottaa vuorovaikutusta ja vuorovaikutuksesta tulee luonnollisempaa.

Valokuvat ovat välineitä vuorovaikutussuhteiden parantamiseen (Halkola ym. 2009:211). Valokuvien avulla lapsi muistaa paremmin asioita ja tapahtumia. Valokuva nähtiin myös hyvänä välineenä, jonka avulla omaohjaaja voi lähteä rakentamaan luottamussuhdetta lapsen kanssa.

Haastattelussa nousi esiin yhteisen ajan löytymisen tärkeys ja suunnitelmallisuus. Omaohjaajan ja lapsen yhteisessä ajassa nähtiin tärkeänä, että lapsi saa puhua ja aikuinen kuuntelee lasta. Kuitenkin vuorovaikutuksessa on omat haasteensa, sillä omaohjaajat näkivät, että sijoi-

tetut lapset ovat sulkeutuneita ja heidän ajatuksiaan ei ole helppo tavoittaa. Lämsän (2009:204) mukaan turvallisessa ilmapiirissä lapsi kokee, että hänen mielipiteitään arvostetaan ja hän tulee kuulluksi.

Vuorovaikutussuhde on tärkeä osa lapsen kasvua ja kehitystä, jossa luottamus ja avoimuus lisääntyvät ajan kuluessa. Kempin (2000:22) mukaan lapsi tarvitsee paljon positiivisten tunteiden kohtaamista, jotta hän voi oppia vuorovaikutustaitoja.

Molemmiin puoleista luottamusta ja avoimuutta pidettiin tärkeänä osana vuorovaikutussuhdetta sekä kiintymyssuhteen syntymistä luottamussuhteen seurauksena. Tervonen-Arnkilin (1999:16) mukaan omahoitajasuhteesta syntyy kiintymyssuhde ajan kuluessa, kun lapsi on saanut aikuiselta riittävästi turvallisuutta, hoivaa ja jatkuvuutta sekä lapsi on oppinut luottamaan aikuiseen.

Minäkäsitys muotoutuu jo varhaislapsuudesta, jolloin hyväksyvällä ja rakkaudellisella ympäristöllä on myönteinen vaikutus lapsen minäkäsitykseen (Wright & Oliver 1998:156,157). Aineistosta nousi esiin, että omaohjaajalla on suuri merkitys lapsen elämässä hänen itsetuntoaan tukevana aikuisena ja voimauttajana.

Voimaantumiseen on luonteenomaista rakentava kuuntelu, syvälinen välittäminen ryhmän lapsista ja heidän hyväksyminen sellaisina kuin he ovat (Siitonen 1999:157). Omaohjaajat näkivät, että useimpien sijoitettujen lasten minäkuva ja itsetunto on ollut heikko. Lapset tarvitsevat turvallisen ja luotettavan aikuisen, joka antaa rakkautta ja rajoja lapsille.

Kun aikuinen on kiinnostunut lapsesta, tukee lasta ja hän saa olla oma itsensä, niin lapsi alkaa voimaantua. Positiivisen palautteen antaminen lapselle nähtiin myös tärkeänä osana lapsen voimauttavaa työskentelyä. Haastateltavat kokivat haasteena positiivisten asioiden löytäminen lasten elämästä, joilla ollut paljon raskaita kokemuksia sekä omaohjaajan omien vastatunteiden ammatillinen huomioiminen.

9.1 Eettisyys ja luotettavuus

Eettisessä arvioinnissa on yksityiskohtaisia asioita, joiden näkökulmat tulee ottaa huomioon asiakkaisiin, palvelun käyttäjiin ja työntekijöihin liittyen. Eettisinä näkökulmina esiin nousivat ”suostumus, yksityisyys, luottamuksellisuus sekä riskit suhteessa hyötyyn.” (Robson

2001:50,51; Tuomi 2007:145.) Tuomi (2007:145) on todennut, että ihmisiin kohdistuvat ihmis-oikeudet muodostavat tutkimuksen eettisen perustan.

Analyysissa eettisenä kysymyksenä nousee esiin, kuinka syvällisesti ja kriittisesti haastattelut analysoidaan sekä onko kohdehenkilöllä mahdollisuutta sanoa, kuinka heidän sanomiaan asioita on tulkittu. Tutkijalla on eettinen velvollisuus esittää varmaa ja todenmukaista tietoa. Haastattelujen raportoinnissa on huomioitava luottamuksellisuus sekä esiin tulevat seuraukset. (Hirsjärvi ym. 2009:20.)

Luottamuksellisuus on merkittävä osa eettistä prosessia. Saamiani tietoja haastattelusta en tule luovuttamaan ulkopuolisille tahoille, enkä myöskään mihinkään muuhun tarkoitukseen, kuin opinnäytetyöhöni.

Tuomi (2007:144) esittää viisi etiikan tärkeää kysymystä: millainen on hyvä tutkimus? Onko tiedon jano hyväksyttävää ja onko se hyväksyttävää kaikissa asioissa? Mitä tutkitaan? Millaisia tutkimusaiheita tutkija saa tavoitella? Millaisia keinoja tutkija saa käyttää?

Eettisesti kestävä tutkimus on hyvä tutkimus (Tuomi 2007:144).

Opinnäytetyöni alkuvaiheessa tavoitteena oli tuoda enemmän lasten omia ajatuksia esiin työssäni, mutta jouduin kohtaamaan eettiset sekä tunnistettavuuskysymykset, sillä lasten ajatukset itsestään olivat niin syvällisiä ja koskettavia, että katsoin parhaaksi pitää ne lapsen, omaohjaajan ja itseni välisinä asioina. On aina eettisesti arveluttavaa lähteä esittämään lapsen kokemuksia tutkimuksessa. Myös tutkittavana olisi pitänyt olla riittävän monta lasta, jotta tutkimusmateriaalia olisi ollut riittävästi ja useammasta näkökulmasta. Löytöretkikansio työs-kentelyssä jouduin pohtimaan Tuomen esittämiä kysymyksiä. Omasta mielestäni tein eettisesti hyvän päätöksen siinä, että lähdin viemään menetelmää omaohjaajille ja sitä kautta työyhteisöön uudeksi työmenetelmäksi. Näin myös huonona asiana sen, että olisin lähtenyt käyttämään menetelmää monen lapsen kanssa, sillä menetelmän kautta pääsee hyvin sisälle lapsen maailmaan ja sitä kautta alkaa syntyä uudenlainen suhde aikuisen ja lapsen välille. Katsoin, että lapsen kannalta on parempi, että omaohjaaja on se henkilö, joka voi aloittaa kansiotyös-kentelyn lapsen kanssa. Tämä ratkaisu oli myös eettisesti lapsen edun mukaista. Menetelmä sinänsä on eettisesti lapsen edun kannalta erittäin hyvä, koska se tukee lapsen äänen kuulemista, hänen mielipiteidensä arvostusta, kuuntelua ja kunnioitusta.

Haastattelussa laatua tulisi tarkkailla jatkuvasti tutkimuksen aikana (Hirsjärvi ym. 2009:184). Laatua parantaa mahdollisimman nopea litterointi haastattelujen jälkeen. Haastatteluaineiston luotettavuudella on suuri vaikutus tutkimuksen laatuun. Jos haastateltavista ei olekaan

haastateltu kaikkia, äänityksen kuuluvuuden kanssa ongelmia tai litterointi erilaista alussa ja lopussa, jossa sattumanvaraista luokittelua, niin aineistoa ei voida sanoa luotettavaksi. (Hirsjärvi ym. 2009:185.)

Äänitin kaikki haastattelut. Esihaastattelun tein kesäkuun alussa yksilöhaastatteluna avohuollon yksikön esimiehelle, joka oli käyttänyt kyseistä menetelmää jo aiemmin. Haastattelun jälkeen vielä tarkensin joitakin teemahaastattelukysymyksiä. Elokuussa tein seuraavan yksilöhaastattelun sekä ryhmähaastattelun. Litteroin aineiston viikon kuluttua ryhmähaastattelusta. Litterointi tapahtui sanasta sanaan. Litterointi onnistui melko hyvin, joitakin epäselviä vastauksia esiintyi haastattelussa, jotka myös litteroin, mutten käyttänyt vastauksissa, koska en saanut vastausta sanasta sanaan. Otin aineistosta käyttöön vastaukset, jotka olivat selkeitä ja vastasivat tutkimuskysymyksiini.

Tein kirjallisen yhteistyösopimusluvan organisaatiossa, jossa toteutin opinnäytetyöni. Sain luvan haastatella kyseisen työyhteisön omaohjaajia opinnäytetyötäni varten. En tehnyt erillistä lupa-anomusta haastateltaville, vaan jokaisella työntekijällä oli vapaa valinta omasta osallistumisestaan haastatteluun. Ryhmähaastatteluissa oli mahdollisuus tuoda oma mielipiteensä haastattelussa esiin sekä vapaus olla sanomatta mitään. Omaohjaajat saivat viikkoa ennen haastattelua pienen oppaan, jossa olin kertonut uuden menetelmän pääajatuksen sekä annoin teemahaastattelukysymykset. Omaohjaajilla oli myös mahdollisuus tehdä minulle kysymyksiä etukäteen, jos oli jotain epäselvää tai kysyttävää uuteen menetelmään liittyen. Kukaan ei tehnyt etukäteiskysymyksiä. Ennen haastattelun aloittamista esitin omaohjaajille, miten olin tehnyt kansiotyöskentelyä kahden lapsen kanssa ja näytin lasten kansiot, joiden avulla kerroin menetelmän luonteen.

Opinnäytetyöni alkuvaiheessa päätin, että tutkimuseettisistä syistä en kerro organisaation nimeä, jotta asiakkaiden ja työntekijöiden tunnistettavuus ei tulisi esille. Aivan alkuvaiheessa minulla ei ollut aivan tarkkaa tietoa, miten paljon lapsen ääni tulee olemaan esillä työssäni, mutta eettisistä syistä johtuen olen lainannut hyvin vähän lapsen omia sanoja ja pääpaino on ollut työntekijöiden haastatteluissa. Olen käyttänyt yhden lapsen omia ajatuksia kuvassa 3. Olen saanut lapsen huoltajalta kirjallisen luvan käyttää lapsen sanomaa ja valokuvia opinnäytetyössäni. Lapselta olen myös saanut suullisen luvan.

Tutkimushaastatteluun liittyy aina eettisiä kysymyksiä, kun ollaan suorassa kontaktissa ihmisten kesken. Tutkijan on tärkeä itse tiedostaa tutkimuseettiset kysymykset. (Hirsjärvi & Hurme 2009:19.) Hirsjärvi, Hurme (2009:20) ovat esittäneet erilaisia tutkimuseettisiä kysymyksiä,

jotka tulee ottaa huomioon tutkimuksen eri vaiheissa. Tutkimuksen tarkoitusta tulee arvioida tiedon etsimisen ohella, pohtien parantaako se tutkittavana olevaa inhimillistä tilannetta. Kohdehenkilöiden luottamus pitää ansaita sekä pohtia mahdollisia seurauksia, joita kohdehenkilöille voi tulla tutkimuksen seurauksien tähden. Haastateltavien antaman tiedon luottamuksellisuus selvitetään sekä huomioidaan miten haastattelutilanne voi vaikuttaa haastateltavien elämään. Aineiston purkamisessa nousee esiin myös luottamuksellisuus siinä mielessä, kuinka hyvin litterointi noudattaa haastateltavien ilmaisuja. (Hirsjärvi ym. 2009:20.)

Tutkimuksessani lähdin ajatuksesta, että kaikkien haastateltavien vastaukset olivat luotettavia, koska vastaukset perustuivat pääosin heidän omaan kokemuksiinsa ja mielipiteisiinsä. Kuukaan ei voi sanoa oliko mielipide oikea vai väärä. Haastattelutilanteeseen vaikutti se, että omaohjaajat tunsivat toisensa etukäteen ja työyhteisössä oli helppo puhua, koska ryhmähaastattelu antoi tilaa pohtia omia vastauksia samalla, kun toinen puhui. Haastattelu pidettiin keittiön pöydän äärellä pienryhmäkodissa. Lapset eivät olleet paikalla haastattelun aikana, joten omaohjaajilla oli hyvä ja rauhallinen tila keskittyä haastatteluun. Yhden yksilöhaastattelun tein työpaikan toimistossa ja toisen haastattelun Laurean ammattikorkeakoulun kirjastosta varaamassani tilassa. Yksilöhaastateltavat ovat esimiehiä ja molemmilla oli taustalla hyvää ja vankkaa kokemusta ja osaamista lastensuojelutyöstä ja menetelmien käytöstä työvälineinä.

Luottamuksella oli suuri merkitys haastattelussa, sillä haastateltavan oli pystyttävä luottamaan tutkijaan, jotta hän käyttää oikein ja totuudenmukaisesti tietoja, joita saanut haastattelun avulla.

Tutkimusta arvioidaan kokonaisuutena, jossa painottuu aineiston johdonmukaisuus. Tutkijan on annettava riittävästi tietoa tutkimuksen tekemisestä, jotta tuloksia voidaan arvioida. (Tuomi ym. 2009:140,141.)

Olen pyrkinyt luotettavaan tietoon opinnäytetyössäni ja kaikki teoria tieto on tullut eri lähteiden kirjoittajilta. Olen käyttänyt jonkin verran suoria lainauksia teoriakirjallisuudesta. Lähteet olen merkannut aina lainaamaani tekstiin sekä lähdeluetteloon.

9.2 Arviointi laadullisessa tutkimuksessa

Robsonin(2001:25) mukaan korkealaatuinen arviointi edellyttää hyvin suunniteltua tutkimusasetelmaa ja havaintoaineiston keräämistä, analyysiä ja tulkintaa.

Arvioijalle on tärkeää tiedostaa, millaista hänen aineistonsa on (Robson 2001:176).

Virtanen (2007:23,24) esittää viisi kysymystä, joihin arvioinnin tekijän on haettava vastauksia.

a. Milloin arviointia tehdään b. missä arviointia tehdään ja miten kohdistetaan c. kenelle arviointia tehdään d. mitä ollaan arvioimassa e. pohtia kaikki motiivit, jotka liittyvät arviointiin.

Olen tehnyt arviointia koko opinnäytetyöprosessin ajan sekä tutkimuksen päättyttyä arvioin tuloksia, prosessin kulkua sekä omaa toimintaani ja oppimistani. Arvioin vaikutuksia ja vaikuttavuutta pää teema-alueiden kautta: kansiotyöskentelyn soveltumista lastensuojeluun omaohjaajan työmenetelmäksi, menetelmän merkitystä lapsen ja omaohjaajan vuorovaikutussuhteessa sekä voimauttavaa työskentelyä omaohjaaja lapsi suhteessa. Pohdin arviointiin liittyviä motiiveja itse arvioinnin, koko tutkimusprosessin ja tulosten kautta.

Laadullisessa tutkimuksessa arviointi pelkistyy kysymykseksi tutkimusprosessin luotettavuudesta. Tutkimuksen pääasiallinen luotettavuuden kriteeri on tutkija, jolloin luotettavuuden arviointiin liittyy koko prosessi. (Eskola, Suoranta 2003:210.) Validiteetin ja reliabiliteetin käsitteet eivät aina sellaisinaan sovellu laadullisen tutkimuksen luotettavuuden perusteiksi (Eskola & Suoranta 1998: 211; Tuomi 2007:150). Eskola, Suoranta(1998:211) kuvaavat uskottavuutta luotettavuuden kriteerinä, jossa tutkijan vastuulla on huomioitava vastaavatko hänen käsitteellistyksensä ja tulkinnat tutkittavien käsityksiä.

Aineiston yhteiskunnalliseen merkittävyyteen, riittävyyteen, analyysin kattavuuteen ja arvioitavuuteen tulee kiinnittää huomiota arvioitaessa laadullista aineistoa(Eskola & Suoranta 1998: 214). Aineiston riittävyyden arvioinnissa on hyvä analysoida aluksi pieni aineisto ja koetella tuloksia laajemmassa aineistossa. Analyysin kattavuus perustuu siihen, että tulkinnat eivät perustu vain satunnaisiin osiin aineistosta.(Eskola & Suoranta, 1998: 215.) Analyysin arvioitavuudessa ja toistettavuudessa on merkittävää tutkijan päättelyn seuraaminen(Eskola & Suoranta 1998: 216).

Tutkimukseni osalta sain aineistoa riittävästi ja toisaalta pidän tärkeänä sitä, että aineistosta nousi hyvin esille erilaisia mielipiteitä omaohjaajilta. Kattavan aineiston saamiseen vaikutti

myös se, että minulla oli kaksi yksilöhaastattelua ja yksi ryhmähaastattelu. Aineiston määrä oli suhteellisen pieni, noin kaksikymmentä sivua litteroitua tekstiä, mutta aineisto sisälsi kaiken sen, mikä olennaista tutkimuksessani ja vastauksia asettamiini tutkimusongelmiin.

Tuomen (2007:150)mukaan tutkimusta arvioidaan kokonaisuutena, jossa painottuu sisäinen johdonmukaisuus.

10 POHDINTA

Opinnäytetyön aihealue alkoi muotoutua tammikuussa 2010, jolloin lastensuojelun avohuollon vastaava johtaja ehdotti, että tekisin työpaikkaa kehittävän opinnäytetyön positiivisesta ja lasta voimauttavasta menetelmästä, jota hän oli kehitellyt ja käyttänyt avohuollon puolella jälkihuolto ja tukihenkilö nuorten kanssa.

Kiinnostukseni aihealuetta kohtaan heräsi ja paneuduin menetelmän ideaan. Aloitin työstämään menetelmästä mallia hyödynnettäväksi lastensuojelun pienryhmäkodissa. Tein Ammattityön ja palveluinnovaation harjoittelujakson pienryhmäkodissa keväällä 2010, jolloin aloitin Löytöretkikansio työskentelyn kahden lapsen kanssa. Omaohjaajat tulivat mukaan loppukesästä haastatteluiden myötä. Pohdinnan olen jakanut kolmeen osaan, jotta se voisi olla riittävän selkeä ja tärkeimmät kokonaisuudet opinnäytetyön tekemisestä tulisivat esiin ja pohdittua.

10.1 Löytöretkikansio työskentely lapsen kanssa

Olen ottanut pohdinnan alkuun oman kokemukseni kansiotyöskentelystä lasten kanssa, joka oli merkittävä osa opinnäytetyötäni. Menetelmää toteutettaessani havainnoin lapsen käyttäytymistä sekä lapsen omaa käsitystä itsestään työskentelyn kuluessa. Toteutin menetelmää yhden lapsen kanssa noin kahden viikon välein tunnin ajan rauhallisessa tilassa, jossa saimme olla kahdestaan.

Työskentelyn alkuvaiheessa pyysin lasta piirtämään oman kuvansa. Oman kuvan piirtäminen osoittautui haasteelliseksi lapsille ja tunteet nousivat pintaan, joten rohkaisin lapsia piirtämään sellaisen kuvan kuin osaa. Kerroin ettei ole merkitystä millainen piirustuksesta tulee, vaan on tärkeää, että lapsi yrittää parhaansa. Toinen lapsista piirsi itkien ja oli useasti kes-

keyttämässä piirrosta. Lapsi tarvitsi paljon rohkaisua ja tukea piirtämiseen. Piirroksen ollessa valmis lapsen oli vaikea uskoa, että piirros oli hyvä ja jouduin vakuuttamaan sen hänelle, niin että hän oikeasti uskoi, että olin tosissani. Toinen lapsista piirsi itsestään kuvan sarjakuvahahmona. Annoin myös hänelle positiivista palautetta.

Omakuva piirtämisen jälkeen pyysin lasta miettimään, mitä hän ajattelee itsestään ja mitkä ovat hänen hyviä puoliaan. Molempien lasten oli aluksi vaikeaa löytää itsestään hyviä puolia. Pyysin miettimään, että missä hän on hyvä. Tämä helpotti, joten molemmat lapsista pystyivät löytämään itsestään joitakin hyviä ominaisuuksia. Lapset sanoittivat itseään hyvin paljon negatiivisilla ilmauksilla ja heidän oli vaikea nähdä positiivisia asioita. Kuvailin lapsille, mitä positiivista näen heissä. Lapsi, joka näki itsensä rumana ja lihavana, kerroin kuinka minä näen hänet. Sanoitin lapselle, että olet kaunis, sinulla on ihanat paksut hiukset, kauniit silmät ja ihana hymy. Kuvailin hymyä, joka nousi lapsen kasvoille kuvaillessani häntä. Kerroin myös lapselle paljon muita positiivisia ominaisuuksia hänestä ja hänen osaamisestaan.

Merkityksellisintä tässä kohdassa työskentelyä oli se, että minun roolini lapsen rohkaisijana ja erilaisten asioiden sanoittajana oli hyvin merkittävää lapselle. Antamani palaute oli rehellistä ja totuudenmukaista kuvausta lapsen hyvistä puolista, joita lapsi ei osannut nähdä itsessään. Lasten kanssa syntyi paljon keskustelua minäkuvasta ja siitä, kuinka lapsi näki itsensä. Roolini lapsen kanssa oli paljon lapsen tukemista, rohkaisemista ja hyvien puolien esiin nostamista sekä tunteiden ja sanojen sanoittamista. Työskentely lasten kanssa oli antoisaa ja menetelmä oli hyvä väline puhua lapsen minäkuvasta ja itsetunnosta, sillä lasten kanssa ei ole aivan yksinkertaista aloittaa keskustelua tällaisista asioista. Omaa työskentelyäni helpotti, että tunsin lapset entuudestaan sekä meillä oli jo luottamussuhde.

Etenin kansiotyöskentelyssä omaa vauhtia molempien lasten kanssa huomioiden lapsen tarpeet ja erilaisuuden. Toisen lapsen kanssa saattoi työskentely kestää useita tapaamiskertoja, kun taas toisen kanssa saimme paljon aikaiseksi jo yhdellä kertaa. Tarkoituksena ei ollut missään nimessä verrata lapsia, vaan antaa lapselle kaikki se hyöty, mitä hän tarvitsi, jotta hän saisi kokea voimaantumista.

Työskentelyn edetessä lähdin kartoittamaan lasten kanssa heidän elämänkaarta lapsuudesta nykyisyyteen. Pyysin lapsia miettimään, mitä positiivisia hetkiä, tilanteita, kokemuksia tai ihmisiä he muistavat omasta lapsuudestaan. Aluksi lasten oli vaikea muistaa mitään ja kysyin, mistä ikävaiheesta muistaa jotain? Varhaislapsuudesta ei ollut mitään mielikuvaa, mutta leikki-ikästä molemmilla lapsilla löytyi positiivisia muistoja. Muistelua helpotti, kun esitin kysy-

myksiä: muistatko kuka sinua hoiti pienenä, kenen kanssa leikit, oliko sinulla joku kaveri tai eläin, josta pidit, mitä yleensä leikit, missä asuitte, miten tai kenen kanssa vietit lomia jne.?

Toisen lapsen kanssa käytimme myös olemassa olevia valokuvia, joista oli paljon apua lapselle. Elämänkaari työskentely oli hyvin vaikuttavaa niin lapselle kuin minulle. Kun lapsi muisti asioita, jotka olivat olleet hänelle hyviä kokemuksia, oli ihana kuunnella ja katsoa lasta, kun hän innoissaan muisteli näitä hyviä hetkiään. Lapsi sai puhua kaiken mitä hän halusi ja minä kuuntelin. Koin nämä hetket hyvin koskettavina, sillä lapsen tunteet olivat niin aitoja ja ilo täytti lapsen. Havainnoin myös sen, että lapsi myös itse innostui ja voimaantui, kun hän huomasi, että hänen elämästään löytyi niin paljon hyviä muistoja.

Elämänkaarityöskentelyssä oli haasteellisinta lapselle ikävien muistojen nouseminen pintaan, jolloin nämä huonot muistot meinasivat tukkia hyvien muistojen löytymisen. Lapsi itse kertoi ikävistä muistoistaan ja käsitelimme niitä hetken. Lapsen sanoittaessa ettei hän halua puhua ikävistä muistoista, johdatin lapsen muistelemaan hyviä tapahtumia kysymysteni avulla. Lasta itseään myös helpotti tietoisuus siitä, ettei yhteisen työskentelyn tarkoitus ollut puhua ikävistä asioista, vaan positiivista asioista.

Pohtiessani omaa rooliani tässä vaiheessa työskentelyä lapsen kanssa, minulla oli kokoajan varma olo omasta ammattitaidostani ja osaamisestani. Kun lapsen puhe kääntyi vaikeisiin elämäkokemuksiin, kuuntelin mitä lapsi halusi kertoa ja olin hänen tukenaan. Tämän huomiointi on ammatillisen osaamisen haaste ja ohjaajan on tärkeä nähdä keskustelun suunta etukäteen, jotta ei päästä keskustelua liian terapeuttisille alueille, joissa ei pysty auttamaan lasta.

Elämänkaarityöskentelyn tarkoitus oli voimauttaa lasta ja tuoda näkyväksi muistoja menneisyydestä nykyisyyteen. Lasten elämäkokemukset olivat hyvin erilaisia ja työskentely kahden erilaisen lapsen kanssa oli opettavaa. Opin tuntemaan lapsia eritavalla, koska vuorovaikutuksessa menimme hyvin syvälle lapsen kokemusmaailmaan. Työskentelyssä havaitsin tärkeäksi, että lapsi sai kokea turvallisuutta, luotettavuutta, aikuisen läsnäoloa sekä lapsilähtöisyyttä. Työskentely oli siinä mielessä lapsilähtöistä, että lapsi sai puhua niitä asioita, mitä hän halusi ja kyseinen aika oli varattu lapselle. Työskentely eteni lapsen ehdoilla, mutta aikuisen ohjauksessa. Pidin tärkeänä, että lapsi sai kokea olevansa kunnioitettu ja arvostin hänen kertomaan asioita.

Tärkeä osa kansityöskentelyä oli lapsen nykyisyyden hahmottaminen ja myös se, että elämänkaaren positiiviset asiat voivat voimauttaa lasta nykyisyydessä ja auttavat lasta huomiomaamaan positiivisten asioiden löytymisen myös nykyisyydestä. Tein lasten kanssa nykyi-

syiden ja tulevaisuuden haaveilua, jossa lapsi sai haaveilla, mitä asioita haluaisi nykyisyydessä ja mitä tulevaisuudessa. Kuva 3. olin lainannut toisen lapsen haaveita. Olin saanut vanhemmalta kirjallisen luvan lainata lapsen omia sanoja tekstissäni. Lapsen kasvun ja kehityksen kannalta haaveilu on hyvin tärkeää. Aikuisen rooli lapsen tukijana ja rohkaisijana on merkittävää lapselle, jonka on vaikea uskoa, että hänen elämässään voisi olla mitään hyvää. Haaveet voivat ohjata lasta elämässä eteenpäin, jotka voivat vaikuttaa hänen opiskeluvaihtoihinsa nuoruus iässä. On tärkeää antaa tilaa haaveille ja unelmointiin, jotta lapset pystyvät saavuttamaan elämässään asioita, joista haaveilevat.

Löytöretkikansio työskentely oli myös minulle löytöretki näiden kahden lapsen maailmaan. Suhde lapsiin muuttui syvällisemmäksi ja aloin nähdä lapsien kokemus- ja ajatusmaailmaa eritavoin, kuin aiemmin. Toisaalta opin ymmärtämään lapsia uudella tavalla sekä kunnioittamaan heidän kokemaa ja kertomaa.

Työskentelyssä lasten kanssa pidin tärkeänä, että pystyn itse erottamaan omat tunteet lapsen tunteista. Tilanteissa joissa lapsen minäkuva ja itsetunto oli horjuvaa ja lapsi toi ulos omaa osaamattomuuttaan ja huonouttaan myös omat tunteet herkästi nousivat pintaan. Tällaisissa hetkissä annoin lapselle tukea ja rohkaisua sekä sanoitin lapsen tunteita ääneen, niin että hän myös itse ymmärtäisi mistä on kysymys. Hyvin tarkkana sai olla myös omien tunteiden hallinnassa.

Työskentelyn yksi tärkeä tavoite oli auttaa ja tukea lasta nykyisyydessä ja tämän vuoksi heti kansiotyöskentelyn alkuvaiheessa muutin opinnäytetyöni suuntaa ja päätin tuoda tämän menetelmän omaohjaajien työvälineeksi omaohjattavien lasten kanssa. Työskentelyn edetessä lasten kanssa huomasin, kuinka menetelmän avulla ohjaaja pääsee lähelle lapsen maailmaa, hänen ajatuksiaan ja kokemuksiaan menneisyydestä sekä nykyisyydestä. Lapsen ja ohjaajan välille alkoi syntyä dialoginen vuorovaikutussuhde. Sain kirjallisen luvan opinnäytetyön tekemiseen pienryhmäkodin vastaavalta ohjaajalta. Hän näki myös tarpeellisena, että omaohjaajat oppisivat käyttämään uutta menetelmää työvälineenä omassa työssään lasten kanssa.

10.2 Omaohjaajien työn kehittäminen uuden menetelmä avulla

Puhuin omaohjaajille opinnäytetyöni aihealueesta ja suunnitelmastani tuoda menetelmä heidän käyttöönsä. Kerroin myös omia kokemuksiani menetelmästä sekä lasten suhtautumisesta menetelmän käyttöön. Omaohjaajat suhtautuivat positiivisesti kertoessani, että haluaisin haastatella heitä kartoittaen heidän suhtautumista ja ajatuksia menetelmästä.

Motivaatiani oli tuoda uusi menetelmä työyhteisöön omaohjaajien työvälineeksi sekä saada käyttöön menetelmä, joka voisi helpottaa omaohjaajan ja lapsen kohtaamista. Olen työskennellyt useita vuosia lastensuojelussa ja kohdannut erilaisia lapsia ja omaohjaajia. Jokapäiväinen työ pienryhmäkodissa on arjen rutiinien pyörittämistä, lasten ohjaamista sekä kasvatus-työtä. Omaohjaaja tarvitsee uusia työvälineitä työhönsä, jotta työssä säilyy mielenkiinto ja motivaatio. Toisaalta kehittämistyö tuo mukanaan uuden oppimista ja lisää mielenkiintoa työtä kohtaan. Lapsen kohtaaminen ja vuorovaikutushetket ovat lastensuojelun lapsille tärkeitä, jotta omaohjaaja voi olla tukemassa lasta tunnepuolen ja itsetunnon alueiden vaikeuksissa.

Löytöretkikansio työskentelyn myötä tarkkailin omaa toimintaani ja asenteitani suhteessa lapseen. Menetelmää toteuttaessani lapsen kanssa työskentelin tiettyjen eettisten arvojen ja periaatteiden mukaisesti. Tärkeimmäksi eettiseksi arvoksi ja periaatteeksi nousi lapsen äänen kuuleminen. Panostin tähän, koska ymmärsin, että kyseinen menetelmä perustuu lapsen elettyyn elämään, kokemuksiinsa sekä hänen elämäänsä nykyisyydessä sekä tulevaisuudessa. Kuka on parempi oman elämänsä sanoittaja, kuin lapsi itse. Aikuisen tulee antaa tilaa ja mahdollisuuksia lapsille puhua sekä olla aidosti kiinnostunut lapsen kertomista asioista. Muita tärkeitä arvoja olivat kunnioittaminen, arvostaminen ja luottamus. Omat asenteet ja ennakkoluulot piti laittaa pois ja keskittyä yhteiseen hetkeen lapsen kanssa. Arvojen sisäistäminen omassa työskentelyssäni oli tärkeää. Arvoihin sitoutuminen menetelmää hyödyntäessä muodostui lapsen eduksi. Arvolähtöinen kansiotyöskentely lisää työn laatua ja lapsi tietää sekä aistii sen, millainen aikuinen todella on ja millaista arvomaailmaa hän edustaa. Oikeat arvot ja niiden mukaisesti työskenteleminen on tie lapsen ja omaohjaajan suhteen vahvistumiseen.

Kokonaisuudessaan opinnäytetyön tekeminen on ollut oma prosessinsa, ideasta, aloituksesta ja sen toteuttamisesta. Opinnäytetyöni tekeminen on ollut paljon aikaa vievää. Aloitin lasten kanssa tekemällä kansiotyöskentelyä, jonka jälkeen haastattelin omaohjaajia sekä esimiehiä. Uuden menetelmän käyttöönotossa on tärkeää, että kaikki omaohjaajat sitoutuvat työskente-

lyyn, koska lapset tietävät ja seuraavat, kuka aikuinen antaa aikaansa ja kenelle. Huomioitavaa on, että jokainen pienryhmäkodissa asuva lapsi voisi saada omaohjaajan kanssa vietetyn kahdenkeskisen ajan, jossa omaohjaaja voi toteuttaa Löytöretkikansio työskentelyä.

Olin lähettänyt omaohjaajille pienen oppaan menetelmän ideasta sekä teemahaastattelukysymykset viikkoa ennen haastattelua. Alkuperäinen tavoitteeni oli, että olisin voinut pitää pienimuotoisen luennon menetelmän ideasta sekä omaohjaajan roolista menetelmän käyttäjänä, mutta yhteisen ajan järjestäminen oli haasteellista. Toivoin, että kaikki haastateltavat olisivat ehtineet tutustua kysymyksiin sekä menetelmä oppaaseen. Ennen haastattelua työyhteisöllä oli työntekijäpalaveri, joka venyi ja minun aikani haastattelun suhteen lyheni. Päätin, että pyrin olemaan riittävän selkeä ja siirryn reippaasti kysymyksestä seuraavaan, jotta saan kysytyä kaikki tarvittavat kysymykset. Ennen haastattelun alkua havainnollistin menetelmän ideaa esittämällä ”Löytöretkikansiot” omaohjaajille ja kerroin menetelmän vaiheista ja omista kokemuksistani. Tämän jälkeen aloitin haastattelun. Haastattelu sujui hyvin, joustavasti sekä pysyin aikarajassa. Kaikki haastateltavat eivät olleet ehtineet tutustua etukäteen kysymyksiin, mutta kuitenkin heitä helpotti, kun kuulivat esitykseni ennen haastattelua sekä haastattelu oli ryhmähaastattelu. Haastateltavat saivat uusia ajatuksia ja mielipiteitä sitä mukaa, kun toinen puhui. Yksilöhaastattelut sujuivat hyvin ja olen tyytyväinen suorittamiini haastatteluihin. Opin haastattelemisesta, haastattelutekniikasta, aikatauluttamisesta sekä haastattelutilanteen oikea-aikaisuuden merkityksestä. Lisäksi onnistuneen haastattelun aikaansaamiseksi näen tärkeänä asiana kysymysten selkeyden sekä riittävän kysymysten määrän.

Minulla ei ollut ennen haastattelua tietoa haastateltavien suhtautumisesta menetelmään. Sain hyvää, tärkeää tietoa haastatteluista ja tutkimustulokset osoittivat sen, että omaohjaajien suhtautuminen menetelmää kohtaan oli positiivista. Menetelmän näkökulmaa pidettiin hyvänä, koska se on kohdennettu positiivisiin asioihin. Näen itse positiivisuuden tärkeänä osana omaohjaajan työtä, koska lastensuojeluun sijoitetuilla lapsilla on lähes kaikilla taustat, joihin liittyy paljon negatiivisia tapahtumia menneisyydessä. Negatiivisuus hoitotyössä on valitettavaa yleistä. Negatiivisuutta on esillä, jos ikävistä asioista puhutaan. Aikuisenkin kontakti lapseen voi olla negatiivista, jos lasta joudutaan paljon rajoittamaan ja käyttämään kieltoja. Positiivisuus on vastakohta negatiivisuudelle ja uskon, että positiivisen lähestymistavan kautta voidaan päästä hyviin tuloksiin tuettaessa lapsen minäkuvan muuttumista. Positiivisen, voimauttavan työskentelyn avulla lapsi saa uutta toivoa elämäänsä. Omaohjaaja on lastensuojelulaitoksessa se henkilö, jolla on hyvät mahdollisuudet työskennellä lapsen edun mukaisesti, siten että lapsen minäkuva voi eheytyä positiivisten kokemusten avulla lapsi ja oppii tuntemaan itseään.

Teoreettinen viitekehys muotoutui tutkimusongelmista. Tutkimusongelmiin sain vastaukset riittävästä aineistosta. Tutkimusongelmien avulla etsin vastauksia omaohjaajien käsityksistä uuden menetelmän soveltuvuudesta lastensuojelulaitokseen omaohjaajan työväliseksi. Haastatteluun valmistautuessa omaohjaajat saivat pohtia omaa motivaatiota, ammatillista osaamista, omia vahvuuksiaan tai heikkouksiaan sekä mahdollista tuen tarvetta menetelmän käyttöönotossa. Ammattitaito ja osaaminen olivat keskeisessä roolissa haastattelussa. Uuden menetelmän käyttöönotto nähtiin ammatillisen kehittymisen paikkana, jossa osaaminen ja ammattitaito ovat keskeisessä osassa tarkastelua. Omaohjaajat toivoivat tukea ja mentorointia menetelmän käyttöönotto vaiheessa sekä työskentelyvaiheessa. Menetelmän terapeuttisuuden luonne arvelutti osaa haastateltavista.

Olen luvannut omaohjaajille, että olen valmis mentoroimaan heitä ja antamaan tukea menetelmän käyttöönotossa. Havainnoin haastattelussa, että omaohjaajia mietityttivät useat seikat uuden menetelmän käyttöönotossa, koska ei ole omaa varmuutta ja kokemusta. Menetelmä on rakenteeltaan yksinkertainen ja sen toteuttaminen on helppoa, johon ajan kuluessa tulee tuntumaa ja varmuutta.

Omaohjaajan on itse pohdittava, mitä haluaa omaohjaajasuhteelta ja millä tavoin on valmis panostamaan työhön. Menetelmän toteuttamiseen lähteminen sitoo omaohjaajan tietynlaiseen prosessiin lapsen kanssa, joka vaatii omaohjaajalta omaa sitoutumista ja motivaatiota. Kuitenkin uskon, että omaohjaajat ovat valmiita toteuttamaan menetelmää, koska se on väline lapsen kohtaamiselle. Uuden menetelmän käyttöönotto on askel ammattitaidon kehittymiselle ja se voi lisätä halua kehittää itseään työntekijänä. Omaohjaajan on pohdittava omia toimintatapojaan, sillä menetelmässä omaohjaajan yhtenä tärkeänä osana on tukea lapsen pätevyden tunnetta.

Menetelmällä on terapeuttisia piirteitä, mutta en näe sen olevan huono asia, sillä ammattitaitoisella omaohjaajalla tulee olla valmiuksia käsitellä vuorovaikutuksessa erityyppisiä asioita. Tarkastellessa omaohjaajan työtä ja päivittäistä vuorovaikutusta lastenkodissa, niin keskusteluiden luonne voi olla terapeuttista, vaikka se ei ole kuitenkaan terapiaa. Työntekijän on tärkeä tiedostaa omat rajansa ja vahvuutensa sekä heikkoutensa tällä alueella. Itsensä kehittäminen ja kouluttaminen ovat hyviä vaihtoehtoja omaohjaajan ammatillisessa kehittämisessä.

Toisena tutkimusongelmana oli, että mitä uutta menetelmä tuo omaohjaajan ja lapsen vuorovaikutus suhteeseen? Menetelmä nähtiin moneltakin osalta yhtenä hyvänä välineenä omaoh-

jaajan ja lapsen suhteelle. Omaohjaaja voi suunnitella omia työpäiviään järjestäen ajanjakson, joka mahdollistaa irrottautua olemaan kahden lapsen kanssa. Kansiotyöskentely ja valokuvat ovat hyvä väline vuorovaikutukseen pääsemiseksi. Valokuvaamista on käytetty liian vähän apuna sijoitettujen lasten kanssa. Menetelmää käyttäessäni olen alkanut valokuvaamaan paljon enemmän ja saatan lähteä lasten kanssa metsään ja kallioille, jossa otan lapsista kuvia ja katselemme niitä sitten yhdessä. Aluksi lapset vähän vieroksuivat kameraa, mutta melko pian se alkoi tulla tutuksi ja he innostuvat siitä, että heitä kuvataan.

Menetelmä tuo mukanaan uusia osa-alueita, joita omaohjaajat eivät ole käyttäneet aikaisemmin lasten kasvatuksessa hyödyksi. Valokuvaaminen on yksi alue, jota omaohjaaja voi toteuttaa lapsen kanssa. Kansiotyöskentelyssä omaohjaajan tulisi hankkia valokuvia ja ottaa uusia kuvia. Miina Savolaisen toteuttama ”Maailman ihanin tyttö” valokuva projekti on ollut hyvä esimerkki siitä, mikä vaikutus valokuvauksella ja kuvien merkityksellä on lapselle. Valokuvien avulla voidaan luoda hyviä ja luontevia vuorovaikutustilanteita, jossa omaohjaaja ohjaa keskustelua. Vuorovaikutuksesta tulee luonnollisempaa ja valokuvan avulla lapsi muistaa paremmin asioita ja tapahtumia.

Ajan kuluessa luottamus ja avoimuus syvenevät lapsen ja omaohjaajan välisessä vuorovaikutussuhteessa. Menetelmä luo puitteet luottamukselliselle työskentelylle, jossa lapsella on tieto ja varmuus siitä, että aikuinen on häntä varten. Omaohjaaja voi olla lapselle lapsen turvan ja läheisyyden paikka, jolle lapsi voi kertoa huolensa ja ilonsa. Turvallisuudentunne on yksi tärkeä osa työskentelyä lapsen kanssa, sillä turvallisuus luo puitteet yhteiselle työskentelylle.

Kolmas tutkimusongelma oli hyvin tärkeä osa kehittämistyötäni, sillä halusin korostaa lapsen positiivisia ja myönteisiä kokemuksia hänen elämänsäkaarelta aina tähän päivään eli nykyisyyteen asti, sillä nämä kokemukset voimauttavat lasta tässä ja nyt. Omaohjaaja on lapsen rinnalla kulkija, kuuntelija ja rohkaisija. Positiivisten kokemusten ja tietoisuuden avulla lapsen minäkuva ja itsetunto alkavat myös eheytymään, jolloin kuva itsestä alkaa muuttua. Työskentelyn perustana on lapsen äänen esiin tulemisessa, jossa lapsella on tilaa puhua ja aikuinen on häntä varten.

Jotta nämä edellä mainitsemani asiat voisivat toteutua omaohjaajan työskentelyn kautta, se vaatii omaohjaajalta todellista sitoutumista ja omaa halukkuutta paneutua työhönsä antaen itsensä tarvitsevan lapsen rinnalle.

Menneisyysmatkailussa omaohjaaja ja lapsi menevät paljon konkreettisemmin menneisiin tapahtumiin ottamalla yhteyttä ihmisiin, joilla mahdollisia tietoja lapsesta, käyvät paikoissa ja ottavat valokuvia. Menetelmän tavoitteena on, että nuori saisi kokonaisen kuvan elämästään, aktiivisen suhteen elämäänsä ja ihmissuhteisiin. (Varilo ym. 2004:41.) Menneisyysmatkailussa on samanlaisia piirteitä, kuin käyttämässäni menetelmässä. Menetelmiä yhdistää elämänkaari työskentely.

Kehittämistyön vieminen pienryhmäkodin omaohjaajille työmenetelmäksi on ollut melkoinen haaste, koska tämä vaatii kaikkien innostumisen ja mukaan lähtemisen. Aloitin ensin lasten kanssa kansiotyöskentelyn ja sen jälkeen kerroin omaohjaajille menetelmästä ja haastattelujen avulla työyhteisö paneutui teeman sisältöön. Omaohjaajilla on tieto menetelmästä, mutta he eivät ole vielä käyttäneet menetelmää. Opinnäytetyöni tarkoitus on sinänsä toteutettu, sillä tavoitteeni oli tutkimusongelmien avulla etsiä vastauksia ja omaohjaajan käsityksiä uuden menetelmän soveltuvuudesta lastensuojelulaitokseen omaohjaajan työvälineeksi. Sain hyvän ja kattavan aineiston, josta voidaan päätellä myönteinen suhtautuminen menetelmää kohtaan ja sen käyttöönottoon. Seuraava askel ja kehittämistavoitteeni on menetelmän käyttöönotto omaohjaajien työvälineeksi. Itselläni tulee olemaan merkittävä osuus menetelmän käyttöönotossa työyhteisössä.

Yhdelle omaohjaajalle olen jo kertonut ja näyttänyt kansioista, mitä olen tehnyt hänen omaohjattavan lapsen kanssa sekä olen myös kertonut ja perustellut lapselle, miksi en enää tee kansiotyöskentelyä kyseisen lapsen kanssa, vaan hänen omaohjaajansa jatkaa siitä mihin olemme jääneet. Lapselle on jo päässyt syntymään kuva siitä, mitä kansiotyöskentely on. Lapsi suhtautui asiallisesti tietoon, etten jatka enää hänen kanssaan. Omaohjaaja toivoi, että olisin mukana opettamassa häntä menetelmän pariin ainakin ensimmäisellä kerralla, kun hän aloittaa työskentelyä. Olen viestittänyt omaohjaajille, että olen heidän tukena tarvittaessa sekä yksikön vastaava ohjaaja. Lisäksi työntekijäpalavereissa ja työnohjauksissa voidaan puhua mieltä askarruttavista asioista.

Uskon menetelmän toimivuuteen ja toivon, että omaohjaajat lähtevät työskentelyyn mukaan, koska se on portti uuteen ja itsensä kehittämiseen. Menetelmää voidaan soveltaa ja uusia ideoita ja kehittämisehdotuksia nousee varmasti kokoajan esille, kun omaohjaajat aloittavat työskentelyn lapsen kanssa. Haastattelutilanteessa omaohjaajilta nousi myös hyviä ja toteutuskelpoisia ideoita menetelmän käytöstä, joita voidaan pohtia työtiimin sisällä.

10.3 Ammatillinen oppiminen ja kehittyminen

Opinnäytetyön tekeminen on ollut vajaan vuoden pituinen projekti, jonka parissa on kulunut lukuisia päiviä. Monenlaisia tunteitakin on työn edetessä noussut pintaan. Kokonaisuudessaan aihealueeni on ollut mukaansatempaava ja tarve uuden menetelmän mallintamisesta työvälineeksi on motivoinut jatkamaan työtä innolla. Opinnäytetyöni olen kokenut haasteelliseksi, sen muodostuttua kaksiosaiseksi.

Pohdin opinnäytetyöprosessin aikana olisiko menetelmä ollut toimiva, mikäli olisin jakanut sen suoraan omaohjaajien työvälineeksi ja työskentelyn edetessä haastatellut omaohjaajia menetelmän toimivuudesta. Toisaalta pidän hyvin tärkeänä sitä osuutta, jota tein itse lasten kanssa. Sen avulla sain itse tietoa menetelmän sisällöstä ja sen toimivuudesta. Oman kokemuksen pohjalta pystyin paremmin kertomaan menetelmän tärkeistä osa-alueista ja sen vaikuttavuudesta omaohjaajille.

Opinnäytetyöprosessin aikana on oppinut aikatauluttamaan omaa toimintaani ja suunnittelemaan työskentelyäni. Rajaaminen on ollut yksi merkittävä osa opinnäytetyötäni, sillä on ollut vaarana, että teoriaa tulee liikaa ja työ laajenee. Olen pyrkinyt keskittämään teoreettisen viitekehyksen opinnäytetyössäni lapsilähtöisyyden, omaohjaajan ja lapsen kohtaamisen teemojen sisään. Lapsen itsetunnon ja minäkäsityksen eheytyminen ovat liittyneet tiiviisti Löytöretkikansio työskentelyn sisältöön, jossa omaohjaaja on lapsen minän tukija ja sanoittaja asioissa, joita lapsi ei näe itsessään. Kun lapsen minä ja itsetunto saa vahvistua omaohjaajan antaman tuen avulla ja lapselle tehdään näkyväksi elämässä olleet positiiviset asiat, hän saa kokea voimaantumista ja lapsi pystyy katsomaan elämäänsä positiivisemmasta näkökulmasta.

Etsiessäni tutkimuksia, joissa omaohjaaja käyttänyt menetelmiä lastensuojelussa, löysin vain vähän tutkittua tietoa. Löysin joitakin lähteitä, joita olen lainannut teoriaosuudessa. Omaohjaajan rooli nähdään hyvin keskeisenä ja tärkeänä osana lastensuojelun laitoksissa tehtävässä työssä. Halusin ottaa opinnäytetyön teoria osuuteen mukaan joitakin tärkeimpiä menetelmiä, joita käytetään lastensuojelussa. Voimauttava valokuvaus ja menneisyysmatkailu ovat lienee tunnetuimpia menetelmiä, joita on hyödynnetty lastensuojelussa. Bardyn ja Barkmanin (2001) Elämäkertaketju- ilmaisutaidot lastensuojelussa syrjäytymisen ehkäisemiseksi hanke oli mielenkiintoinen, jossa näkökulma oli tarinallisuudessa ja elämänkerronnallisuudessa. Menetelmä oli myös taidelähtöinen, jossa lapsi kirjoitti omaa elämäntarinaansa aikuisen kanssa.

Löysin hyviä ja toimivia menetelmiä, jotka ovat melko lähellä toisiaan, mutta kuitenkin jokaisessa menetelmässä ovat omat pääajatuksensa. Menetelmien käyttö on tärkeä apuväline

omaohjaajan työssä ja toivon, että ne tulisivat laajemmin käyttöön, niin että menetelmien merkitys nähtäisiin lapsen kehitystä ja kasvua edistävänä sekä omaohjaajan ja lapsen suhdetta lujittavana ja voimauttavana elementtinä.

Työskentelyni lasten kanssa oli antoisaa ja mielekästä. Sai nähdä, että lapsi hyötyi ajasta, jonka annoin lapselle. Lapsi sai olla huomion kohteena ja hänellä oli mahdollisuus puhua sekä tuoda esille omia elämässä tapahtuneita asioita omalla tavallaan. Lapsilähtöisyyden ja lapsikeskeisyyden näkökulma avautui myös itselleni uudella tavalla menetelmän toteuttamisen kautta.

Työskentely on lisännyt omaa ammattitaitoani, osaamistani ja ennen kaikkea lapsen kohtaamista eritavoin kuin aikaisemmin. Lapsen kohtaamisessa keskityn yhteen lapseen kerrallaan, niin että hän tiedostaa, että olen häntä varten.

Perehtyessä lapsen elämään ja hänen asioihinsa paremmin, alkaa nähdä myös lapsen tarpeita eritavoin. Tämä johtaa entistä parempaan eettiseen työotteeseen, jossa arvot ja eettiset periaatteet ovat läsnä ja ohjaavat työskentelyä lasten kanssa. Koen, että tämä on tuonut mukanaan ison haasteen siitä, kuinka onnistun sanoittamaan menetelmän kautta tulleet uudet eettiset näkökulmat omaohjaajille. Näen, että eettisissä kysymyksissä on paljon kehitettävää lastensuojelussa, jotta päästäisiin eroon valta kulttuurista, jossa aikuinen sanelee ja käyttää valtaa lasta kohtaan. Lapsen mielipiteet tulisi saada kuulluksi sekä tehden yhdessä aikuisen kanssa sopimuksia, jonka avulla lapsi saa olla mukana vaikuttamassa omaan elämäänsä.

Reflektoinnista on opintojen myötä tullut luonteva osa ammatillista työskentelyäni. Opinnäytetyöprosessin aikana olen tehnyt paljon itsearviointia sekä arviointia työskentelystä lasten kanssa ja työryhmän toimintatavoista sekä kehittämistyön aloittamisesta ja sen toimivuudesta omaohjaajien työvälineenä. Olen myös pohtinut omaa rooliani ja ajankäyttöä menetelmän käyttöönotossa.

Työyhteisössä tulisi olla riittävästi aikaa vuorovaikutukseen kaikkien omaohjaajien ja vastaavan ohjaajan kesken, jotta pystytään kehittämään omaohjaajien ammatillista työskentelyä ja käyttöönottaa uusia menetelmiä.

On ollut hienoa huomata, kuinka omat näkemykset ja ajatukset ovat kehittyneet opinnäytetyöprosessin myötä. Työskentely on ollut pitkäjänteistä ja välillä on tullut tarve motivoida

itseään eri työskentelyn vaiheissa. Vaikka olenkin tehnyt yksin opinnäytetyötäni, olen saanut paljon tukea työyhteisöltä ja läheisiltäni.

Opinnäytetyön tekeminen on ollut haasteellista, mutta palkitsevaa. Olen oppinut omaksumaan laajoja teoreettisia kokonaisuuksia ja saanut olla kehittämässä käytännössä työyhteisöä tuomalla uudenlaisen mallin menetelmästä omaohjaajien työvälineeksi. Toiveeni on, että kehittämistyöstäni olisi hyötyä lastensuojelun työyhteisöissä omaohjaajan työvälineenä lapsen kohtaamisessa.

Malli voimauttavasta ohjausmenetelmästä omaohjaajan työvälineeksi lastensuojelussa avaa tarpeen tutkimukselle, jossa menetelmää hyödynnetään osana lastensuojelua. Pitkäjänteinen sitoutuminen menetelmän hyödyntämiseen antaa laajan kuvan menetelmän eduista sekä haistoista. Tutkimus saattaa vahvistaa menetelmän toimivaksi osaksi laadukasta lastensuojelua. Lisäksi lastensuojelun tavoitteet voivat menetelmän avulla osoittautua toimivaksi osaksi tukea lapsen hyvinvointia laaja-alaisesti.

Lähteet

Aaltola Juhani. Valli Raine. 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus. Jyväskylä.

Aaltonen Marjo. Ojanen Tuija. Siven Tuula. Vihunen Riitta. Vilen Marika. 2002. Lapsen aika.6.painos.WSOY.Porvoo.

Aho Sirkku.1996. Lapsen minäkäsitys ja itsetunto. Edita. Helsinki.

Bardy Marjatta.2009. Lastensuojelun ytimissä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.

Bardy Marjatta.2009. Barkman Johanna. Lasten ja nuorten elämäntarinan äärellä teoksessa Lastensuojelun ytimissä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.

Bardy Marjatta. Barkman Johanna.2001. Tunteet ja ilmaisutaidot sosiaalipoliittisena kysymyksenä. Stakes. <http://www.stakes.fi/yp/2001/3/013bardy.pdf>

Cacciator, Korteniemi- Poikela, Huovinen. 2008. Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa.

Elo-Kuru Hannele.2003. Omahoitaja- kaiken korjaa? Lastensuojelulaitoksen lähikasvattajan työssä tarvittava ammatillinen osaaminen. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto. Sosiaalipoliittikanlaitos.

Eskola Jari. Suoranta Juha. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen.6.painos. Vastapaino. Jyväskylä.

Forsberg Hannele. Ritala-Koskinen Aino. Törrönen Maritta. 2006. Lapset ja sosiaalityö. Koh- taamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. Känkänen Päivi. Taidelähtöiset työmenetelmät lastensuojelussa. PS-kustannus.Juva.

Halkola Ulla. Mannermaa Lauri. Koffert Tarja. Koulu Leena.2009. Valokuvan terapeuttinen voima. Miina Savolainen. Voimauttava valokuva.Duodecim.Helsinki.

Heino Tarja.2009. Lastensuojelu - kehityskulkuja ja paikannuksia. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula. Sakari Karvonen & Salme Ahlström (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Yliopiston kirjapaino. Helsinki.

Hiitola Johanna.2008. Selvitys vuonna 2006 huostaanotetuista ja sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista. Lastensuojelun sijaishuollon kehittäminen Tampereella, Tampereen seutukunnassa ja Etelä- Pirkanmaalla -hanke. Stakes. Helsinki.
<http://www.stakes.fi/verkkajulkaisut/tyopaperit/T21-2008-VERKKO.pdf>

Hirsjärvi Sirkka. Hurme Helena. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö.Gaudeamus. Helsinki.

Hirsjärvi Sirkka. Remes Pirkko. Sajavaara Paula.2001.Tutki ja kirjoita.6-7.painos. Tammi. Vantaa.

Hoikkala Susanna. 2005. Lastensuojelun laitoshuollon ammatillisia käytäntöjä jäsentämässä. Teoksessa: Tieto nousee kentältä - sosiaalityötä käsitteellistämässä. Synnöve Karvinen,

Niinikoski & Maria Tapola (toim.) SOCCA ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 2/2005.
<http://www.socca.fi/aineistot/Tietonouseekentalta.pdf>

Hurtig Johanna. 2003. Lasta suojelemissa: Etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Lapin yliopisto. Rovaniemi.

Ingi Mika. Psykologia 2/2003. Solveigin naamion takaa, lähityöntekijän näkökulma menneisyysmatkaan. Psykologia 38.vuosikerta. Artikkelit. Vammala.

Jaari Aini. 2004. Itsetunto, elämänhallinta ja arvot. Korrelatiivinen tutkimus Morris Rosenbergin itsetuntokäsitteen taustasta suomalaisilla työikäisillä. Akateeminen väitöskirja. Helsingin yliopisto.

Juujärvi Soile. Myyry Liisa. Pessa Kaija. 2007. Eettinen herkkyyden ammatillisessa toiminnassa. Tammi. Helsinki.

Keltikangas - Järvinen Liisa. 2003. Hyvä itsetunto. WSOY. Helsinki.

Kemppinen Pertti. 2000. Lasten ja nuorten tunne-elämän häiriöt. Kustannusvalmennus P.&K.Oy. Vantaa.

Kiesiläinen Liisa. 1998. Vuorovaikutusvastuu. Ammatilliset vuorovaikutustaidot kasvatusyhteisössä. Arator Oy. Vantaa.

Känkänen Päivi. Laaksonen Sari. 2006. Selvitys sijaishuollon ja jälkihuollon nykytilasta ja kehittämistarpeista. Lastensuojelun Kehittämishjelma.

Kyrönseppä Ulla. Rautiainen Juha-Matti. Airio Tuomo. 1990. Omahoitajamenetelmä.

Kyrönseppä Ulla. Rautiainen Juha-Matti. 1993. Lapsi laitoksessa. WSOY. Porvoo.

Känkänen Päivi. Laaksonen Sari. 2006. Selvitys sijaishuollon nykytilasta ja kehittämistarpeista. Lastensuojelun kehittämishjelma. Lastensuojelun keskusliitto.

Lahtinen Kirsi. Takala Marianne. 2006-2008. Lapselle juuret ja siivet. Voimaantuneet perheet ja verkostot sijaishuollon tulosten turvaajina. Koho-projekti. Väliraportti. Etappi.
<http://www.etappi.net/dokumentit/kohoraportti.pdf>

Lastensuojelun laitoshuollon neuvottelukunnan julkaisuja 3. Lastensuojelun keskusliitto. Painopörssi Oy. Helsinki.

Lastensuojelu. 2008. Tilastoraportti. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. www.sosiaaliporssi.fi/lastensuojelu2008_tilastotiedote.

Lohi Saila. Niiranen Vuokko. 2005. Yksin tätä työtä ei voi tehdä. sosiaalityöntekijöiden osaamisen tuki ja osaamisen jakaminen lastensuojelutyössä. Minna Canth -instituutti Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos. Kuopion yliopisto.

Lounavaara-Rintala Helena. Varilo Esko. Vuornos Pirjo. Wahlbeck Jan-Christer. 2004. Vuorovaikutuskuvia. Varilo Esko. Lounavaara-Rintala Helena. Varilo Leena. Vuornos Pirjo. Wahlbeck Jan-Christer. Anttila Seija. Berglund Kim. Ingi Mika. Kankaanpää Tiina. Koskinen Sirkka-Anneli. Peltonen Liisa. Pietiläinen Risto. Rantaniemi Taina. Menneisyyden rakentaminen lastensuojeluperheiden nuorten hoitokeinona. 3.painos. Vuorovaikutusprosessien tutkimuskeskus.

Lämsä Anna-Liisa. 2009. Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. PS-kustannus. Juva.

Mäki Niilo. 3/2006. Kuinka päästä lapsen kartalle lastensuojelussa? - lapsilähtöisiä lähestymistapoja vakaviin asioihin. Bulletin, Oppimisvaikeuksien erityislehti.
Muistot eheyttävät menneisyysmatkailussa omahoitajalla tärkeä rooli. Lapsenmaailma artikkeli 9/2002. Vuorovaikutusprosessien tutkimuskeskus.

Muukkonen Tiina. 2008. Suunnitelmallinen sosiaalityö lapsen kanssa. Lapsikeskeisyys sosiaalityön läpäisevänä periaatteena. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 17.

http://www.socca.fi/aineistot/Suunnitelmallinen_sosiaalityo_lapsen_kanssa.pdf

Muukkonen Tiina. Tulensalo Hanna. 2004. Kohtaavaa lastensuojelua. Lapsikeskeisen lastensuojelun sosiaalityön tilannearvion käsikirja. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.

Mönkkönen Kaarina. 2007. Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Edita.Helsinki.Ojanen Markku.1996. Mikä minä on? Minän rakenne, kehitys, häiriöt ja eheytyminen. 2.painos. Kirjatoimi. Tampere.

Posa Anne.2/2009. Yhdessä eheämpään elämään? Psykologin työn haasteet lastensuojelulaitoksessa. Artikkel. Helsingin psykologiyhdistys ry:n jäsenlehti.

Pelastakaa lapset ry. Silta hanke.

<http://www.pelastakaa lapset.fi/toiminta/lastensuojelutyo/kehittamishankkeet/silta-hanke/>

Pesäpuu ry. http://www.pesapuun.fi/media/uploads/dokumentit/tejing_artikkeli.pdf

Puustinen-Korhonen Aila. Pösö Tarja. 2010. Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin. Turvallinen lapsuus myös sijoitetuille lapsille. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisu 2010/3. Lastensuojelun keskusliitto.

http://www.lskl.fi/files/299/Toteutuuko_lapsen_oikeus_pysyviin_kasvuolosuhteisiin_.pdf

Robson Colin.2001. Käytännön arvioinnin perusteet.Opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Tammi. Helsinki. Alkuperäisteos Small-Scale Evaluation. Thousand Oaks and New Delhi.2000.

Romppainen Päivi.2008. Näkymätön näkyväksi. Lapsen maailma artikkeli 1/2008.

Räty Tapio.2010. Lastensuojelulaki käytäntö ja soveltaminen. Edita. Helsinki.

Sairanen Sinikka. 2004. Mentorointi ammatillisen osaamisen kehittymisen menetelmänä hoitotyössä -mentoroiden ja aktoreiden näkemyksiä. Pro gradu -tutkielma. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta Kuopion yliopisto.

Savolainen Miina. http://www2.uiah.fi/projektit/maailman_ghanin/Menetelma.html

Seikkula Jaakko. Arnkil Tom Erik.2009. Dialoginen verkostotyö. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.

Siitonen Juha.1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun yliopisto.

Tanskanen Ilona. Timonen-Kallio Eeva.2010. Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turun ammattikorkeakoulu.

Taskinen Sirpa.2007. Lastensuojelulaki(417/2007) Soveltamisopas. Stakes. Oppaita 65.Vaajakoski.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelu 2008. Saatavana:
<http://www.stakes.fi/FI/Tilastot/Aiheittain/Lapsuusjaperhe/lastensuojelu.htm>

Tervonen- Arnkil Kaisa. 1999. Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 16. Lastensuojelun keskusliitto. Saarijärvi.

Tuomi Jouni. Sarajärvi Anneli. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. uudistettupainos. Tammi. Helsinki.

Tuomi Jouni. 2007. Tutki ja lue. Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Tammi. Helsinki.

Virtanen Petri. 2007. Arviointi, arviointitiedon luonne, tuottaminen ja hyödyntäminen. Edita. Helsinki.

Wright Norman. Oliver Gary. 1998. Lapsen tunteet. Teoksen suomentaneet: Kivimäki Heli. Oittinen Riitta teoksesta Emotionally Healthy kids published by Victor Books. Kirjatoimi. Tampere.

Kuvat

Kuvio 1: Pienryhmäkodin työmenetelmät, Eronen Turo	33
Kuvio 2: Elämänkaarijana.....	35
Kuvio 3: Nykyisyyden ja tulevaisuuden haaveiden portaat	36

LIITTEET

Teemahaastattelu kysymykset

Miten Matkalla itsensä löytämisen kansiotyöskentely sopii Lastensuojelu laitokseen **omaohjaajan** työmenetelmäksi lasten ja nuorten kanssa?

- Millaista osaamista kansiotyöskentely vaatii omaohjaajalta?
- Mitkä ovat vahvuutesi omaohjaajana?
- Millaista tukea tai ohjausta omaohjaaja tulisi tarvitsemaan kansiotyöskentelyssä?

Mitä **uutta** menetelmä tuo omaohjaajan ja lapsen vuorovaikutus suhteeseen?

Miten kansiotyöskentely tulee **vaikuttamaan omaohjaajan työrooliin?**

- Ohjaajan rooli keskustelun rajaamisessa vuorovaikutuksessa
- Omaohjaajan ammattitaidon ja osaamisen huomioiminen(terapeuttiset keskustelut)
- Kuinka usein kansiotyöskentelyä on järkevä tehdä?
- Minkälaisia mahdollisuuksia ja haasteita työskentely tuo omaohjaajalle?

Miten menetelmä **soveltuu Lastensuojelulapsille?**

- Mitä haasteita se tuo mukanaan?
- Mitä hyvää?
- Missä vaiheessa työskentelyn voisi aloittaa sijaishuoltoon tulleen lapsen kanssa?
- Millä tavalla sijoitetut lapset puhuvat omasta menneisyydestään?

Mitkä asiat kansiotyöskentelyssä voivat olla **voimauttavia kokemuksia lapselle?**

- Miten työskentelyn avulla voidaan lisätä lapsen voimaantumista?

Millainen **minäkäsitys ja itsetunto** omaohjaajien mukaan omaohjaajan eri-ikäisillä lapsilla on?

- Minkälaiset kokemukset lapsen elämässä ovat omaohjaajien mielestä yhteydessä lapsen minäkäsitykseen?
- Miten lapsien minäkäsitys ja itsetunto näkyvät omaohjaajien mielestä lapsen toiminnassa ja käyttäytymisessä?
- Miten omaohjaajat ohjaavat lasta ja hänen itsetuntoaan tukevasti käyttäytymisen suhteen, lapsen tunteiden hallinnan ja ilmaisun suhteen?

Millaisia **käsityksiä tai odotuksia** sinulla on kyseisestä menetelmästä?

- Oma suhtautuminen menetelmän aloittamiseen omaohjattavasi kanssa

Lisäkysymykset esimiehille

Millaisia käsityksiä tai kokemuksia esimiehillä on erilaisista menetelmistä, joita on käytetty lastensuojelussa, joiden tarkoituksena on lapsen minäkäsityksen ja itsetunnon voimaannuttaminen?

Minkälaista osaamista omaohjaaja tarvitsee Matkalla itsensä löytämisen kansiotyöskentelyssä?

